

OSOBNOST A. V. FRIČE A JEHO PŘÍNOS PRO ČESKÉ KULTURNÍ A VĚDECKÉ PROSTŘEDÍ

Diplomová práce

Studijní program: N7504 – Učitelství pro střední školy
Studijní obory: 7503T045 – Učitelství občanské výchovy pro 2. stupeň základní školy
7504T243 – Učitelství českého jazyka a literatury

Autor práce: **Bc. Zdeňka Řezníčková**
Vedoucí práce: PhDr. Luďka Hrabáková, Ph.D.

PERSONAGE OF A. V. FRIČ AND HIS BENEFITS TO CZECH CULTURAL AND SCIENTIFIC LIFE

Diploma thesis

Study programme: N7504 – Teacher training for upper-secondary school
Study branches: 7503T045 – Teacher training for lower-secondary school. Subject - Civics.
7504T243 – Teachers of Czech language (general education) for elementary and secondary schools

Author: **Bc. Zdeňka Řezníčková**
Supervisor: PhDr. Luďka Hrabáková, Ph.D.

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Zdeňka Hrdličková**
Osobní číslo: **P12000799**
Studijní program: **N7504 Učitelství pro střední školy**
Studijní obory: **Učitelství českého jazyka a literatury**
Učitelství občanské výchovy pro 2. stupeň základní školy
Název tématu: **Osobnost A. V. Friče a jeho přínos pro české kulturní a vědecké prostředí**
Zadávací katedra: **Katedra filosofie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cílem práce je poukázat na osobnost A. V. Friče, východiska jeho cestovatelské a objevitelské činnosti, shromáždit informace o jeho angažmá v Jižní Americe a upozornit na Fričův přínos pro český kulturní a vědecký život jeho doby.

Metodou diplomové práce je zpracování pramenné literatury, interpretace získaných poznatků a jejich uplatnění ve vlastní tvůrčí části.

Studentka se bude v průběhu příprav a vypracovávání řídit metodickými a organizačními pokyny vedoucí práce.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Crkal, K. Lovec kaktusů. Praha: Academia, 1983. 430 s.

Ferreira Frič, R.; Frič, A. V. Indiánská knížka. Praha: Titanic, 2012. 208 s. ISBN 978-80-86652-51-1.

Frič, A. V.; Fričová, Y. Čerwuiš, aneb, Z Pacheca do Pacheca oklikou přes střední Evropu. 2. vyd., Praha: Titanic, 2000. 267 s. ISBN: 80-85909-44-8.

Frič., A. V. Indiáni Jižní Ameriky. 5. vyd., Praha: Panorama, 1981. 254 s.

Vedoucí diplomové práce:

PhDr. Ludka Hrabáková, Ph.D.

Katedra filosofie

Datum zadání diplomové práce:

30. dubna 2013

Termín odevzdání diplomové práce:

30. dubna 2014

doc. RNDr. Miroslav Brzezina, CSc.
děkan

L.S.

doc. PhDr. Milan Exner, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 30. dubna 2013

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé diplomové práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum:

Podpis:

Poděkování

Touto cestou děkuji své vedoucí práce, PhDr. Lud'ce Hrabákové; PhD., za odbornou pomoc při psaní diplomové práce, za obětavý přístup a cenné rady při jejím zpracovávání.

Dále bych ráda poděkovala Mgr. Aleně Hrdličkové za přispění k jazykové korektuře mé práce a Bc. Marku Řezníčkovi za typografická doporučení pro její formální zpracování.

Anotace

Práce se zabývá osobností českého cestovatele a botanika A. V. Friče. Představuje Fričův přínos českému kulturnímu prostředí, jeho úlohu v získávání nových poznatků pro řadu vědních disciplín. Pojednává o východiscích Fričovy cestovatelské a objevitelské činnosti, o samotném Fričově působení v Jižní Americe a antropologických aspektech jeho bádání. Zároveň poukazuje na to, jaký dopad mají tyto nabyté vědomosti a informace na české klima. Cílem diplomové práce je zpracování pramenné literatury, interpretace získaných poznatků a jejich uplatnění ve vlastní tvůrčí části.

Klíčová slova

A. V. Frič, Čerwuiš, Indiáni Jižní Ameriky, kmen Čamakoko, kaktusářství

Anotation

This thesis deals with personage of the Czech explorer and botanist A. V. Frič. It presents his benefits to the Czech cultural sphere, his role in acquisition new finding for a count of scientific disciplines. It follows up the Frič's traveler and discovery work, also Frič's operation in South America and anthropological aspects of his studies. Simultaneously it refers to influences of these reached knowledges and informations to the Czech cultural ambience. The aim of the thesis is to elaborate the source of literature and interpretation of acquired knowledge, subsequently their application in my own creative part.

Key words

A. V. Frič, Čerwuiš, Native Americans, Chamacoco Indians, Cactus collecting

Obsah

Úvod.....	9
1 Osobnost A. V. Friče a jeho doba.....	11
1.1 Fričova mladá léta a rodinné zázemí	11
1.2 Významní cestovatelé Fričovy éry, dobová východiska	13
2 Fričovo angažmá v Jižní Americe	25
2.1 Fričova první cesta za oceán.....	25
2.2 Fričova druhá cesta do Jižní Ameriky	29
2.3 Fričova třetí cesta do Jižní Ameriky	39
2.4 Fričova čtvrtá cesta do Jižní Ameriky	45
2.5 Fričova pátá - osmá cesta do Jižní Ameriky.....	48
3 Čerwuiš – Indián kmene Čamakoků v Praze.....	52
3.1 Cesta do Evropy.....	53
3.2 Čerwuišův pobyt v českém prostředí.....	55
3.2 Zpátky doma v Pachecu.....	61
4 Fričův život v Čechách, jeho činnost a odkaz	64
4.1 Botanická práce.....	64
4.2 Válčná léta, Fričovy botanicko-genetické výzkumy.....	68
Závěr	78
Seznam použitých zdrojů.....	81
Seznam příloh	82
Příloha – Fotografie z života A. V. Friče.....	83

Úvod

Motivací k sepsání této práce byl zájem o osobnost A. V. Friče, jehož odkaz a působení, stejně jako svébytnost jeho povahy, ve mně zanechaly po seznámení s četnými informacemi hluboký dojem. Jak je možné, že je tato česká osobnost, jež přispěla do celé řady vědeckých oborů a otevřela témata tehdy jen málo probádaná, dnes tak málo známá? Čím to, že je jméno A. V. Friče citované snad v akademických kruzích, ale obecné povědomí se jej dotýká tak zřídka? Východiskem mého bádání samozřejmě nebyla jen tato otázka, nicméně předznamenala mé úsilí.

Postihnout osobnost A. V. Friče, docenit jeho význam a představit řadu jeho úspěchů, znamená věnovat pozornost nejen jeho poznatkům na poli botaniky a antropologie, ale zaměřit se i na nevšednost a bystrost, s jakou uvažoval a postupoval k cílům, které si vytyčil. Byl to novátorský duch, jež s nesmírnou houževnatostí razil cestu na poli vědeckých objevů. Přitom žádná meta, které dosáhl, jej neukolébala a neuvrhla v nečinnost, ale naopak jej povzbudila v dalším úsilí.

Friče známe jako zkušeného cestovatele, vynikajícího odborníka na kaktusy (jejíž desítky sám objevil, pojmenoval a popsal – také přivezl jejich exempláře do Evropy) a jako přítele jihoamerických Indiánů, jejichž zvyklosti a rituály přiblížil tehdejší společnosti a kulturnímu prostředí. Ač jeho práce měla vliv na celou řadu oblastí, nejen akademických, přesto dnes zůstává osobností, která není snad doceněná tak, jak by si zasloužila. Tato práce si klade za cíl na Fričovy zásluhy upozornit a představit reprezentativní vzorek jeho činnosti.

Bylo by poměrně suchopárné omezit tuto práci na výčet toho, proč je přínosné věnovat A. V. Fričovi takovou pozornost, a učinit z pojednání o něm četné záznamy jeho úspěchů. V mé práci bych spíše chtěla vykreslit zmíněného „Lovce kaktusů“ v širších souvislostech a také poukázat na svéráznost jeho charakteru. Osobně se domnívám, že inspirativní nejsou pouze Fričovy úspěchy a výsledky, či vědecké teorie, ale i jeho vlastnosti a přirozená píle, zápal. I přesto, že je třeba přistupovat k tomuto tématu kriticky, věřím, že poskytne celou řadu podnětných zjištění a celou mozaiku dílčích pozoruhodností, která vytvoří celek hodný zaujatého povšimnutí.

K získání poznatků o klíčových momentech Fričova života a pro základní dataci jeho cest do Jižní Ameriky jsem využívala především knihy „Lovec kaktusů“ a publikaci „Čerwuiš aneb Z Pacheka do Pacheka oklikou přes střední Evropu“. Za zdroje k informacím ohledně druhé kapitoly (Fričovo angažmá, Čerwuiš, návaznost na Guida Boggianiho) mi posloužily již zmiňované tituly a dále pak vlastní Fričovy dobrodružné prózy („Strýček Indián“, „Dlouhý lovec“, „Hadí ostrov“ aj.). K prezentaci vědeckých poznatků jsem vycházela především z odborné botanické literatury – např. „V pralesích Amazonie“; dále z dostupných Fričových prací. Samozřejmě nelze opomenout internetové stránky „<http://www.checomacoco.cz/>“ a <http://rodolfo-ferreira-fric.blogspot.cz/>, obsahující údaje o Fričově jihoamerické rodině a jejích současných osudech.

Bližší informace o zdrojích jsou uvedeny v jejich seznamu v konečné části práce.

Než pokročím dále v kapitolách líčících cestovatelovy osudy, dovolím si uvést ještě krátkou typografickou zmínku: Jelikož uvádím citace z Fričových poznámek tak, jak byly jím samým zaznamenány, obsahují mnohdy i neaktuální výrazy, popř. neodpovídají pravopisným normám.

Rovněž je třeba objasnit často užívaný termín „Indián“. V této práci postupuji podle dříve ustanovených pravidel, podle kterých se píše se jména národní, kmenová a obyvatelská s velkým počátečním písmenem. Jsem si vědoma toho, že v případě označení příslušnosti k určité antropologické či náboženské skupině se stejný pojem píše ve variantě s malým počátečním písmenem.¹ Jelikož však samotný A. V. Frič se ve svých textech častěji kloní k první možnosti, obsahuje i můj text variantu s velkým počátečním písmenem.

---

¹ Podle Pravidel českého pravopisu z r. 1993 je tento způsob dokonce preferovaný a překonává normu z r. 1957 (a starší).

O problematice psaní velkého či malého počátečního písmene u příslušníků národních, kmenových či jiných příslušníků pojednával v minulosti např. i odborný referát z r. 1991, který vyslovuje možná úskalí při označování antropologických skupin a odkazuje k důvodům, jak a kdy je vhodné dané varianty psaní užívat: http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7006#_ftn3 [cit.9.6.2014].

Varianta s velkým počátečním písmenem odkazuje k rasovému označení a negativním konotacím, proto se od ní v současné době upouští (navzdory etymologii těchto termínů).

V anglofonních zemích se s ohledem na další korektnost také označení „Indian“ nahrazuje výrazem „Native American“.

1 Osobnost A. V. Friče a jeho doba

1.1 Fričova mladá léta a rodinné zázemí

A. V. Frič se narodil 8. září 1882 v Praze. K jeho zázemí se dá říci toliko, že původem přináležel do měšťanské rodiny s vlasteneckým cítěním. Mezi příbuzné A. V. Friče patřil známý spisovatel Josef Václav Frič, přezdívaný „strýc revolučka“, který kvůli své protihabsburské agitaci musel emigrovat z Čech². Rovněž Max Švagrovský, Fričův druhý strýc (z matčiny strany), proslul jako světoběžník, ba dokonce dezertér z rakouského námořnictva. I on musel poté zvolit exil, kde se revolucionářsky angažoval.

Frič sám o své rodině smýšlel v tom smyslu, že obdivuhodná energie a životní síla provázela jeho otce a zmiňované strýce, od nichž také čerpal jako od svých vzorů. O zbytku rodiny se až tak přívětivě nevyjadřoval – byla podle něj „par excellence buržoazní“³. Svému příbuzenstvu vyčítal především jistou „usazenost“ v měšťáckém pohodlí a omezenost myšlení. Ostatně, s řadou členů rodiny Frič se ve zralém věku vůbec nestýkal a zejm. se svým dalším strýcem, Antonínem Fričem, universitním profesorem a ředitelem Národního musea, měl několik zásadních rozepří.⁴

Ani okolní prostředí, zdá se, Friče až tak neformovalo. Zejména o školní výuce, která se mu dostala, neuvažoval příliš s povděkem. Zlom, který v jeho životě podnítil inspiraci, nastal poté, co při jedné humorné příhodě objevil kouzlo kaktusů. Příhoda se odehrála v souvislosti s pašováním vajec, což byla poplatní cena, aby Frič a jeho kamarádi mohli závodit na dráze s trojkolkami. V cestě jim vždy stál zmocněnec, který u městských bran kontroloval, zda není vnášeno vajec více než je jeden mandel (tj. patnáct ks) a nevztahuje se tedy na ně již potravní daň. Jelikož kluci záměrně nosili vždy nižší počet, ze zlomyslnosti jim často všechna vejce rozbil. Při jedné takové kontrole si však naběhl, když mu vynalézaví hoši podstrčili do sáčku, který chtěl

---

²J. V. Frič byl ve styku s tajným spolkem Repeal a revolučními demokraty, účastnil se schůzí a demonstrací, i bojů na pražských barikádách. Roku 1851 byl zatčen a odsouzen k osmnáctiletému vězení - propuštěn byl po amnestii r. 1854 a žil pod dozorem ve svém rodišti. Nakonec se rozhodl pro dobrovolný exil a pobýval na různých místech v Evropě, odkud dále literárně působil: do vlasti se vrátil až r. 1880. (Šťastný, R. *Čeští spisovatelé deseti století*. Praha: HQ Kontakt, 2001.)

³ Crkal, K. *Lovec kaktusů*. Praha: Academia, 1983. s. 12.

⁴ Crkal, K. *Lovec kaktusů*. Praha: Academia, 1983. s. 9-12, 17.

prásknout v domnění, že obsahuje vejce, kaktus. Frič uvádí⁵, že právě tato příhoda stála na počátku jeho zájmu o tyto nevšední rostliny. Daný kaktus si poté vystavil na okno a propadl jeho kouzlu, když na něm vyrašily tolik unikátní květy. Od té doby se začal shánět i po dalších exemplářích, které by mohl pěstovat.

Jeho první dodavatel tehdy poměrně vzácných rostlin byl místní švec, u kterého si na splátky koupil Frič svůj další přírůstek. Později narazil mladý pěstitel na starého pana profesora Seitze, který se mu stal v novém zájmu mentorem. U něj měl možnost čerpat z odborných knih a také shánět nové exempláře. I přesto, že byl Frič v té době velmi mladý, oba zmíněné pak pojilo kromě profesního zájmu i upřímné přátelství.

Fričova kaktusářská záliba podnítila jeho zájem o cestování. Jeho koníček vedl brzy k tomu, že mu domácí půda nestačila a rozšířil svou působnost i na zahraniční kontakty. Začal si dopisovat s odborníky z Rakouska, z Německa. V té době studoval na gymnasiu a s překlady mu pomáhali spolužáci. To byl však zřejmě jediný fakt, v němž je patrné, jak byl Frič limitován svým věkem a mladickými zkušenostmi - v zájmu, který si zvolil, tuto úroveň jinak dalece přesahoval.

Velmi zjevné je to v události, která přinesla Fričovi možnost vypravit se na sjezd kaktusářů do Německa. Mladý hoch se tam skutečně na pozvání odborníků, se kterými si dopisoval, vydal (tajně, před rodiči tuto návštěvu zatajil). Setkal se pak se zkušenými botaniky, kteří byli zprvu zaskočeni, že ten, se kterým korespondenčně komunikovali, je ještě student, ale Frič je záhy přesvědčil o svých kvalitách a nevšedních znalostech. Ze srazu odjížděl s několika exempláři kaktusů i s konexemi.

Získání nových vzorků vyústilo ve snahu zřídit skleník, kam by mohl Frič své kaktusy umisťovat. To se podařilo s pomocí prof. Seitze na střeše vodojemu v Sokolské třídě. Se spolužáky zde vybudoval třináct metrů dlouhý sedlový skleník, který, ač byl značně primitivní, dobře fungoval. O kaktusy pak pečoval Frič ještě s několika spolupracovníky.

Po nějakém čase, Frič přesně uvádí 12. února 1899, bohužel o své rostliny vinou třeskutého mrazu, který v Praze nastal, přišel. A právě tím se dostáváme ke klíčové okolnosti, která vedla k tomu, že se Frič vydal na cesty. Byl totiž tak zdeptaný ztrátou své sbírky kaktusů, až se rodiče obávali o jeho zdraví. Dovolili mu proto, aby po maturitě vyrazil na cestu do Jižní Ameriky.

---

⁵ Crkal, K. *Lovec kaktusů*. Praha: Academia, 1983. s. 18-19.

„To byl konec mé sbírky, mého kaktusaření a začátek nových plánů a nových cílů. Přestalo být mým ideálem dosáhnout dobře placeného místa, jež by mi opatřilo dosti peněz a času, abych se mohl věnovat své libůstce, abych pěstoval své rostliny v pohodlných, dokonalých sklenicích. Přestal jsem mít ideály, ale stanovil jsem pevný, určitý cíl: Poznat tropické rostliny v jejich domovině, procestovat pouště, lesy a hory americké stůj co stůj, i kdybych měl tomu věnovat jistou budoucnost, zdraví, rodinný život, pohodlí a požitky civilisace. Dvanáctý únor je počátkem, kdy jsem se stal divochem.“⁶

1.2 Významní cestovatelé Fričovy éry, dobová východiska

Než přistoupíme ke konkrétním pasážím o Fričových cestách za oceán, je třeba představit alespoň stručně, z jakých východisek a společenských poměrů tento začínající objevitel a botanik – dobrodruh vzešel. Co vše mohlo jeho cestovatelské odhodlání podnítit a ovlivnit?

Sám Frič se zmiňuje v první řadě o osobě Eduarda Klabocho (1852 – 1915) – synovce proslulého Benedikta Roetzla (1824-1885), takzvaného „Krále orchidejí“⁷. Se samotným B. Roetzlem se Frič osobně setkat nemohl, ale s jeho pokračovatelem, E. Klabochem, jej pojilo dlouholeté přátelství a také sdílení celé řady botanických a cestovatelských poznatků.

Frič na E. Klabocho vzpomíná takto: *„Od něho jsem se přiučil umění cestovatelskému, od nějako také zvěděl, jak „cestovatelé“ ve svých spisech přehánějí prožitá dobrodružství a nebezpečí, protože se mnou mluvil upřímně jako sběratel a ne jako „cestovatel“. Vyprávěl mi o prožitcích z nových objevů, jež jsou odměnou za všechnu námahu, i o dojmech, pro které sběratel zapomene na útrapy. A tak už v dětských letech zmizel u mne pověrečný strach z cest.“*

Klaboch jistě věděl, jak na mladého Friče zapůsobit – v době, kdy se stýkali, byl již ostříleným cestovatelem a měl za sebou již řadu výprav po Peru, Bolívii i dalších

---

⁶ Crkal, K. *Lovec kaktusů*. Praha: Academia, 1983. s. 30.

⁷ Broulová – Šimková, K. Šimek, V. *České stopy v rostlinné říši Jižní Ameriky – Král orchidejí* (dokument ČT). Praha: Centrum publicistiky a vzdělání, 2004.

místech v Americe, kam doprovázel svého strýce. Rovněž byl Fričovi spřízněným kolegou - vyučil se botanice a svého času přispíval do časopisu Flora.⁸

Stojí za zmínku, že po smrti tohoto pozoruhodného muže udržoval A. V. Frič styky s jeho synem, rovněž Eduardem, který bydlel společně s dalším příbuzenstvem rodiny Kalbochových v Mexiku. I přesto, že syn po otci nepodědil botanickou vášeň, doprovázel Friče při jeho kaktusářských výpravách, když při své cestě navštívil Texas, a zasílal mu vzorky rostlin. (*„Nepotatil se, ani po dědovi nezdědil jiných vlastností mimo přímou a poctivost. Pro sběratelství rostlin neměl talent. ... Psal jsem mu jen z pouhé zvědavosti, abych věděl, co v jeho krajích roste, a mohl kontrolovat spolehlivost literatury. On ale poslal druhy u nás velice vzácné, samé, jež jsme nemohli pěstovat a jež v našich sbírkách šmahem vymíraly. ... Pochopil jsem, že jen díky našemu starému přátelství mi prokázal velkou službu tím, že mi poslal rostliny“*, uvádí Frič.⁹)

Vedle zmiňovaných mužů Roezlova rodu se Fričovo botanické a cestovatelské povědomí formovalo i díky častým návštěvám botanické zahrady u prof. Ladislava Josefa Čelakovského (mimochodem syna slavného obrozeneckého básníka Fr. L. Čelakovského). Tento český botanik, člen Akademie věd a Královské české společnosti nauk, byl váženým odborníkem, jež svoje poznatky předal svému synovi, rovněž výbornému znalci flory, a který během svého života výrazně zasáhl do rozmachu českého botanického povědomí.

Vzpomínanými byly i děti skladatele Antonína Dvořáka, které bydlely nedaleko Fričova rodného domu a s nimiž se dobře znal. Vzhledem k Dvořákovu angažmá v Americe, a posléze častému cestování po evropských metropolích, byla i jeho rodina dotknuta cestovatelskými dojmy, jejichž vyprávěním Friče okouzlovala.¹⁰

Tyto postřehy a vlivy, které jsou osobního charakteru, byly však zastřešeny i obecnými událostmi. Tehdejší doba, v níž Frič vyrůstal a ze které čerpal pro své odhodlání vypravit se za oceán, měla své osobnosti, jejichž příběhy se vryly do české historie a jejichž jméno je s cestovatelskou tradicí neodmyslitelně spjato. Nelze proto tuto

---

⁸ Imbrová, M. *Eduard Klaboch*. [online.] <http://www.vejzr.cz>. ©1996. [cit.23.11.2013]. Dostupné z: <http://www.vejzr.cz/regiz/archiv/osobnosti/klaboch.html>.

⁹ Crkal, K. *Lovec kaktusů*. Praha: Academia, 1983. s. 89.

¹⁰ Crkal, K. *Lovec kaktusů*. Praha: Academia, 1983. s. 31.

kapitulu nechat bez jediné zmínky o mužích, jakými byli Vojtěch Náprstek, Emil Holub, či Enrique Stanko Vráz.

Vojtěch Náprstek

Mám-li pojednat o cestovatelích, kteří působili ve stejné době jako A. V. Frič a svou činností přispívali k českému povědomí o cizích krajích, je vhodné začít právě u osoby Vojty Náprstka. Tento významný muž totiž zasáhl nejen do Fričova osudu, ale hrál svou roli i v osudech dalších cestovatelů, o nichž bude dále řeč.

Vojtěch Náprstek se narodil v Praze r. 1826 jako Adalbert Fingerhut v rodině majitele lihovaru. Dětství prožil v Praze, kde chtěl také údajně vystudovat orientalistiku, ale na přání rodičů šel do Vídně na práva.

Do studií mu zasáhl revoluční rok 1848, během nějž se také účastnil povstání v Praze i ve Vídni. Poté, co došlo k potlačení revolucí, vedla jeho cesta do Spojených států amerických, kde v emigraci strávil 10 let.

Tato doba je spojena se založením knihkupectví, kolem něhož se soustřeďovali tamní krajané z Čech. V kulturně osvětové činnosti a udržování styku s českou inteligencí neustal Náprstek ani poté, co se navrátil zpět do vlasti. Sloužil mu v tomto případě rodinný pivovar „U Halánků“.

Vzhledem k tomu, že za svého působení v Americe projevil zájem o etnografii (byl dokonce pořádán o expediční výpravu a prozkoumání kmene dakotských Indiánů), postupně v tomto duchu začal získávat i další spojence. Proměnil svůj rodný dům v museum, kam mu řada českých cestovatelů posílala exponáty ze svých cest. Když mu na rostoucí sbírku nestačily prostory, rozšířil expozici do nově přistavené budovy na Betlémském náměstí, která dnes nese název „Náprstkovo museum“.

Je vhodné dodat, že přispěvateli jeho sbírek byli muži tak zvučných jmen jako Emil Holub, Josef Kořenský, Enrique Stanko Vráz, či Fričův strýc Antonín Frič.

Z další činnosti V. Náprstka je třeba připomenout jeho založení Klubu českých turistů (spolu s Vilémem Kurzem). Obecně je Náprstek znám jako mecenáš, národopisec a muž, který podporoval osvětu, vlastenectví a emancipaci (jeho Americký klub dam mj. navštěvovali i manželé Masarykovi).

Je pochopitelné, že jako mnoho jiných i A. V. Frič se při své práci zcela nevzdálil vlivu tohoto muže, který byl s českým cestováním takto podstatně spjat. Ohledně dalšího

působení Náprstkova muzea, jež převzala po manželově smrti r. 1894 Josefa Náprstková, měl Frič svůj názor a dost možná, že předcházející vyličení sběratelské a osvětově činnosti Náprstkových by od něj samotného zaznělo mnohem kritičtěji. Jaký byl tedy vztah Friče k Náprstkovu odkazu, spravovanému a rozvíjenému jeho ženou?

Podle toho, co uvádí A. V. Frič ve svých zápiscích¹¹, řadu předmětů, jež získal na svých cestách, přivezl do Evropy s cílem umístit je v museích – především v expozici Náprstkova muzea. Vzhledem k etnografickému zaměření by pro toto museum byly exotické artefakty z Jižní Ameriky vhodným a osvěžujícím dodatkem. Frič se proto s vedením muzea dohodl na případné spolupráci ještě před svou první cestou do Ameriky. Poté, co odsud poslal do Evropy bednu s ukázkou některých předmětů, obdržel také příspěvek v hodnotě 150 korun.

Když se však vrátil (s plnými 29 bednami), bylo mu telegraficky vzkázáno, že v domě u Halánků nemají pro jeho exponáty místo. Frič paradoxně odmítl předtím nabídku vystavovat artefakty v museu v Berlíně. Byl tedy odhodlán zkusit štěstí jinde, pravděpodobně na méně prestižním místě, případně ve vlastních prostorách. Paní Náprstková nakonec dostála závazku aspoň částečně tím, že uvolnila Fričovi tři pokoje, kam mohl část ze své výstavy umístit. Frič neopomenul poznamenat, že poté, co tam exponáty vykládal a celé dny upravoval, dostával navečer pohoštění, které mu bylo ještě mnohokrát připomínáno. Tehdy čítal jeho dar Náprstkovu museu jednu trojskříň dovezených indiánských exponátů.

Vztah Friče s Náprstkovou rodinou zjevně nebyl z nejvřelejších, a také po prvním zklamání už se Frič ohledně svých exponátů na Náprstkovo museum neobrátil - ač jinak patřil mezi přispěvatele do prestižních zahraničních sbírek.

Emil Holub

Ne neprávem si vysloužil Emil Holub přezdívku „Český Livingstone“. Kromě povolání lékaře pojil E. Holuba se zmíněným skotským cestovatelem a misionářem i cíl cesty – africký kontinent. I přesto, že Livingstonovy tamní objevy jsou mnohem více reprezentativní, Emil Holub se svou prací též zapsal do světového povědomí. Než však přikročím ke konkrétním údajům o Holubových cestách a jeho přínosu, je třeba jej představit v obecných souvislostech.

---

¹¹ Frič, A. V. *Čerwuiš aneb Z Pacheka do Pacheka oklikou přes střední Evropu*. 3. vyd., Praha: Titanic, 2011, s. 8.

Emil Holub se narodil r. 1847 v Holicích na Parbudicku jako Emilian Carl Johann Holub. Stejně jako jeho otec si zvolil za svou profesi lékařství. V Praze, kde studoval, se také seznámil s Vojtou Náprstkem, se kterým se pak přátelil až do jeho smrti. Je otázkou, nakolik právě Náprstek podnítil jeho cestovatelské ambice – podle všeho E. Holuba velmi motivoval už jeho otec František¹². Poté, co Emil Holub zakončil studia, vydal se na sedmiletou cestu do Jižní Afriky.

V předmluvě svého prvního cestopisu o svých počátcích a východiskách napsal: „*Již od mládí svého zatoužil jsem a stále přál si, abych přispěl nepatrnou hřivnou svojí k velikému dílu, jímž má se objeviti a vyzkoumati Afrika. Když pak jsem se za studijních let čta časopisy o tmavé pevnině jen zřídka dočítal jmen rakouských cestovatelů, tu rozvrhoval jsem zevrubněji cestou svou, a když se roku 1872 již již naplňovalo mé přání, rozhodl jsem se nevratně. Jižní Afrika byla kraj, v němž doufal jsem, že budu s to, abych platně posloužil vědě a vlasti své.*“^{13,14}

Nejprve začal v Africe vykonávat lékařskou profesi v rodinách tamních evropských přistěhovalců, později se dostal mezi lovce diamantů. Při té příležitosti se setkal s českým cestovatelem Čenkem Pacltem, který v oblasti jižní Afriky pátral právě po vzácných minerálech. Zprvu oba muže pojil přátelský vztah, který ale později ochladl.

Během svého pobytu v Africe podnikl Holub tři průzkumné výpravy do nitra kontinentu. Je známo, že si vedl podrobné a pečlivé poznámky – a ač nebyly jeho cesty objevené, spíše poznávací, jejich popisnost je dodnes cenná např. pro historii států Zimbabwe a Zambie.¹⁵

PhDr. Marie Imbrová (afrikanistka) o Holubových poznámkách a cestopisech píše: „*Dnes se Mašukulumbové už tak nenazývají, je to etnikum Ila, které žije v Zambii podél řeky Kafue. A oni jsou dnes na ty cestopisy úžasně hrdí, protože to je jediný písemný*

---

¹² Rozhoň, V. *Čeští cestovatelé a obraz zámoří v české společnosti*. Praha: Kontakt, 2005, s. 62.

¹³ Rozhoň, V. *Čeští cestovatelé a obraz zámoří v české společnosti*. Praha: Kontakt, 2005, s. 61.

¹⁴ Zmínka o rakouských cestovatelích, která do sebe zahrnuje i tehdy příslušející české občany, se může jevit jako nepřilíš vlastenecká. Dodávám proto citát z Holubovy přednášky r. 1879, kdy proklamuje: „*Chtěl jsem získati ethnografické a přírodovědecké sbírky a uložit je v matičce Praze a takto Čechám na prvním místě a Rakousku vůbec získati oně převahy, kterou bádáním o neznámých končinách jiné státy evropské již byly docílily (...)*.“ – viz tamtéž (Rozhoň, V.).

¹⁵ Památník Dr. E. Holuba. *Příběh Dr. Emila Holuba*. [online.] <http://www.holubovomuzeum.cz/>. © 2010 -2014. [cit.3.12.2013] Dostupné z: <http://www.holubovomuzeum.cz/>.

*zdroj informací, jak jejich předkové před sto a více lety žili. Čím se zabývali, jak vypadaly jejich oštěpy, jak vypadala struktura jejich domu. Jaké tam byly vazby podřízenosti a nadřízenosti. A mimochodem Emil Holub byl první a poslední, kdo do detailu zaznamenal jejich účesy! Takže pro celou oblast dolního Zambezi je Emil Holub dodnes prvotním a zdaleka nejdůležitějším zdrojem etnografických a kulturně historických informací pro etnika, která tam jsou. Berou ho jako úžasný zdroj jejich kultury a kulturní tradice.*¹⁶

Emil Holub je také nejvíce připomínán jako muž, který první zcela zmapoval Viktoriiny vodopády. Tato mapa vyšla v Holubově spise, v cestopise *Sedm let v jižní Africe* (1880).

Druhá Holubova cesta do Afriky byla poznamenána řadou potíží – nákazami malárie, napadením výpravy domorodým kmenem i ztrátou finančních prostředků. Přesto se podařilo opět dostat do Čech celou řadu cenných exponátů a rekvizit. (Uvádí se, že když E. Holub pořádal v r. 1891 etnografickou výstavu – tehdy vůbec největší dějinnou událost tohoto typu – činil jeho příspěvek úctyhodných 72 železničních vagonů¹⁷).

Ke sklonku života se Dr. E. Holub uchýlil do Ameriky, kde uspořádal několik významných přednášek, za něž byl oceněn i v této zemi. Svoji životní pouť pak zakončil ve Vídni, kde je pochován.

Ohledně vztahu k Fričovi nelze v případě E. Holuba nic dodat – slavný cestovatel zemřel, když byl Frič ještě dorostenec. Za zmínku ale jistě stojí, že stejně jako A. V. Frič, i Emil Holub se přátelil se synovci Benedikta Roetzla – s Eduardem a Františkem Klabočovými, kteří neopomněli jeho jméno ve svých vyprávěních.¹⁸

---

¹⁶ Štráfěldová, M. *První mapu Viktoriiných vodopádů zakreslil český cestovatel Emil Holub*. [online.] www.radio.cz/cz. ©1996-2014 [cit. 7.12.2013]. Dostupné z: <http://www.radio.cz/cz/rubrika/special/prvni-mapu-viktoriinych-vodopadu-zakreslil-cesky-cestovatel-emil-holub> [cit.4.12.2013].

¹⁷ Památník Dr. E. Holuba. *Příběh Dr. Emila Holuba*. [online.] <http://www.holubovomuzeum.cz/>. © 2010 -2014. [cit.3.12.2013] Dostupné z: <http://www.holubovomuzeum.cz/>.

¹⁸ Hertl, D. *Živé stopy Emila Holuba*. [online]. www.radio.cz/cz. ©1996-2014 [cit. 7.12.2013] Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/cro6/dokument/_zprava/zive-stopy-emila-holuba--1025061

Josef Kořenský

Cestovatele Josefa Kořenského rovněž nelze opomenout mezi významnými českými dobrodruhy a cestopisnými badateli. Tento rodák ze středočeského Sušna (narodil se zde r. 1847) se ve své době výrazně zasloužil o rozšíření českého povědomí o cizích krajích a celý život neúnavně pracoval na řadě literárních článků i knih, které měly jeho čtenářům přiblížit poznatky získané z cest po světě.

Josef Kořenský byl povoláním pedagog; vyučoval hned několik vzdělávacích oborů (přírodopis, zeměpis, fyzika, a také němčina či kreslení). Všestranné byly i jeho další zájmy - geologie, mineralogie, paleontologie, botanika a entomologie. Za celoživotní práci v tomto oboru a za zásluhy o popularizaci přírodních věd byl Kořenskému v r. 1927 udělen čestný doktorát na přírodovědecké fakultě Karlovy univerzity.¹⁹

Kořenský také patřil k častým návštěvníkům u Náprstkových, kde čerpal inspiraci pro své pozdější cesty a neležel zde i potřebné zázemí spojené s kontakty do zahraničí.²⁰

Za svůj život podnikl dvě velké cesty kolem světa. Ta dřívější se datuje k r. 1893 a její úvodní destinace byla Světová výstava v Chicagu. V USA procestoval pak Kořenský (spolu se svým doprovázejícím přítelem K. Řezníčkem) ještě další americké metropole. Významnou zastávkou byly i Niagarské vodopády či Yellowstonský národní park. Poté se lodí přeplavil do Japonska, odkud zamířil do Číny a na Malajský poloostrov. Jeho cesta vyvrcholila v Indii, kde neopomenul navštívit oblast Darjeelingu a podniknout výpravu k úpatí Himalájí. Na zpáteční cestě se zastavil na nějaký čas v Egyptě, než se nakonec navrátil r. 1894 do Prahy.

Z této cesty přivezl Kořenský kromě nepřeborných poznatků a dojmů i hmotné artefakty - předměty uměleckého a etnografického rázu, jakož i přírodniny a dokumentační fotografie.²¹

Druhá cesta J. Kořenského probíhala v letech 1900-1901. Vedla do Austrálie, dále na Tasmánii a Nový Zéland. Procestoval Oceánii a později i Celebes a Jávu. Jeho další kroky směřovaly do Singapuru a Bangkoku, odkud se vydal do Japonska, které si při

---

¹⁹ Vrbová, M. *Josef Kořenský (1847-1938)*. [online]. www.radio.cz/cz. ©1996-2014 [cit. 9.12.2013]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/leonardo/svet/_zprava/201731 9.

²⁰ Rozhoň, V. *Čeští cestovatelé a obraz zámoří v české společnosti*. Praha: Kontakt, 2005, s. 243.

²¹ Vrbová, M. *Josef Kořenský (1847-1938)*. [online]. www.radio.cz/cz. ©1996-2014 [cit. 9.12.2013]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/leonardo/svet/_zprava/201731.

minulé cestě velmi zamiloval. Poté na jeho cestě následovala Korea a z ní pokračoval na území carské říše. Tanssibiřskou magistrálou se dostal do Novosibirska, odtud přes Ural putoval do Moskvy a do Čech.²²

Jak bylo již řečeno, na cestách si Kořenský vedl přesné zápisy a později je uváděl v řadě publikací. Jeho cílem bylo přiblížit zajímavé informace o zámoří české veřejnosti a měl na paměti i pedagogický zřetel. Mnohé z jeho titulů byly směřovány k žákům základních škol a dospívající mládeži.

I přesto, že se pohyboval v již probádaných oblastech, neváhal přispět k ucelenějšímu obrazu o nich a do Evropy posílal skutečně pestrou škálu exotických předmětů. Nikdy sice nevytvořil ucelený etnografický soubor (což ostatně ani nešlo, vzhledem k tomu, že se nemohl na svých cestách na žádné destinaci zdržet po delší čas), nicméně Náprstkovo museum obohatil o vzácné předměty rozmanitého původu.²³

Řada cestovatelů, kteří rovněž navštěvovali dům U Halánků, ráda vzpomínala na Kořenského pro jeho srdečnou povahu. Nelze opomenout, že zejména s Emilem Holubem jej pojilo dobré přátelství. O vztahu s A. V. Fričem však není nikde podstatnější zmínka – nepochybně se znali (viz zmínka v následující kapitole), ale lze se jen domnívat, zda měli do Kořenského smrti r. 1938 možnost navázat bližší kontakt a více se poznat.

Enrique Stanko Vráz

Osobnost E. St. Vráze je v rámci krátkého medailonku těžké postihnout – ač patřil tento cestovatel ve své době mezi nejznámější a veřejností nejvíce uznávané dobrodruhy/badatele, je jeho osud, zejména osobní původ, opředen řadou nejasností a smyšlenek.

O rodišti E. St. Vráze není nic bližšího známo (jeho jméno je pseudonym zvolený podle slovinského básníka Stanko Vraze, oslovení „Don Enrique“ pak získal cestovatel při návštěvách španělsky mluvících zemí).²⁴ Pokud bychom vycházeli z prohlášení samotného Vráze, měl pocházet z Bulharska a po jednom z rodičů zdědil české kořeny

---

²² Rozhoň, V. *Čeští cestovatelé a obraz zámoří v české společnosti*. Praha: Kontakt, 2005, s. 243.

²³ Todorovova, J. *Pozůstalost Josefa Kořenského v knihovně Náprstkova musea*. s. 11-17. [online.]. <http://www.sdruk.cz/data/xinha/sdruk/2011/Todorovova.pdf>. © 21. 10. 2010. [cit.7.12.2013]. Dostupné z: <http://www.sdruk.cz/data/xinha/sdruk/2011/Todorovova.pdf>.

²⁴ Rozhoň, V. *Čeští cestovatelé a obraz zámoří v české společnosti*. Praha: Kontakt, 2005, s. 239.

(ostatně, jeho čeština byla čistá, bez cizího přízvuku). Spekuluje se ale rovněž o zcela jiné identitě, jíž chtěl skrýt. V každém případě byl Vráz neodmyslitelně spjatý s českým prostředím (při jedné ze svých výprav na Nové Guineji je dokonce zachycena jeho výprava postupující s českou standartou) a značnou část svého života trávil v Praze, kde také zemřel.

Cesty E. St. Vráze začaly v severní Africe. Po neúspěšném pokusu dostat se na západ do města Timbaktu směřoval svou výpravu do Gambie, odkud pak pokračoval dále do Ghany. Při této výpravě se neobešel bez řady obtíží – onemocněl malárií a byl dokonce zajat domorodým kmenem (podařilo se mu uprchnout). Do Prahy pak odeslal značné množství exemplářů – převážně přírodnin (jejich část se nyní nachází v britských sbírkách a v depozitáři Národního musea).

Po cestě do Afriky následovala výprava po Jižní Americe – Vrázovým plánem bylo procestovat ji z východu na západ. Kontinent překonal proti proudu řek Orinoko a Amazonky a přes peruánské Andy. Z této cesty dovezl do Čech rovněž početné artefakty, včetně živé zvěře (bohužel, tou dobou nebyla k dispozici zoo, do níž by bylo možné dravé ptáky, a rozličné jihoamerické savce trvale umístit, a proto byla zvířata odeslána do Vídně).

V době tohoto návratu do Čech, r. 1894, se Vráz zdržel v Praze jen krátce a znovu vyrazil na cesty – tentokrát do Spojených států, kde se živil cestopisnými přednáškami. O rok později se začal připravovat na cestu do Japonska, odkud vedla jeho výprava dále do Číny, do Malajsie, až nakonec doplul na Borneo. Jeho poslední cíl, kterého chtěl dosáhnout, bylo opět území Nové Guineje. Chtěl pokračovat dále do vnitrozemí, ale kvůli potížím s domorodci a nedostatku zásob musel cestu ukončit. Přínosem z tohoto putování bylo opět mnoho cenných předmětů – jejich transport do Evropy však zaplatila britská musea, a tak se v pražských sbírkách nachází jen zlomek.

Po těchto podniknutých cestách se Vráz natrvalo usadil v Spojených státech, kde se oženil s českou krajankou. Opět se živil přednáškovou činností, při níž projel řadu amerických měst i států (zejm. Mexiko). Tou dobou se rovněž dostal i do Čech a začal publikovat své první vzpomínkové spisy. R. 1898 mu vyšel cestopis *Z cest E. St. Vráze*.

Ještě nakrátko se Vráz vydal na cesty do exotických krajů, a sice do Číny (zde měl to privilegium projít se po Zakázaném městě a pořídit z této prohlídky fotografie),

odkud putoval do Mandžuska a do Koreje, kde byl hostem na královském dvoře. Jeho další kroky pak vedly přes Sibiř do Ruska a přes Brémy do Spojených států.

Následující léta žil střídavě v Americe, střídavě v Čechách. Zapojoval se do archeologické činnosti (účastnil se např. vykopávek mayských památek v Mexiku), angažoval se i ve společenské sféře (účastí na volební kampani budoucího amerického presidenta Wilsona). Teprve ve dvacátých letech se E. St. Vráz navrátil do Čech, kde také r. 1932 zemřel.

Jak se tento muž zapsal do povědomí českého cestovatelství a obecně do kulturního života u nás? Je známo, že Vráz navštěvoval dům „U Halánků“, kde byl v kontaktu s dalšími světoběžníky a též vlastenci. Pořádal řadu přednášek, doprovázených fotografiemi a neopomněl při každé své cestě získat řadu exemplářů, kterými obohatil české i světové sbírky...

Přesto hovořit o Vrázovu přínosu je poněkud problematické – zrovna A. V. Frič (alespoň podle toho, co uvádí ve svých vzpomínkách) uvádí i značně sporné momenty, kdy se přinejmenším projevíly stinné stránky Vrázovy povahy a neprofesionální přístup při prezentování etnografických a geografických záležitostí.

Ke konkrétnějšímu objasnění sporu obou velkých cestovatelů: na počátku jejich neshod stála v zásadě nevinná korespondence. Když se totiž r. 1902 dvacetiletý A. V. Frič navrátil z Jižní Ameriky ze své první cesty, umínil si začít přednášet o krajích, které při své cestě poznal. Požádal zkušeného Vráze (který se mimochodem znal s jeho rodiči, ač nikde není zmínky o tom, zda navázal dříve kontakt s mladým Fričem) o radu a doporučení. Vráz reagoval popuzeně:

„Děkuji Vám za Vaši dobrou vůli, leč laskavosti Vaší přijmout nemohu! Předně. Poněvadž já sám na Žofně dle slibu již daného přednášeti musím a pořadatelství nepřišlo by si asi jinak, za druhé, poněvadž nepovažuji Vás za kompetentního, abyste o Brazílii neb Indiánech přednášeti mohl! Já, odborně vzdělaný a dlouhodobou přípravou, cestami, vyškolený, když po 14letých cestách do Čech jsem přijel, dlouho nemohl jsem se rozhodnout, vyhověti přání přátel mých a přednášeti! ... Když přijel jste a já viděl, slyšel, ještě Vaši naivnost takřka dětskou a že úplně postrádáte jakýchkoliv odborných vědomostí, které přece „cestovateli“ jsou nezbytnými.“²⁵

---

²⁵ Rozhoň, V. *Čeští cestovatelé a obraz zámoří v české společnosti*. Praha: Kontakt, 2005, s. 159.

Lze chápat Vrázův neochotný přístup – vždyť z hlediska jeho dlouze vydobývané pozice zkušeného cestovatele se mu jistě mohlo jevit troufalé, že se mladistvý Frič odvažuje seznamovat posluchačstvo s tím málem, které poznal na své jediné výpravě. I přesto, že jej Frič žádal o rady pokorně a s úctou, mu zjevně nechtěl přičítat dostatek důležitosti, aby se zatěžoval jeho podporou.

Tento postoj si Vráz udržel i do pozdějších let, kdy už Frič mnohonásobně prokázal, že je dobře znalý všech zmiňovaných témat a přednáší o skutečnostech hluboce zažitých, osobně poznáných. O to více, že se Frič ukázal být Vrázovi zdatným konkurentem, jejich spor přitvrdil a vyústil do letitého nepřátelství.

Když se totiž Frič vydal na svou druhou cestu do Jižní Ameriky, způsobil tím nemalé překvapení svému okolí, které vesměs zastávalo názor, že ho jeho „cestovatelské vrtochy“ přejdou. Vráz, který měl do té doby v povědomí české společnosti na americký kontinent určitý monopol, považoval pak za vhodné napsat Fričovým rodičům dopis, ve kterém mladého Vojtěcha očernil, že si počíná lehkomyšlně a neváhá z touhy po senzaci zveličovat své objevy a tvrdit o prozkoumaných územích samé nepravdy, které se skutečným odborníkům a vědcům přičí...

Svůj díl na zhoršení vztahu obou cestovatelů mělo mít i Vrázovo počínání, když na Friče v Jižní Americe narazil – osobní setkání sice podle Fričových pamětí probíhalo smírně, nicméně později se ukázalo, že mu předcházely nepříjemné intriky, které Vráz podnikl. Dal rozhlásit, že nezvladatelný Alberto z rodné vlasti utekl s nepravými dokumenty a zcizenými penězi, které utrácí za hýření. Fričovi tyto pomluvy způsobily nemalé potíže.²⁶

Po návratu obou odpůrců do Čech (v r. 1905) byl Frič nucen spor s Vrázem řešit přes Náprstkovo museum, jež bylo stále bráno jako centrum českých cestovatelů. Jejich rozepře pak byla posouzena zástupci tohoto centra a veřejně prodiskutována. Komise cestovatelů v čele s J. Kořenským nakonec uznala, že bylo Fričovi ukřivděno a dostalo se mu jisté satisfakce.

Z Fričových pamětí však vyplývá, že Vrázovo nepřátelství trvalo dál a ještě několikrát svému konkurentovi uškodil – ať už se jednalo o pomluvy ohledně autentičnosti sbírek: „*Když vzpomínám, jak rozhlašoval, že jsem nikde nebyl, že sbírky mé jsou*

---

²⁶ Rozhoň, V. *Čeští cestovatelé a obraz zámoří v české společnosti*. Praha: Kontakt, 2005, s. 161.

falšované (tak, že u Náprstků nechtěli je ani darem, dokud neuznala je cizina), že používám cizích obrázků:“²⁷

či sabotování Fričových přednášek:

„Ráčeji odpustit, nejste vy ten cestovatel, co tu měl mít dneska přednášku? Jsem jeden z výborů, počkal byste chvíličku?“ bral si klobouk a kabát a byl pryč.

Konečně přišel, s ním další čtyři výboři a podávají mi zmačkaný telegram: ODHLASTE PREDNASKU – JSEM NEMOCEN – FRIC.²⁸

Frič nakonec shrnuje celou záležitost s Vrázem takto: *„A dnes, když přehlížím celou tu akci, a vzpomínám, jak ten, jenž dělal humbuk tajemným původem, o mně rozhlásil, že mé dokumenty jsou falešné, - kdy ten, jenž se dal fotografovat zabalen v prostěradlo co dobyvatel Senegambie s kopím v ruce, nazval mladickým humbukem a vytýkal mi co fantastickou fotografií, kde zobrazen jsem se věrnou svoji puškou, vzpomínám na zloděje křičícího: „chyťte ho.“²⁹*

Z dnešního pohledu se spor Vráze s Fričem může jevit již vzdálený a nicotný – i přesto, že jej tehdy oba zúčastnění prožívali poměrně intenzivně (Vrázovi byla vytýkána skoro až hysterická reakce na Fričovu aktivitu a o jeho protivníkovi je zase známo, že těžko nesl křivdy, které pak neváhal kriticky zaznamenat a s despektem jejich původce odsoudit). S konečnou platností tato cestovatelská rozepře ustala až po r. 1910, kdy Vráz na dlouho dobu opustil vlast. Později, když se pak opět do Čech vrátil, už nepřátelství znovu v aktivní konfrontaci nepřešlo.

Je nutné v závěru tohoto krátkého představení E. St. Vráze podotknout, že vykreslení jeho vztahu s A. V. Fričem tvoří pouze dokumentační zmínku – poukázání na to, jak se jejich kontakt promítl do dobového klimatu a ovlivnil české cestovatelské ovzduší i osudy obou mužů. Není jeho cílem představit Vráze v kritickém světle a umenšit tak jeho nesporné zásluhy...

---

²⁷ Rozhoň, V. *Čeští cestovatelé a obraz zámoří v české společnosti*. Praha: Kontakt, 2005, s. 162.

²⁸ Frič, A. V. *Čerwuiš aneb Z Pacheka do Pacheka oklikou přes střední Evropu*. 3. vyd., Praha: Titanic, 2011, s. 120.

²⁹ Rozhoň, V. *Čeští cestovatelé a obraz zámoří v české společnosti*. Praha: Kontakt, 2005, s. 162.

2 Fričovo angažmá v Jižní Americe

Po představení východisek a podnětů Fričova cestování je možno dále přistoupit k vlastní kapitole pojednávající o tom, jak si Frič počínal během svých cest po Jižní Americe – jaké botanické objevy učinil, jaké příhody provázely jeho výpravy a jak vnímal kulturní a společenský život v místech, jimiž prošel. Podstatnou část kapitoly bude představovat i Fričův kontakt s jihoamerickými Indiány: to, jak se vepsal do života domorodců a zkušenost, kterou s nimi učinil. Při této příležitosti dostane prostor krátké pojednání o Fričově indiánském příteli Čerwuišovi, jenž měl možnost navštívit evropské prostředí a na kterého si takřka rok zvykali naši Pražané.

2.1 Fričova první cesta za oceán

V úvodní kapitole této práce byly vylíčeny Fričovy motivy k tomu, aby se odebral za oceán a navštívil cizí země. Byla to především touha spatřit milované kaktusy v jejich přirozeném prostředí – seznámit se s nimi v jejich domovině a dovézt sazenice četných exemplářů do Evropy. Těžko odhadnout, nakolik vedle toho Friče lákala i samotná divočina a život tamních obyvatel; jisté je, že obojí na vlastní kůži poznal v dobrém i ve zlém. Původní přírodovědecký záměr se pak s tím, jak pronikal do jihoamerických podmínek, více mísil i s jeho (řekněme) antropologickými a poznávacími ambicemi. Aniž to snad na počátku předpokládal, stal se z Friče nejen cestující botanik, ale i ochránce práv jihoamerických Indiánů a znalec jejich kultury. Abychom však nepředbíhali, je třeba začít od samého začátku Fričova cestování...

V. Frič vyrazil na svou první cestu v květnu roku 1901. Prostředky na cestu mu poskytli zčásti rodiče; zčásti se dále Frič zajistil zálohami, které mu poskytly firmy (zejména belgický kroužek okolo Frantze De Laeta), jimž přislíbil dodávku kaktusů. Jeho cílem byl nejprve brazilský Santos, odkud cestoval do Saõ Paula. To se stalo na nějaký čas jeho útočištěm, a zde narazil na další české přistěhovalce, kteří ho přijali a nabídli mu pohostinství. Frič se v té době zaměstnával drobným spisovatelstvím (články do časopisů) a zkoušel různé další zdroje obživy, které se mu nabízely (převážně obchodování s různým sortimentem). Vedle toho se připravoval na svou výpravu – učil se portugalsky a shromažďoval potřebné informace.

Mladý cestovatel si umínil především putovat více do vnitrozemí – tam, kde bylo území prozkoumané jen málo, protože se badatelé mnohdy báli výpadů tamních Indiánů a také neproniknutelnosti prostředí (jež slibovalo vedle namáhavého postupování i riziko,

že dotyčný cestovatel bude napaden zvěří či nakažen od hmyzu nebezpečnou nemocí). Pro Friče nicméně toto území představovalo možnost narazit na unikátní druhy kaktusů. Nedbal proto varování a podnikl cestu po proudu řeky Tieté, která ho směřovala dále od městské civilizace, do povodí řeky Paraná a jejích přítoků. S sebou měl dva průvodce a psy, které před výpravou zakoupil.

Z dnešního pohledu nás může udivovat skutečnost, že se do nebezpečí pralesa vydal cestovatel tak mladý (Fričovi bylo v době první cesty necelých 19 let) – se zkušenostmi pouze teoretickými. Jeho výbava navíc byla skutečně jen základní: taková, jakou si mohl dovolit.

Během plavby urazili Frič a jeho společníci dlouhou cestu, než se dostali do Matto Grossa – samého středu Jižní Ameriky, rozkládající se přibližně na území severozápadní Brazílie. V tehdejší době, na počátku dvacátého století, byla v těchto končinách stále ještě hustá džungle, domov rozličných kmenů Indiánů. Fričova výprava letmo narazila na muže kmene Šavantes – resp. spatřila kanoi s dvěma jeho příslušníky, s nimiž ale nenavázali užší kontakt.

Friče přítomnost Indiánů zaujala – chtěl je poznat a dostat se k nim blíže. I přes nesouhlas obou průvodců se pokusil o výměnný obchod (rozvěsil pár předmětů na stromy v místě, kde tušil stezky Šavantes a nechal jim prostor, aby si je případně nepozorovaně odnesli): jeho taktika se částečně osvědčila, protože později na stejném místě našel na oplátku zavěšený luk. Tento kontakt nicméně nezaručil Fričovi sblížení s domorodci – naopak, i nadále se drželi zpátky a své území bedlivě střežili. Výprava přišla o jednoho ze psů, když se nabodl na nastražené otrávené ostny. Od dalšího setkání s Indiány tedy cestovatel upustil a soustředil se opět na hlavní cíl, proč do Jižní Ameriky přijel.

Lov kaktusů nicméně neprobíhal podle Fričových představ – nepodařilo se mu objevit žádné nové druhy a ani toho, co měl přivést do Evropy, nebylo mnoho. Exempláře, které získal, byly spíše entomologické, mineralogické aj.; z botanických sice obohatil evropské pěstitele o semena rostlin, ale kýžený poklad v podobě kaktusů představoval jen málo přínosného zisku.

Kdyby cesta trvala dále, snad by se mu podařilo dosáhnout pestrých nalezišť kaktusů a sukulentů. Výpravu však poznamenalo cestovatelovo onemocnění malárií. Nápoly zimnice a slabosti částečně překonával a chtěl i nadále pokračovat v putování,

pak byl ale postaven před nové ohrožení, jež nakonec jeho cestu ukončilo – střetl se s jaguárem.

(Je poněkud matoucí, že tato událost zřejmě potkala Friče hned dvakrát – znovu se musel bránit jaguárovi při své druhé cestě. Snad právě proto jsou prameny, ve kterých jsou Fričovy cesty popsány, nejednotné – některé uvádějí jen první příhodu, a dost možná ji ztotožňují právě s druhým Fričovým bojem. Tím, který pak popsal např. v knize „Strýček Indián“. Ohledně pravdivosti podkladů je možno vést spory a domýšlet se, zda sám Frič zpětně nevyličil událost nepřesně – v této práci však daná fakta uvádím tak, jak byla čtenářům cestovatelových osudů představována. Proto v pasážích o Fričově druhé cestě zmíním i údajný další střet s jaguárem. Nyní ale dále k tomu prvnímu:)

Podle vyprávění zachránila Friče dovednost, již se přiučil od zkušenějších průvodců či zálesáků, které potkal: zmatení šelmy tím, že jí lovec nastaví ruku obalenou rukávem (z oděvu, ze zvířecí kůže apod.). Poté, co se do ní kočka zakousne, zasáhne ji lovec zbraní v druhé ruce. Takto se podařilo za pomoci zbývajícího loveckého psa odvážnému Vojtěchovi jaguára zahubit a vyvážnout životem. Zůstal však bolestně poraněn na pravé noze, kterou zvíře v křeči rvalo.³⁰

Bylo jasné, že tato událost podpořila dobrodruhovo rozhodnutí vrátit se zpět domů. Poté, co se zotavil ze zranění, vydala se výprava zpět do Saõ Paula, odkud se plavil zpátky do Evropy.

Jeho návrat vzbudil pozdvižení – jednak během své výpravy poněkud zanedbával korespondenci s domovem (ostatně, jak také psát z nitra džungle dopisy), takže po nějaký čas nebylo jasné, zda vůbec nepřišel při svém dobrodružství o život, než o sobě dal opět vědět. Vedle toho chtěl veřejnost seznámit s tím, co v Jižní Americe objevil: uspořádal proto v obchodním domě „U Nováků“ v pražské Vodičkově ulici výstavu z předmětů, které dovezl do Čech. Zahrnovala jak exponáty přírodovědné, tak různé fotografie a ukázky z rozmanitostí života místních.³¹

Výstava měla ohlas a přilákala pozornost Pražanů – i cestovatele E. St. Vráze, který se rovněž přišel podívat na to, co mladý cestovatel hodlá představit. Traduje se, že právě tady se začal spor obou mužů, který byl již stručně vylíčen v předchozí kapitole. Vrázovi se exponáty nezamlouvaly – pochyboval o jejich pravosti a vyčítal Fričovi,

---

³⁰ Crkal, K. *Lovec kaktusů*. Praha: Academia, 1983. s. 34.

³¹ Crkal, K. *Lovec kaktusů*. Praha: Academia, 1983. s. 35.

že jimi záměrně mate své příznivce. Když mu pak Frič napsal dopis s prosbou o radu, byl odmítnut a započal se konkurenční boj, který přetrval až do doby, kdy se vydal Alberto do Ameriky počtvrté.

Mezitím A. V. Frič i nadále pokračoval v šíření poznatků o své výpravě – uspořádal i řadu přednášek, které měly poměrně úspěch a uvedly jej do společnosti jako pozoruhodného mladého cestovatele.³² Výtěžek z těchto akcí byl ovšem skrovný a Frič, který opět pomýšlel na další cestu, si tedy musel zajistit finance i jinak.

Ačkoliv se původní cíl cesty zrovna příliš nezdařil a do Evropy dovezl jen velmi málo ze slíbených kaktusů, zaručil se opět belgický kaktusář Frantz De Laet, že Fričovi poskytne značnou finanční zálohu do další výpravy, pokud bude pravidelně posílat botanické nálezy. Tím byla z větší části pokryta suma, kterou potřeboval k tomu, aby znovu vyplul za oceán.

Je třeba zmínit, že než se vydal Frič na svou další výpravu, stačil se ještě výrazněji projevit ve vznikajícím botanickém spolku, který byl v Praze založen 18. 6. 1903 jako „Kroužek pěstitelů kaktusů“. Kromě ukázky svých exemplářů přednesl i poučné referáty a slíbil kroužku zaslat semena kaktusů, na které narazí při své nadcházející výpravě.

Poté, co vyřídil své poslední zbývající záležitosti, nemohlo již nic bránit tomu, aby se vypravil opět na cesty.

---

³² Mimochodem, právě od období návratu z první cesty zná česká veřejnost V. Friče s přízviskem „Alberto“, které v našem prostředí přispívalo k exotickému obrazu cestovatele. Frič si nicméně nechal takto říkat z praktických důvodů, když navštívil španělsky a portugalsky mluvící J. Ameriku – aby jeho jméno bylo pro tamní obyvatele srozumitelné a dobře vyslovitelné. Přízvisko mu již zůstalo a on sám jej pak celý život užíval – snad i jako připomínku jeho mezinárodních zážitků a svazků... (In: Klempera, J. *Bílý Indián*. Praha: Práce, 1983. s. 99).

2.2 Fričova druhá cesta do Jižní Ameriky

Jestliže první Fričova pouť byla motivována hlavně botanickými zájmy, ta druhá už nabývala jiného rázu – byla podniknuta s cílem poznat Indiány.

„Byl to jen náhodný styk s příslušníky kmene Šavante – můj úlovek byl jeden luk a několik šípů – o nichž dodnes nevíme nic. Asi vymřeli dřív, než se k nim mohl dostat nějaký školený odborník. Při tom náhodném styku však vznikala myšlenka, že Indiáni by mě mohli přivést za stopu toho, co jsem hledal. Vždyť od nich máme chinin, kokain a řadu jedů – léků, ... Ale jako se můra vrací k ohni, ač si o něj připálila křídla, jen co trochu pookřeje, přilákala i mne divočina zpět... Však mi kytičky neutečou, řekl jsem si, a na značnou část života se stal etnografem. Teprve po mnoha letech jsem se vrátil ke svému mikroskopu.“³³

Friče evidentně neopustilo přání objevovat nové druhy kaktusů a potkávat ty, které už zná, v domácím prostředí, ale právě Indiáni se mu mohli stát dobrými průvodci. Zajímal se o jejich moudrost, zvyky a doufal, že se od nich dozví mj. i vyprávění, která by ho nasměrovala k novému pohledu na rostlinstvo.

Svou výpravu si proto naplánoval takto: nejprve sběrem v Uruguayi splnit své kaktusářské závazky a vyexpedovat do Evropy množství kaktusů, a pak se přemístit do Gran Chaca, kde tušil největší příležitost k seznámení se s domorodci.

V Montevideu se mu poštěstilo – víceméně náhodou – dostat se k bohatému nalezišti. Když se poněkud rozladěný z nepřístupnosti botanického muzea (jeho ředitel nechtěl po špatných zkušenostech se svým partnerem z Rakouska žádným středoevropanům umožnit náhled do svých herbářů) toulal městem, zavítal i na místní hřbitov. Jaké bylo jeho překvapení, když právě v jeho koutě narazil na celé lány kaktusů. Od hlídače se poté dozvěděl, že je tam nanosili a rozšiřují dva významní pánové – dr. Gamboa a prof. Arechavaleta. Nebylo jim prý povoleno vybudovat botanickou zahradu, a tak zatím umísťují rostliny na opuštěné hroby, kde nehrozí, že by někoho obtěžovali a jejich exempláře mohly být poškozeny.³⁴

---

³³ Rozhoň, V. *Čeští cestovatelé a obraz zámoří v české společnosti*. Praha: Kontakt, 2005, s. 67.

³⁴ Crkal, K. *Lovec kaktusů*. Praha: Academia, 1983. s. 43.

Frič byl tou provizorní sbírkou nadšen – našel tam i jeden nový druh (dnes pojmenovaný *Echinocactus arechavaletai* Frič & Schumann³⁵). Nemohl si ale nepovšimnout, že řada rostlin je špatně určena. Vrátil se proto zpět do musea a vpadl přímo k řediteli, aby se ho zeptal, kdo kaktusy určoval. Když se dozvěděl, že to byl sám dotyčný pán, zapředel s ním rozhovor. Ukázalo se, že ředitel právě sepisuje knihu, pojednávající o floře Uruguaye, a velmi se mu hodí někdo, kdo bude lépe než on rozumět kaktusům. S Fričem se proto dohodli na částečné spolupráci. Mladý cestovatel měl zajišťovat budoucí botanické zahradě exempláře a pracovat na odborných pojednáních o nalezených druzích – na oplátku mu ředitel zajistil volné jízdné a s sebou jako průvodce preparátora a sběrače. Zároveň byl nasměrován na místa, která by mohla být z botanického hlediska zajímavá a úrodná.

De facto tak Frič zabil dvě mouchy jednou ranou – mohl splnit své závazky evropské firmě, již přislíbil dodávku kaktusů, a vedle toho získal prostředky, aby poté, co dokončí vědecko-sběratelskou část své cesty, mohl putovat dále po jihoamerickém kontinentu a případně se pokusit o kontakt s Indiány. Než se ale dostaneme k fázi Fričova vlastního putování, zmiňme alespoň ještě část jeho kaktusářských úspěchů:

Velký zdar měl hned první výlet, ve společnosti obou již zmiňovaných profesorů, pana Gamboa a Arechavalety. Společně se dostali do blízkosti vojenské pevnosti, kde poté, co podezíravému veliteli vysvětlili, co je vlastně přivedlo na armádní půdu, byli nadšeně ujištěni, že mohou vysbírat kaktusů, kolik chtějí, i vně pevnosti. *„Mladý žoviální důstojník dovolil nám prohlížet „bodláky“ jak nám libo a prohlásil, že by mi byl vděčen, kdybych je odvezl všechny, aby mu nepobodaly nohy jeho koni. Povolení to jsem jak náleží využil a ve dvou nejbližších dnech odvozil jsem jich několik beden a předal je dopravní kanceláři. Poprvé v životě jsem chválil svatou byrokracii a pitomost militarismu, neboť jen postrach před nimi uchoval neprozkoumaný kopec v nejvyšší blízkosti města pro mne a ve dvou dnech zbavil mne velké části mých dluhů“*, poznamenal si o oné příhodě věcně Frič.³⁶

Kromě této lokality zkoumal A. V. Frič pohoří v blízkosti uruguayského Piriapolisu, (zvané „Homole cukru“) a Punto Balleno (tzv. „Velrybí mys“), kde se mu podařilo opět

---

³⁵ Jméno kaktusu tak odkazuje k prof. Arechavaletovi, díky němuž byl zachován, dále k Fričovi, jako jeho objeviteli, a k prof. K. Schumannovi, jenž proslul jako znalec kaktusů a systematik jejich rodů.

³⁶ Crkal, K. *Lovec kaktusů*. Praha: Academia, 1983. s. 44.

naleznout nepopsané exempláře, tentokráté rodu *Malacocarpus*. Zásilka, kterou odeslal do Evropy, pak celkově čítala přes tisíc exemplářů.³⁷

Je patrné, že závazky, se kterými odjel do Jižní Ameriky, byly vyplněny a další kroky cestovatele už mohly svobodně vyplývat z jeho dalšího zájmu. Frič se přesunul z Paraguaye do Argentiny, kde shromažďoval od místních etnografů, novinářů a dalších informátorů co nejvíce popisných údajů o Gran Chacu.

Velmi důležitou zprávou byly zvěsti o smrti Enriqua Ibarrey (1859-1898), španělského geodota a cestovatele, který pravděpodobně zahynul rukou Indiánů, když se odvážil do Chaca. Jak se později dozvíme, Fričovi se podařilo Ibarretovy osudy objasnit a snažil se s nimi obeznámit po svém návratu širší veřejnost, aby uvedl skutečnost na pravou míru. K této události se ale dostaneme později...

A. V. Frič si umínil prozkoumat tok řeky Pilcomayo, která vedla indiánským územím, špatně prostupnou, neprobádanou džunglí. Uvádí se, že právě touto cestou se před ním ubíralo přes pětadvacet výprav, které nicméně svého cíle nedosáhly.³⁸ Fričova družina čítala několik místních nosičů a také jednoho z obyvatel, který měl matku Indiánů kmene Pilagá a mohl sloužit jako překladač. S nimi se Frič na kánoích začal plavit proti pilcomayskému proudu.

„Chaco Central znamenalo do nedávna pro Jižní Ameriku totéž jako střední tmavá Afrika – tajemné území, nepřehledná bažinatá rovina, porostlá nekonečnými neprostupnými lesy palem a ostnitými houštinami, hemžící se jedovatými hady a dravou zvěří - pumami, jaguáry, vlky a krokodýly a obydlená neméně nebezpečnými divokými kmeny Indiánů – nepřístupných a zamračených, kteří se nikdy neusmějí a nenávidí bělochy. Pustil-li se nějaký odvážlivec mezi ně, zaplatil obyčejně takový hazard životem. To se psalo ve všech slovnících a opisovalo se to odtud do cestopisů a z těch zase do školních učebnic. Dalo se tomu snadno věřit – vždyť historie objevování Chaca vykazuje dlouhou řadu mučedníků – jsou mezi nimi jména slavných a zkušených cestovatelů jako Créveaux, Ibarreta, Boggiani, Ramon Lista a což teprve ti bezejmenní, o nichž se veřejnost nikdy nedozvěděla, o nichž si jen vypravují lovci, kteří je znávali - jak se ten či onen vypravil do vnitrozemí a už ho víckrát nespatriili.

---

³⁷ Crkal, K. *Lovec kaktusů*. Praha: Academia, 1983. s. 46.

³⁸ Rozhoň, V. *Čeští cestovatelé a obraz zámoří v české společnosti*. Praha: Kontakt, 2005, s. 21.

*Kde bych se byl nadál, že právě v této zemi najdu to, co jsem marně všude hledal – přátelství. Že mezi těmito divochy, o nichž se vypravují horší věci, než s kterými se setkáváme v jejich vlastní syrové mytologii, že mezi nimi potkám uvolněné rozesmáté tváře a dobrácky vtipkující starce, že já, cizinec s jinou pleť, nepochopitelným jazykem a zvyky budu přijat tak upřímně do jejich středu, a co víc – že se mezi nimi budu cítit jako mezi svými...*³⁹ Takto uvedl Frič zpětně (na přednášce z r. 1911) svou cestu po Chacu – s takovým prostředím se potýkal a jeho úsilí se mu později vyplatilo.

Výprava, jím vedená, byla úspěšná – podařilo se mu projít celým povodím a dostat se až do Bolívie. Stal se tak prvním, kdo zmapoval dané území, popsal jeho prostředí a propojil paraguaysko-bolívijskou lodní dopravu.

Pro samého Friče bylo nicméně podstatnější, že mohl uskutečnit záměr ohledně navázání kontaktu s Indiány. Nejprve se mu poštěstilo u zmíněného kmene Pilagá: nedbal na varování svých společníků a poté, co se jejich cesty střetly, odevzdal jim na důkaz pokojného příchodu své zbraně a jako dar jim poskytl zvěř, kterou čerstvě nalovil. Indiáni toto gesto ocenili a pozvali jej do svého kruhu.

Dozvěděl se od nich, jak to bylo se smrtí Enriqua Ibarrey. Uruguayské úřady se nemýlily, když se domnívaly, že byl zabit Indiány. Co však již nevěděly, byly okolnosti jeho smrti, které nyní náčelník kmene Pilagá sdělil Fričovi:

Výprava E. Ibarrey postupovala indiánským územím rovněž skrze povodí řeky Pilcomaya. Její zásoby potravin se tenčily, a proto Ibarreta obchodoval s Indiány. Nejprve jim za získané ovce platil, ale jak vyčerpával jejich stádo, zvyšovala se i cena, kterou s ohledem na vlastní vyžití požadovali. To cestovatele rozzuřilo, a tak zastřelil jednoho z indiánských koní. Když jej opékal, vůně masa přivábila indiánské psy, které rovněž Ibarreta postřílel. Podobné chování pochopitelně Indiány vyburcovalo: vždyť jak koně, tak psi byli pro kmen velmi potřební a vzácní – požadovali proto po lovcích náhradu. Při vášnivém rozepří se Ibarreta neudržel a začal na domorodce křičet – nebyl si vědom toho, že se tím dopustil větší potupy, než kdyby se s Indiány bil. Trpělivost jednoho z pilagajských náčelníků tím byla vyčerpána a udeřil muže svou palicí.

---

³⁹ A. V. Frič: *Chaco - přednáška (Praha, 1911)*. [online.] <http://www.checomacoco.cz/> ©2010 [cit.2.3.2014] Dostupné z: <http://www.checomacoco.cz/checo-a-v-fric>.

Těžko říci, jestli jej tím chtěl zabít, nebo pouze ukáznit – Ibarreta každopádně zemřel a jeho tělo bylo po indiánském zvyku pohřbeno s oddělenou hlavou.⁴⁰

Frič Ibarretův hrob našel a lokalizoval. Rozhodl se postavit za Indiány a osvětlit jejich čin před tribunálem. Věděl už z dřívějších vyprávění, že Španělovo jednání s domorodým jihoamerickým obyvatelstvem bylo konfliktní – např. když při své cestě reagoval na blížící se Indiány, kteří chtěli obklopit jeho kanoi, aby mu prodali své tretky, hozením dynamitu do jejich středu. I když nebyl nikdo zabit, dal tím zmíněný cestovatel jasně najevo své smýšlení a postoj k domorodcům.

Tak se mohl Fričovi tento příběh jevit, jestliže znal i jeho konec – a sice že za cestovatelovu smrt zaplatilo hned několik osad, které paraguayské vojsko vypálilo a vyplenilo? Chtěl zamezit dalšímu trestu Indiánů svou přímluvou a uvedením kontextu. Z toho důvodu se vypravil do Assunciónu, kde kontaktoval příslušné úřady. Jeho úsilí se nicméně ukázalo být marné: do cesty vstoupily mimo předsudků a neochoty těch, kteří se „spravedlností“ zabývali, i osobní nesnáze Fričovy.

Když se dostal do civilizace, divil se nevlídnému přijetí a řadě obstrukcí v jednání s ním – známí se od něj odvraceli, nikde jej nechtěli ubytovat a v bance si pečlivě prověřovali platnost směnky, kterou chtěl proplatit (byl to poukaz na peníze, které Albertovi zaslala z Vídně jeho sestra). Ukázalo se, že za vše mohou fámy, které někdo (a tím dotyčným byl velmi pravděpodobně E. St. Vráz, který se tou dobou v Americe zdržoval) vypustil, aby Friče poškodil.⁴¹ Šířily se o něm pomluvy, že si vydržuje prodejní děvčata, že peníze na cestu ukradl rodičům apod. Nelze se potom divit nedůvěře místních, když k nim Frič (z cesty ještě otrhaný a zarostlý) zavítal. Jeho špatná reputace bohužel měla vliv i na celý proces s Indiány, takže z přímluvy nebylo nic.⁴²

Mladý cestovatel pak už nechtěl dále otálet ve městě a opět zamířil do divočiny, proti proudu řeky Paragwaye. V dalším kontaktu s domorodci mu znovu pomohla jeho vnímavost k jejich zvykům a obyčejům. Do osad na okraji džungle, které navštívil, vždy za čas Indiáni zavítali, aby měnili s bílými muži zboží. Frič se dovtípil, že nejlépe pořídí, když bude za tretky a podobný sortiment platit mincemi – nikoliv bankovkami. Mince nosili domorodci mnohdy jako ozdoby: byly pro ně lákavé, zatímco papírky jim

---

⁴⁰ Crkal, K. *Lovec kaktusů*. Praha: Academia, 1983. s. 48.

⁴¹ Zmíněno již v předchozí kapitole, v pasážích o vztahu obou cestovatelů.

⁴² Rozhoň, V. *Čeští cestovatelé a obraz zámoří v české společnosti*. Praha: Kontakt, 2005, s. 161.

připadaly bezcenné. Problém s nikláky byl ovšem ten, že aby je mohli Indiáni nosit na krku, potřebovali do nich vyvrtat díрку (což obvykle s jejich nástroji dlouho trvalo). Pro Friče to byla s kovovým nářadím hračka. Když takto rudým mužům pomohl, nebránili se tomu, aby je následoval k jejich kmeni.

Mezi Indiány (patrně příslušníky kmene Sanapá), pak strávil nějaký čas a poznával jejich způsob života. On sám byl jimi vážený, protože jeho lovecké schopnosti přinášely komunitě blahobyt. (Je známo, že Frič sice využíval své pušky, ale rovněž dokázal zvěř ulovit i s mnohem primitivnějšími zbraněmi – např. poté, co byl zaskočen aligátorem, ubránil se mu malým nožičkem. Indiáni mu přezdívali „Niotčik - Pán kajmanů“.)

O Fričově pobytu u dalšího kmene, ve vesnici Angaitů, pojednává jeho dobrodružná kniha, „Strýček Indián“ (původně „Calera Marsal“ – podle oblasti, v níž se děj odehrává).⁴³

Osudy lovce se zde prolínají s pronásledováním šelmy, „Zjizvené tváře“ – jaguára, který nejprve zdecimoval Fričovu smečku psů (zbyl mu pouze věrný Feroz) a později se snažil odnést jedno z indiánských dětí. I když Alberta tou dobou opět sužovala malárie, rozhodl se chránit kmen a vydal se zvíře najít. Měl s sebou pušku a posledního psa. Lov nešel příliš dobře – střelou se netrefil přesně a Feroz mu už pomoci nemohl.

„Dravec se zdvíhá – z jeho očí srší blesky – rozpráhá přední tlapy jako k obejmutí, stává se na zadní a šine se kupředu. Již se lesklé ostří nože dotýká jeho těla, již vniká do jeho krásné kožešiny, ale lovec chybil, zamířil o dva palce níž, než je srdce – jaguár nedbá bolesti – lovec nemůže uskočit, nemůže vytrhnout kopí a zabodnout znovu lépe mířenou ránu – je sevřen dravcem a stromem, nemůže se pohnout, leda kupředu, a to znamená přímo do náručí dravce. Lovec se opřel o strom a celou váhou svého těla vřání kopí do těla Zjizvené tváře.

Jen taktak že uhnul drápům svého nepřítele – a v těžce chvíli se ozývá praskot. Jaguárova těžká tlapa zlomila kopí, ale marně se snaží odvrátit nebezpečí...

Jaguár padl na něho celou svou tíží. Lovec se rítí k zemi a jaguárovo těžké tělo se hroutí na křehké a choré tělo nemocného člověka.“⁴⁴

---

⁴³ Kniha byla vydána r. 1921, ale pro tuto práci bylo čerpáno z pozdějšího vydání: Frič, A. V. *Strýček Indián*. Praha: SNDK, 1965.

⁴⁴ Frič, A. V. *Strýček Indián*. Praha: SNDK, 1965. s. 58-59.

Tak se podle Friče mělo odehrávat jeho druhé osudové střetnutí s jaguárem... Vysíleného ho potom odnesli Indiáni zpět do své vesnice, kde se zdržel, než se zotavil. Jeho postřehy a zážitky z té doby jsou velmi zajímavé – a zachycují řadu indiánských tradic, které již dnes patří k historickým vzpomínkám.

Ve svých zápisech například Karaí Pukú – Dlouhý lovec, jak se zde Albertovi říkalo, zmiňuje šamanské praktiky místního čaroděje. Ten se snažil vyléčit lamentacemi a zařikáváním z šoku holčičku Pennek, kterou si chtěl jaguár odnést, a která pak přestala zcela mluvit. Čarodějovo počínání ale jen dále udržovalo kmen ve strachu, a tak zkusil své metody sám Frič. Počínal si drsně: děvčátko prudce vyděsil, ale právě nový šok jí pomohl překonat ten starý, a znovu začala mluvit. Kmen se uklidnil, protože věřil, že má Frič nad zlými duchy a silami moc. Čaroděj byl zavržen.

V kapitole „V kruhu ohně“, uvádí příhodu ze setkání Indiánů a Fričových paraguayských známých, kteří za ním do vesnice měli zajet – a zprvu jej tam nenalezli:

„Kolem ohně sedělo několik Indiánů a pili čaj. Žádný si bělochů nevšímal a lovce nebylo nikde vidět.

„Haló, nevdělanci!“ křikl na ně Giovanni, odkládaje své drobnosti na zem. „Nevíte, jak uvítat znavené hosty?“

Ale opět nikdo si jich ani nevšímal a ve veliké společné chýši jako by vše spalo.

Giovanni nemohl zadržet vztek: „Že mě Karaí podvedl a nečekal na mne?“

Don José ho zadržel a předešel k ohništi, kde poznal Mitápirúa a poklepal mu na rameno. Hoch se ohlédl, ale nepovstal.

„Když přicházíte jako hosté, bylo by dobré, abyste šli nejprve pozdravit náčelníka a dali mu své dárky. Je ve svém domě“.

„Co je nám po vašich zvycích? Když přijdeš k nám, obskakuješ a žebráš,“ řekl Giovanni.

„Když přijde Angait k vám, pozdraví nejprve dona José a přinese vždy palmové duše, ryby nebo med pro dětičky, „odpověděl hrdě Indián. „Angait nežebřá; přinese dar a chce dar. Zde však nejste doma, zde je vesnice volných Angaitů.“

Don José začínal mít obavy, že by se situace mohla stát vážnou. Také jeho překvapovala změna a nic se mu nelíbily uražené tváře Indiánů. Znal je vždy ponížené a nepřikládal

*váhy drobnostem, jež přinášeli a jež přijímal jako povinný dárek. Teprve teď se mu rozbřeskovalo, že vlastně Indiáni neměli žádných důvodů dávat mu nějaké dárky; uvědomoval si, jakou práci jim dá dobýt s primitivními nástroji palmové duše nebo vyhledat a porazit strom, který skrývá med divokých včel. Uvědomoval si, že Indián nabízí z toho mála, co má, a že je vlastně nikdy správně neodměnil, když jim hodil nějaký ten odpadek, kdežto oni dávali to nejlepší a nejvybranější. Také Paraguayci počínali chápat, že jsou na cizím území, a že Indiáni, jsou-li u nich na návštěvě, hledí být hostiteli užiteční.*⁴⁵

Tuto epizodu popsal Frič v dobrodružné literatuře, která zároveň měla být pro čtenáře poučnou – proto také snad vyznívá moralistně a demonstrativně: lze ale předpokládat, že čerpá ze skutečných zážitků a Fričovy etnografické postřehy nejsou vysloveně zkreslené. Jeho vlastní osudy dokazují, že laskavý a čestný přístup k Indiánům byl stejnou měrou oplácen i z druhé strany.

Od těchto domorodců se později Alberto přesunul dále na sever, ke kmeni Kađuveo. Vzhledem k omezenému rozsahu této práce neuvádím další podrobnosti – Frič své postřehy, popisy života Indiánů a etnografické zajímavosti podrobně vylíčil v knize *Indiáni Jižní Ameriky* (1977), která vznikla z deníkových záznamů, nákresů a fotografií, jež pořídil zejména během své druhé jihoamerické cesty.

O jedné podstatné události, která potkala Friče při kontaktu s Indiány, je ale třeba se ještě podrobněji zmínit, neboť zasáhla do jeho osobního života a předurčila pozoruhodnou společenskou návaznost v současnosti.

Když Frič přebýval během července 1905 u kmene Čamakoků, zastihla jej v okolí Bahia Negra vlna záplav, jež jej donutila, s hrstkou indiánských společníků, postupovat dále do vnitrozemí. Zdejší území obývaly kmeny, které neznal a vůči nimž byl poměrně zranitelný. K lepšímu postavení mu dopomohla náhoda: když došlo ke sporu dvou klanů indiánských žen, zastal se slabší strany. Ke svému překvapení pak zjistil, že za svou pomoc obdržel ruku té z nich, která byla svobodná.

Indiánka, již mu přislíbili, se jmenovala Loray, Černá Kachna. Frič proti svazku nic nenamítal – jednak k ní pocítil sympatie, a jednak díky její rodině získal jisté zázemí. Jejich líbánky se však odehrávaly na cestě před záplavami: nakonec se podařilo Fričovi

---

⁴⁵ Frič, A. V. *Strýček Indián*. Praha: SNDK, 1965. s. 82-83.

a jeho věrným se nalodit na parníček, který je dovezl do Baranco Branco, odkud se nabízelo lepší spojení s bezpečnou pevninou. Když se Frič dozvěděl, že bude vyplouvat parník, který jej dostane do Asunciónu (odkud se může vydat do Evropy), rozhodl se pro návrat domů.

Jeho indiánská rodina jej přemlouvala, ať zůstane, nicméně Frič si uvědomoval, že na něj za oceánem čekají nejen rodiče, ale i řada závazků, kterým slíbil dostát. Indiánům poskytl většinu toho, co mohl, včetně zbraní, aby lovili pro jeho Loray, když tak nebude moci činit on sám. Poté se navrátil domů do Evropy.

Ve svých zápisech uvádí ještě tklivou píseň, kterou Loray zpívala na rozloučenou:

„Bílý krokodýl vystavěl hnízdo nad řekou,

velká voda mu ho odnesla.

Loray, Černá kachna, má ráda Bílého Orla,

nezapomene ho – bude zpívat svůj smutek.

Běloch nemůže zůstat zde – nebyl by šťasten,

Černá Kachna by viděla jen smutné oči.

Odjede tam, kde žije jeho otec a matka,

vrátí se, kde bydlí jeho lidé,

najde si „mahru“ bílou, jako je sám.

Jeho oči budou svítit jako oči tygra!

Někdy v noci uvidí Černou Kachnu.“⁴⁶

Vzhledem k povaze této práce není žádoucí se příliš zabývat nepodloženými fakty – proto se dál záměrně vyhýbám spekulacím o tom, nakolik byl tento vztah Friče a Loray osudový. Jisté je, že se Alberto neubráníl upomínce aspoň v podobě Indiánčina portrétu, který mu visel v jeho pracovně (zhotovil jej podle Lorayiných fotografií jeho přítel malíř). O své mladé lásce se pak zmínil jednou, v povídce *Měla mě ráda, zvěděl jsem to pozdě*, jež byla zahrnuta do jeho práce *Mezi Indiány* (1918).

Z dnešního hlediska je mnohem podstatnější fakt, že z tohoto svazku se narodila Fričova dcera. O její existenci dost možná sám cestovatel neměl ponětí – rozhodně se

---

⁴⁶ Crkal, K. *Lovec kaktusů*. Praha: Academia, 1983. s. 55.

o ní nezmiňuje ve svých pozdějších zápisech. Pochopitelně i pro českou veřejnost byla tato skutečnost po velmi dlouhý čas neznámá.

K objevu, že v Paraguayi, v minoritní komunitě Čamakoků, žije jakási Hermína Ferreira Fric, která je potomkem českého cestovatele, došlo až v r. 2000. Tehdy takřka stoletá bílá Indiánka zaujala české filmaře Alici Růžičkovou a Martina Čiháka (kteří se vydali po stopách Indiána Čerwuiše, o němž ještě bude řeč v následující kapitole).

Od té doby trvá mezi českými potomky A. V. Friče a jeho paraguayskými příbuznými kontakt, který vyústil ve vznik organizace Checomacoco.⁴⁷ Jejím cílem je asistenční pomoc Indiánům, kteří přišli o možnost žít svým tradičním životem. Projekty organizace se soustředí jak na rozvoj zemědělských alternativ, tak na vzdělávání i zdravotnické zásobování.

O dalších osudech Loray i její dcery Hermíny se vyjádřil Fričův vnuk Rodolfo Ferreira Frič v memoáru *Indiánská knížka* (2012), který obsahuje jak vyprávění Hermíny, tak jeho vzpomínky, i různé zápisy dědečka Alberta.⁴⁸

Toliko aspoň krátce o Fričových setkáních s jihoamerickými Indiány během jeho druhé cesty...

Poté, co se navrátil do Evropy, byl o jeho práci a dovezené etnografické exponáty poměrně zájem. Světová musea si rozebrala jeho sbírky a Frič sám navázal placenou spolupráci s berlínským museem. Zde měl šanci si vydělat na další plánovanou cestu za oceán, i studovat potřebné informace. (Pražské museum bohužel nemělo takové prostředky, aby si „vydržovalo“ svého cestovatele.) I přesto, že pak Frič svou práci v berlínském působišti opustil, ještě po značný čas udržoval kontakt s jeho představiteli a měl zde určité zázemí.

Další potřebnou podporu měl rovněž od firem, kterým dělal z Jižní Ameriky dodavatele kaktusů. V dovětek Fričovy druhé cesty je třeba říci, že si během své výpravy počínal úspěšně i jako botanik a dostal svým závazkům z Evropy. Firma De Laet, která z velké části hradila jeho výdaje na první i druhou cestu, obdržela od Friče zásilku kaktusů,

---

⁴⁷ Webové stránky organizace: <http://www.checomacoco.cz/> ©2010 [cit. 6.2.2014].

⁴⁸ Řada informací, i korespondence a dokumentace vzájemných návštěv je dostupná i na webových stránkách:

Rodolfo Ferreira Fric. *Příběh indiána z českého rodu*. [online.] <http://rodolfo-ferreira-fric.blogspot.cz/>. ©2013 [cit. 31.2.2014] Dostupné z: <http://rodolfo-ferreira-fric.blogspot.cz/p/testovaci-stranka-c-1.html>.

kteřé se mu podařilo zachránit během záplav v Paraguayi. Je kuriozitou, že balíček s rostlinami putoval několikrát kolem světa, protože si pošta nebyla podle Fričova adresování „Praga“ jistá, kam jej doručit. Kaktusy však cestu přežily a Fričovi byl připsán objev nového druhu – *Echinocactus mihanovichii Frič et Gürke*. (Další kuriozitou ohledně tohoto druhu je, že záplavy pravděpodobně zahubily veškeré jeho rostliny v původní domovině a do Evropy se tak de facto dostaly poslední exempláře.)⁴⁹

Jelikož měl Alberto díky přislíbené spolupráci s řadou institucí opět prostředky na další cestu, vyčkával už jen na vhodný termín, kdy bude moci opět vyrazit. Bylo mj. ještě třeba zařídít další odklad jeho vojenské služby. Věnoval se proto mezitím publikacím v českých i světových časopisech a uspořádal několik přednášek. Po poslední, na antropologickém sjezdu ve Zhořelci, v srpnu r. 1906, opět odjel za oceán.

2.3 Fričova třetí cesta do Jižní Ameriky

Fričovy kroky vedly tentokrát do Brazílie, kam už se podíval kdysi během své první cesty. Jeho cíl byl obdobný jako při cestě do Paraguaye. Chtěl se opět seznámit s domorodými kmeny, nyní na brazilském území.

V té době byla situace v Brazílii dosti neklidná: mezi bělošskými osadníky a Indiány probíhaly nevyrovnané boje a misionářské snahy kolonistů se ne vždy slučovaly s původním „ušlechtilým“ záměrem. O řadě takových případů, i o takzvaných „bugreiros“, lovcích divochů, jejichž výpravy měly často za následek vyplenění celých domorodých osad, se ostatně Frič zmiňuje ve své knize „Indiáni Jižní Ameriky“.⁵⁰

Jako přítel Indiánů, neváhal se proti tomu pouštět do sporů a disputací. Kromě článků, kterými se snažil veřejnost informovat, vedl korespondenci s celou řadou jedinců, kteří se přímo i nepřímo podíleli na utváření společenského stavu.

Z dopisu jistému faráři Cruzovi:

„Jsem ochoten chválit dobré skutky, i když ten, kdo je koná, je třeba františkán. Ale nemohu chválit františkána, jestliže vidím, že v klášteře, kde jsou shromažďovány zajaté indiánské děti, nastavují mniši misky na almužny, z nichž dětem nikdy nic nedají; když se vzpouzejí vydat uvězněné Indiánky, aby je komisař Silveiros mohl podle příkazu guvernéra Abdona pustit na svobodu; když nutí zajatkyň k těžké práci bez odměny

---

⁴⁹ Crkal, K. *Lovec kaktusů*. Praha: Academia, 1983. s. 57.

⁵⁰ Frič, A. V. *Indiáni Jižní Ameriky*. Praha: Panorama, 1981. s. 47-57.

a způsobují tak, že tyto uvězněné ženy nebudou moci dát jednou příznivé zprávy o křesťanském zacházení svým divokým soukmenovcům. (...) Nabízím Vám tedy výměnou za divochy, kteří nemají peněz, ani fazolí, ani mouky, a kteří často pojídají své hladové psy, lepší pole působnosti: tam, v Blumenau⁵¹, naleznete barbary horší, než jsou Botokudové, tam naleznete lidi, kteří vychvalují vraždění dětí a žen.“⁵²

Fričovy snahy, zlepšit postavení domorodců a zakázat jejich lovy i využívání, se na území Brazílie nesetkaly s odezvou. Celou problematiku proto neváhal po svém návratu přenést do Evropy a informovat o ní Mezinárodní sněm amerikanistů ve Vídni (r. 1908). Ani tady ale veřejnost neprojevila zájem se situací zabývat a řešit ji. V dnešní době již zbývá historii pouze konstatovat, kam tato neochota vedla a jak se podepsala na populaci původního obyvatelstva v Americe.⁵³

Jak bylo pro mladého cestovatele typické, když už nemohl pro osud Indiánů podniknout nic ve městech a osadách, zamířil opět mezi ně, na jejich území. Během těchto pobytů poznal zejména kmeny Kaingánů a Kurutonů. I tady narazil na mocenské boje, i když velmi nepodobné (jak metodami, tak důsledky) těm, které vedli s Indiány kolonisté.

Frič popisuje událost, kdy jej během pobytu Kainagánů pobídl náčelník, aby se zúčastnil spolu s jeho bojovníky lovu otroků. Za otroky považovali Kainagáni příslušníky rodu Kurutonů. S touto akcí Alberto nesouhlasil, nicméně mu bylo jasné, že by střetu i tak nezabránil – rozhodl se proto jít s válečníky. To, jak „lov“ probíhal, jej překvapilo. Náčelník a pouze další čtyři bojovníci vstoupili do kurutonské vesnice, v přestrojení za bělochy. Tím tamní obyvatele zcela ochromili a ti se bez krveprolití pak útočnickům vzdali. Poté žily oba kmeny pohromadě – jejich příslušníci společně pracovali a lovili; bez toho aniž by nové členy osady někdo hlídal. „Otroci“ měli vlastní domky a netrpěli nedostatkem – navíc je jejich „páni“ učili všemu, co sami znali.

---

⁵¹ Německá osada, založená r. 1850 německými kolonisty. Frič se o ní zmiňuje ve svém článku *Katechese v Blumenau*, uveřejněném v časopisu *Novidades*.

⁵² Frič, A. V. *Indiáni Jižní Ameriky*. Praha: Panorama, 1981. s. 57.

⁵³ O Fričově působení v Brazílii a snahám chránit Indiány pojednává německy psaná diplomová práce, která pravděpodobně také obsahuje řadu konkrétních historických záznamů:

Ritz-Deutch, Ute. *Alberto Vojtech Fric, the German diaspora, and Indian protection in southern Brazil, 1900-1920: A transatlantic ethno-historical case study*. New York: State university of New York and Binghamton, 2008.

Anotace práce je dostupná zde: <http://gradworks.umi.com/33/12/3312914.html> [cit. 8.2.2014].

Jak později Frič do svých poznámek zaznamenal, těžko si představit větší kontrast s tím, jaké praktiky využívají jejich „civilizované“ bělošské protějšky.⁵⁴

Od Kaingánů vedla badatelova cesta do San Antonia. Tady se překvapivě uplatnil jako archeolog – u města při svých výpravách za kaktusy objevil pahorky, zvané sambaqui (dosl. „mušlové kopce“), které kromě vrstev mrtvých ústřic obsahovaly i nánosy plné historických exponátů. Na tomto místě totiž bývala stará sídliště a tábořiště různých etnik domorodých obyvatel. Frič se svojí skupinou (převážně tvořenou najatými místními) objevil kosterní pozůstatky a různé kamenné sekery, nástroje či sošky. A tak i tímto objevem cestovatel přispěl k rozšíření povědomí o jihoamerických domorodcích.

Zážitky z vykopávek vylíčil v referátech, s nimiž seznámil veřejnost v r. 1908 po návratu do Evropy i o řadu let později, v dobrodružném spisku „Hadí ostrov“ (1947).

K zakončení třetí cesty A. V. Friče došlo v Paraguayi, kam se vydal, aby ještě navštívil své přátele Čamakoky. Zastihl je v značně zbláznělém stavu: trápila je choroba, kterou se Fričovi nepodařilo blíže diagnostikovat, ani různými prostředky zmírnit. Nařídil proto Indiánům aspoň dodržovat řadu obecných hygienických zásad, aby se snad zabránilo šíření nemoci, ale bylo jasné, že pro pomoc bude třeba sehnat zkušeného odborníka. Bylo nemyslitelné, aby do džungle cestoval nějaký městský lékař, a proto se nabídl syn náčelníka Pišoáda, Čerwuiš, že se s Albertem vypraví do Asunciónu, kde by mohli jeho vyšetřením získat informace o povaze nemoci a získat léky pro ostatní.

Tamní paraguayští lékaři si ale bohužel také s chorobou nevěděli rady. Když Frič vyčerpal všechny možnosti, které se nabízely, rozhodl se, že s sebou vezme Čerwuiše do Evropy, kam se musel již bez prodlení vydat kvůli amerikanistickému kongresu. Tím tedy začala pozoruhodná událost, jež zasáhla nejen do života obou mužů, ale zapsala se i do povědomí tehdejší české společnosti.

Čerwuišův příběh je natolik významnou epizodou v souvislostech této práce, že je mu věnována samostatná kapitola, následující po této.

K Fričovu působení během třetí cesty je třeba dodat ještě jednu podstatnou pasáž. Týká se rovněž jeho kontaktu s domorodci a dosah této Albertovy činnosti navazuje na usilovnou snahu tehdejší italské komunity v Asunciónu. Šlo o pátrání po pohřešovaném cestovateli Guidu Boggianim.

---

⁵⁴ Frič, A. V. *Indiáni Jižní Ameriky*. Praha: Panorama, 1981. s. 46.

Tento významný muž, který proslul nejen jako cestovatel, ale i jako malíř-krajinář a zdatný fotograf, byl de facto Fričův předchůdce na poli objevů nových jihoamerických území a sběratel etnografických i antropologických faktů o Indiánech. Poprvé odcestoval do Jižní Ameriky r. 1887, původně spíše s uměleckými cíli. Život domorodých kmenů ho nicméně zaujal natolik, že se pustil do studia a dokumentování jejich zvyků, tradic a zvláštností. Do Evropy se vrátil nejen se svými malířskými díly, ale i s rozsáhlou etnografickou sbírkou. Další cesta do Ameriky, r. 1896, byla již motivovaná především touhou proniknout do vnitrozemí, mezi dosud jen málo „civilizované“ kmeny. Od podzimu r. 1901, kdy se pohyboval na území Gran Chaca, však o něm (a jeho společníkovi Gavilanovi) již neměli jeho paraguayští známí v Asunciónu žádné zprávy. Pátrací výprava, konaná pár měsíců nato, nepřinesla žádné stopy.

A. V. Frič, jehož kroky směřovaly do oblastí, kde se mohl Boggiani ztratit, přislíbil proto svou účast na snaze zjistit o dalších osudech italského cestovatele co nejvíce a případně nalézt jeho ostatky a dokumentační materiály. Velmi nápomocný mu k tomu byl deník, který obsahoval zápisky José Fernandezze Cancii, jež si od konce července r. 1902 vedl deník o pokrocích, které v pátrání po Boggianim učinil.

Jednotlivé zápisy popisují putování Canciovy výpravy, které bylo mnohdy náročné, a především různé útržky informací, v nichž mohly být skutečné údaje o Boggianiho osudu. Naneštěstí rozhovory s Indiány neprobíhaly uspokojivě. Různé okolnosti sice naznačovaly, že byl italský dobrodruh zabit Barbudos, divokými Čamakoky, ale výpovědi, které dostával od domorodců rozličných kmenů, byly často lživé, mlhavé. Patrně se báli promluvit z obavy před trestem, který by mohlo odhalení obecně Indiánům přinést. Konečné odpovědi se domohl Cancia v říjnu 1902. Když na území Čamakoků našel pár artefaktů, které mohly pohřešovanému cestovateli patřit, razantně vyjednával s jejich náčelníkem a získal od něj alespoň částečnou spolupráci. Do jeho výpravy přibyli tři Indiáni z kmene, aby jej zavedli na místo, kde Boggianiho cesta skončila.

Zápis obsahuje tento rozhovor mezi Canciou a Indiánem Lucianem:

„Prchli Čamakokové, když (Boggiani) přijel, nebo ho přátelsky přijali?“

„Neprchli, byli velmi spokojeni, daroval jim mnoho věcí a také od nich koupil různé předměty: síť, kamenné sekery, kopí, šípy, luky.“

„Kolik měsíců s Čamakoky žil a co jedl?“

„Dva a půl úplňku, a jedl želvy, ryby a takové věci.“

„Kdo mu vše dodával?“

„Čamakokové.“

„Kdo prosekával stezky?“

„Všechno dělali Čamakokové.“

„Platil jim Boggiani, aby pracovali?“

„Ano, platil. Za každou prosekanou cestu jim dával plátno. Byl velmi hodný a Čamakoky velmi miloval.“

„Proč ho tedy zabili?“

„Aby mu vzali koně a ostatní věci, které měl.“

(...)

„Pohřbili Čamakokové své oběti?“

„Ne. Oba běloši zůstali ležet na zemi.“

„Proč je nezahrabali?“

„Měli strach.“

„Jak to, že Gavilanovy kosti jsme našli v jamce?“

„Potom co havrani ho měli za pokrm, pohřbili Čamakokové kosti.“

„Proč nepohřbili také kosti Boggianiho?“

„Jeden z Indiánů to nechtěl.“

„Proč?“

„Protože pan Boggiani se oženil s Indiánkou, kterou on měl také rád.“⁵⁵

Proč doslovně uvádím výpověď, kterou si Cancia o Boggianiho skonu zapsal - tak, jak mu ji podle všeho Indiáni poskytli? Je v ní patrné, že cestovatelovo chování k domorodcům bylo velmi slušné: a že vědecké zájmy o život Čamakoků kráčely ruku v ruce i s vstřícností a náklonností k těmto lidem. Na vyústění soužití Boggianiho

---

⁵⁵ Frič, A. V. *Indiáni Jižní Ameriky*. Praha: Panorama, 1981. s. 225.

a Čamakoků by se dalo nahlížet s hořkou ironií, že i přesto skončil Italův osud tragicky (a vlastně stejně, jako osud E. Ibarrey, který však zaplatil za svou aroganci).

Ještě z jednoho důvodu odkazují k danému záznamu: o smrti G. Boggianiho je známa i verze o tom, že byl zabit v době krize – Indiáni zřejmě trpěli jakousi nemocí či jinou těžkostí, kterou přičítali působení zlých sil. Jelikož nedůvěřovali cestovateli fotoaparátu, domnívali se, že právě dlouhodobé „kradení jejich duší“ portrétováním má za následek všechny problémy. Proto přišel o život jak Boggiani, tak jeho společník, a řada pořízených fotografických materiálů byla zničena.

Cancia naproti tomu uvádí, že mohlo částečně jít o pomstu za ženu, kterou Ital získal na úkor jiného Indiána.⁵⁶ Na události Boggianiho zavraždění sice tento fakt nic nemění, nicméně jej rovněž poskytují k úvahám vedle verze již zmíněné...

A. V. Frič si Boggianiho práce nesmírně vážil a do určité míry se považoval za jeho pokračovatele. Získání Italových osobních věcí (fotografických desek, zápisků) pro něj proto bylo značně důležité. Šlo o materiály, které byly unikátní – které vznikaly během soužití s domorodými kmeny a zachycovaly jejich život, zvyklosti. Dohromady s Albertovými podklady by bylo možné představit Indiány mnohem komplexněji, s přesnými doklady, obrázkovými dokumentacemi apod.

Díky tomu, že si Frič získal důvěru Čamakoků, podařilo se mu nakonec skutečně zachránit zbývající fragmenty Boggianiho práce. Jeho cenné fotografie, náčrtky i popisy se tak dostaly zpět do civilizace a později Frič neváhal uveřejnit značnou část z nich. Odkaz italského cestovatele, který obdivoval život Indiánů a chtěl jím nadchnout i širší společnost, tak došel svého naplnění a významu.⁵⁷

Po uvedení těchto informací již nezbývá než sledovat další Fričovy osudy. Část o jeho návratu do Evropy, za doprovodu Čerwuiše, ponechávám následující kapitole, která je věnovaná Indiánovu příběhu. Následující pasáže této práce budou pokračovat krátkým pojednáním o Fričových dalších cestách.

---

⁵⁶ Frič, A. V. *Indiáni Jižní Ameriky*. Praha: Panorama, 1981. s. 225.

⁵⁷ O Boggianiho práci byla sepsána kniha Fričovým vnukem Pavlem, který se společně se svou ženou Yvonnou rovněž zasloužil o pořádání putovní výstavy (1997), představující cestovatelovu kolekci fotografií. Bibliografická citace zmíněné knihy:

FRIČ, Pavel; FRIČOVÁ, Yvonna. *Guido Boggiani: fotograf*. Praha: Titanic, 1997.

2.4 Fričova čtvrtá cesta do Jižní Ameriky

Kam se A. V. Frič vydá během této cesty nejdříve, bylo jisté. Vracel se s Čerwuišem zpět mezi Čamakoky, aby jim přivezl lék na jejich nemoc. Takřka roční zastávka doma v Čechách přinesla Albertovi odpověď na to, co Indiány sužuje a mohl jim poskytnout pomoc. Léčba zabrala jak na osadníky, tak na jejich ceněnou smečku psů.

Po šťastném shledání se svým spřáteleným kmenem Frič nějakou dobu mezi Čamakoky zůstal. Mohl zde sbírat další materiály a informace od domorodců a vzhledem k záchraně, kterou Indiánům poskytl, měl mezi nimi stabilní pozici. Těšil se důvěře, která mu takřka přisuzovala statut kmenového čaroděje. Tento vliv (ne zcela cíleně) ještě posílil, když opět dokázal uzdravit dalšího z Čamakoků.

Šlo o ženu, které v záchvatu žárlivosti její manžel Zapato rozbil hlavu sekyrou. Zranění nebylo smrtelné, ale dosti vážné. Jelikož chtěl Frič zabránit krvavé mstě ženiny rodiny a věřil, že by mohl Indiánčině smrti zabránit, pustil se do léčby. Její rodina mu ji pak přislíbila za otrokyni, pokud se jeho péče vyplatí. To se také stalo a cestovatel tak získal pomocníci. Jeho práci ale spíše narušovala a navíc o ni znovu projevil zájem její manžel, a tak se s ním Frič dohodl na jejím „navrácení“. Díky tomu mu Zapato pomáhal při sběru kuriozit pro export do Evropy.

Velmi zajímavým exemplářem, který Frič domů poslal, byla dvojdyšná ryba, lapidosirena (tento tvor má současně žábry i plíce, takže přežívá jak ve vodě, tak na suchu). Díky pečlivým opatřením se jich do Čech dostalo hned několik a vyvolaly vzhledem k své neobvyklosti značnou senzaci. (Představeny byly r. 1912 v Košířích.)

Z dalších materiálů, které Frič načerpal během tohoto pobytu v Jižní Americe, lze dále zmínit především fotografie. Tentokrát si přivezl mezi Indiány patřičné náčiní, a i když podmínky pro fotografování s těžkými deskovými přístroji nebylo v džungli zrovna nejjednodušší, podařilo se mu pořídít řadu snímků. (V současnosti je možné řadu z nich spatřit v již citované publikaci „Indiáni Jižní Ameriky“.)

Kromě pobytu u Čamakoků trávil Frič čas nějakou dobu i u známých Kaduveů. I odsud získal část exponátů, které pak putovaly za oceán do Evropy. Obecně se cestovatel snažil vyhovět závazku, který dal berlínskému museu i dalším. Jejich sbírky skutečně obohatil a po nějakém čase mu díky jeho etnografickým příspěvkům začal plynout příjem. Peníze posílal matce, kterou požádal, aby mu nechala vystavět v Praze dům, kam se hodlal po návratu uchýlit.

Že shánění financí ale nebylo tak jednoduché a rychlé, je patrné z výčtu různých příležitostných zaměstnání, jež Alberto během této cesty vykonával. Mimo jiné se živil jako přístavní dělník, úředník, vojenský lékař, válečný respondent, lovec volavek, putovní obchodník, dobytkař a samozřejmě sběratel orchidejí a kaktusů...⁵⁸ Je známo, že tou dobou také projevil značný zájem o krocení a chov koní. K. Crkal v monografii „Lovec kaktusů“ uvádí, že výstavba nového domu, kterou zařizovala Fričova matka, záměrně probíhala na svažité lokalitě, nevhodné pro ustájení těchto zvířat i pro jezdeckví. Snad chtěla tato starostlivá žena svého syna uchránit před dalším z jeho nebezpečných koníčků. Je třeba poznamenat, že pro pěstování kaktusů a zbudování skleníků se tento dům, později pojmenovaný jako vila Božínka, hodil znamenitě.⁵⁹

Friče během jeho pobytu v Jižní Americe opět sužovaly náporů malárie. Svůj pobyt tedy poté, co stihl vše potřebné, ukončil a vrátil se r. 1912 do Evropy, kde se opět zúčastnil Mezinárodního kongresu amerikanistů (tentokrát v Londýně).

Jelikož v r. 1910, během Albertova pobytu mezi domorodci, došlo ke kuriózní fámě o tom, že mladý dobrodruh zahynul, vítala jej rodná Evropa s trochu jiným očekáváním než obvykle. Frič si o tom tehdy poznamenal toto:

„V roce 1910 jsem se dočkal velikého překvapení – a dostalo se mi i jistého zadostiučinění. V českých, mnoha evropských a některých ruských a jihoamerických novinách vyšla zpráva, že jsem byl zabit divokými Indiány.

A tak se mi stalo, co se stane málokomu (mně se takové věci ovšem přiházely přímo na pokračování) – přečetl jsem si vlastní nekrolog, totiž mnoho nekrologů. A v tom bylo ono jisté zadostiučinění.

Dosti pokrytecká zásada De mortuis nihil nisi bene – O mrtvých jen dobré – vedla zřejmě pera autorů, když ronili – z větší části nepřiliš upřímné – slzy nad mým skonek. I ti, kteří pro mne „zaživa“ neměli lichotivého slova vůbec, začali mne pojednou nazývat „proslulým cestovatelem“, „snaživým učencem českým“, „čilým badatelem“ atd.“⁶⁰

---

⁵⁸ Crkal, K. *Lovec kaktusů*. Praha: Academia, 1983. s. 72.

⁵⁹ Crkal, K. *Lovec kaktusů*. Praha: Academia, 1983. s. 73.

⁶⁰ Frič, A. V. *Indiáni Jižní Ameriky*. Praha: Panorama, 1981. s. 227.

Na poplašnou zprávu reagoval Frič s oficiálním dopisem, ve kterém pochopitelně zprávu popřel a uklidnil své blízké, a kde také neváhal pojednat krátce o Indiánech a o přátelství, jež mezi nimi našel. Jak to však již po jeho návratech do vlasti bývalo, i když mělo Fričovo jméno zvuk v zahraničí a vypuštěná fáma jeho pověst ještě umocnila, doma v Čechách nepocíťoval vysloveně srdečné přijetí.

O dovezené exponáty neprojevila musea veliký zájem, a proto byly opět umístěny v zahraničních sbírkách (mimo Berlín i v Hamburku, Petrohradě). Na mladého cestovatele také opět čekala vojenská povinnost. I nyní, vzhledem k přetrvávající malárii, jí byl zproštěn. Věnoval se zařizování Božíanky a dalším neodkladným záležitostem.

Jeho plány na další cestu měly zahrnovat expedici s natočením filmu o jeho dosavadních zkušenostech a dokumentací jihoamerického prostředí. Než se však podařilo sehnat potřebné prostředky, vypukla v Evropě první světová válka. Frič ji přečkával ve své vile, kde se zabýval rozšiřováním a pěstěním svých botanických úlovků. Přispíval také do odborných i jiných časopisů (mj. do „Světa zvířat“, kde tehdy působil Jaroslav Hašek). Svou činností se pokoušel vzkřísit skomírající Kroužek pěstitelů kaktusů. O kaktusářství ale během války zájem značně opadl. Alberto se proto angažoval aspoň teoreticky, v řadě botanických pojednání a statí, kde shromažďoval základní informace o pěstění, druzích kaktusů i o svých zkušenostech s nimi. R. 1918 vyšla také jeho kniha o jihoamerických domorodcích – „Mezi Indiány“. Vedle toho Frič sepsal knihu pohádek „Bylo, jest a bude“ (1918) a sbírku povídkových a politických studií „Cihly“ (1918).⁶¹

Když se přehnal válka a opět bylo možné pomýšlet na další cestu, setkal se A. V. Frič v Paříži r. 1919 s E. Benešem, nově zvoleným československým ministrem zahraničí. Vyjednával s ním pozici vyslance pro Jižní Ameriku, z čehož ale nakonec sešlo. I tak byl nicméně pověřen alespoň propagací a sjednáváním obchodů a dohod. S tím se Alberto opět vydal za oceán.

---

⁶¹ Crkal, K. *Lovec kaktusů*. Praha: Academia, 1983. s. 73.

2.5 Fričova pátá - osmá cesta do Jižní Ameriky

O páté i o následujících Fričových výpravách se zmíním už jen stručně. Ne proto, že by byly málo významné, ale jejich povaha byla spíše botanického rázu. I přesto, že se Frič nadále setkával s Indiány, věnoval se nyní především kaktusářským sběrům.

Vrátil se nejprve do Montevidea, kde kdysi v r. 1903 stála vojenská pevnost, u níž se mu poštěstilo získat řadu cenných exemplářů. Opět zde měl štěstí – byť ne všechny kaktusy se pak v Evropě uchytily. Znovu navštívil i brazilské Matto Grosso a řadu lokalit v Uruguayi, kde získal druhy, jež byly poměrně vzácné – některé (např. *Malacocarpus belatranni* Frič, nebo *Malacocarpus bezručii* v. *centrispina* Frič) do té doby dokonce zcela neznámé. Z tohoto hlediska byla výprava víc než úspěšná a byly splněny smlouvy, které měl Frič s evropskými firmami, jimž exempláře dodával. Samotný pobyt ale jinak příliš výdělečný nebyl – Frič si zde musel přivydělávat jako lovec tuleňů v Patagonii.

R. 1920 se vrátil do Prahy. S ministerstvem zahraničí se však rozešel a neváhal vyslovit ani roztrpčení nad tím, co považoval na novém režimu za pokleslé. Svoje názory publikoval ve vlastním časopise „Osvěta“. (Podrobněji se lze o důvodech kritiky dočíst v zmiňované monografii „Lovec kaktusů“, s. 93.)

I přes řadu neshod s částí veřejnosti a politickým zřízením bylo u Friče období dvacátých let ve znamení řady sblížení. Předně se r. 1921 oženil s mladou dívkou Dragou Janáčkovou, která se o rok později stala matkou jejich syna Ivana. Z veřejného života se Frič stáhl a stýkal se pouze s přáteli (manželé Longenovi, J. Hašek).⁶²

Věnoval se pěstění kaktusů, jimž zřídil na Božínce nové skleníky a pařeniště. Jeho sbírky, poznamenané válkou, byly chudé, ale nadále se zasazoval o šíření a rozvoj kaktusářství. R. 1922 pořádal v Lumbeových zahradách v Praze třídní botanickou výstavu a rovněž se angažoval v Spolku pěstitelů kaktusů v ČSR (vznikl jako nástupce zaniklých předválečných kroužků a svazů). Společně s jeho předsedou J. Seidlem se podíleli na tehdejším pěstitelském povědomí a třibení kaktusářské záliby.

Prostředky na další cestu do Ameriky sháněl cestovatel jen obtížně. Kvůli neshodám s vládou nemohl počítat s dotacemi a finance od dřívějších partnerů nestačily.

---

⁶² Crkal, K. *Lovec kaktusů*. Praha: Academia, 1983. s. 93.

Proto Alberto prodal část své sbírky museu v New Yorku – a svou cestu výjimečně podnikl do Severní Ameriky.

V Mexiku, kde se především pohyboval, mu dělal společnost příbuzný zmíněného „Krále orchidejí“ Benedikta Roezla – Eduard Klaboch. Možná právě přítomnost tohoto přítele symbolicky posílila jeho pátrání po tamních rostlinách a zapříčinila mnoho úspěšných nálezů. Byla to také Fričova nezdolná povaha, která ho přivedla na stopu těch nejvzácnějších rostlin. Ve svých pamětech vzpomíná, jak překonával mnohdy značně neprostupná místa a rval se s ostny kaktusů. Některé z nich mu přivodily i nepříjemné vyrážky a horečnaté stavy.

Při svých výpravách se nespolehal na cizí osvědčené cesty, ale hledal své vlastní. Značnou výhodou mu byla volná drážní jízdenka, kterou si vyžádal jako odměnu za pomoc tehdejšímu mexickému prezidentovi Obregonovi. (Objevil díky pečlivému procházení krajiny mohutné úložiště zbraní, které pravděpodobně chtěli zneužít státní odrodilci a povstalci. Frič sympatizoval s prezidentovými zásadami a jeho zřízením, a proto nález nahlásil.)⁶³

Úspěch této Albertovy výpravy byl značný, ale přece mu vynesl jen malý zisk a prospěch. Exempláře, které vyexpedoval do Evropy, vinou špatného zacházení (celní pozdržení na hranicích) velkou měrou pomřely a řada firem i společníků, jimž Frič rostliny dodával, byla nespokojená. Po návratu do Čech (r. 1924) proto opět musel velmi usilovně šetřit na svou další cestu. Pro tento účel byla zřízena i jistá společnost. Její aktivita zřejmě k získání prostředků stačila, protože později, r. 1927 odjel Frič znovu do Ameriky – tentokrát znovu do známé Brazílie, Uruguaye, Argentiny a Paraguaye.

Během této výpravy se lovec kaktusů vracel na stará naleziště, která ale byla z větší části již zaniklá. Jeho cesty džunglí se také neobešly bez nepříjemností, při nichž mu ovšem nikdo nepomáhal. Frič uvádí např. kousnutí hadem, které ho potkalo při trhání ovocného plodu: „...pocítil jsem již známou bolest v prstu, jakoby do masa vnikly dvě šicí jehly. Provaz, který visel z batohu, posloužil k tomu, aby zastavil oběh krve. Nožik z nerez oceli byl v pouzdře po ruce a uvolnil otrávené krvi cestu. Po ztrátě krve však nechal slunce pocítit svůj účinek. Zvracení a záchvaty horečky dávaly tušit sluneční úpal a nikde ani trochu stínu, kde by se člověk mohl ukrýt, nikde ani kapka vody.

---

⁶³ Crkal, K. *Lovec kaktusů*. Praha: Academia, 1983. s. 116.

*Domy usedlíků byly v dohledu, vzdáleny několik kilometrů, přece však tak daleko, že jsem za těchto okolností nemohl nastoupit cestu. Teprve po jedné hodině jsem se tak dalece zotavil, že jsem mohl pátrat po ztraceném plodu a po bránícím se hadu. Pro mne bylo velmi zajímavé, abych věděl, jaký to byl druh hada, který se mnou tak nepohostinně jednal. Nyní je to pro mne směšné, ale v tom okamžiku jsem byl velmi zvědav, zdali po několika hodinách zemřu, nebo zdali se ještě jednou uvidím se svou rodinou. Je-li člověk ženatý, stará se o takové věci více, než dříve.*⁶⁴ Naštěstí pro něj had jedovatý nebyl a po nějakém čase mohl pokračovat na své výpravě.

Další „lov“ ale neprobíhal snadno – jednak kvůli dešťům, kvůli kterým nasbírané kaktusy shnily, dále kvůli špatným informacím od místních: mnohdy se Frič vypravil na nějakou lokalitu zcela zbytečně a nenalezl na ní takřka nic. Ani zdravotně na tom nebyl nejlépe. O něco později sice navázal spolupráci s botanikem Hermanem Grossem, který mu dopomohl k několika nálezům a s nímž se mohl i odborně radit, ale tento starý pán zanedlouho zemřel a jeho potomci v kaktusářské činnosti nepokračovali.

Frič se rozhodl v květnu r. 1927 svoji cestu zakončit. Byla namáhavá a přinesla poměrně průměrný zisk. Přesto byl ale vděčný za některé zážitky, které při ní prožil – v dopisu manželce a synovi napsal:

*„Jak rád bych Vás chtěl mít tady u ohně. Jak krásné by bylo vzpomínat na dnešní zážitky – ale včera a dnes ráno jsem rád, že jsem Vás nezval s sebou. Byla to práce nad mé síly a nervy – a přece to bylo nádherné.“*⁶⁵

Poslední výprava, kterou A. V. Frič uskutečnil do Jižní Ameriky, trvala přibližně pět měsíců (od října r. 1928 do března r. 1929). Během té doby cestoval po Uruguay, vydal se i do hor, Cordiller, pokračoval v Argentině a Bolívii.

Jeho objevy zde byly významné, neboť Frič objevil nová, dosud neznámá naleziště vysokohorských kaktusů a druhy, které ještě nebyly popsány (podrobný výčet v „Lovci kaktusů“, s. 218). Jména jim proto dal sám – často podle blízkých lidí (členů rodiny, přátel). Zvláštní pozornost si ale zasloužil i A. Einstein, kterému rovněž Frič zasvětil jeden z kaktusů (později, v době druhé světové války, měl pro tuto skutečnost ne jeden konflikt – v poslední kapitole práce se této perličce ještě dostane zmínky).

---

⁶⁴ Crkal, K. *Lovec kaktusů*. Praha: Academia, 1983. s. 162.

⁶⁵ Crkal, K. *Lovec kaktusů*. Praha: Academia, 1983. s. 212.

„Na nejvyšším vrcholku Kordiller, brodě se v plném létě ve sněhu, 5700 metrů nad mořem, kde se dá sotva dýchat (...), jsem vyhrabal malou rostlinku a strčil ji do kapsy. (...) Tuto rostlinu, kterou jsem sbíral mezi životem a smrtí, tam blízko hvězd, kde život skoro ustává, kde drzý člověk je jediným živočichem, který se tam odváží, tuto rostlinu (...) věnuji – navzdory rasovému a národnímu rozdílu filosofu Einsteinovi a jmenuji ji jemu na počest, protože on nejenže vystavěl velikou, pro obyčejné smrtelníky nepochopitelnou teorii, nýbrž také, když byla uznána, měl odvahu ji korigovat...“⁶⁶

Tím se r. 1931, když byla rostlina uznána, poklonil Frič jako vědec jinému vědci, kterého si vážil.

Naproti tomu se Alberto, jako už několikrát, stal obětí neseříznosti od svých botanických kolegů a neváhal se proti ní ohradit. Například když ho i během této cesty zdrželo udání nesprávného tipu na kaktusářskou lokalitu (na níž jej navedl dr. Castellanos). Podrážděný Frič reagoval:

„Ukrást čas vědci pokládám za horší, než ho oloupit o peníze. Doporučovat nemocnému člověku namáhavou a obtížnou cestu tam, kde nic nemůže nalézt, pokládám za „conollada“. Kdyby to udělal obchodní konkurent, ale vědec? Čtyřista dolarů, které mě cesta stála, musím těžce vydělávat a mohl bych je lépe využít ve službách vědy. Ztrátu energie a zdraví už nikdy nezískám.“⁶⁷

I přes těžkosti, které jej při této expedici potkaly, se Frič vrátil domů do vlasti s úspěchem. Systematicky zmapoval celou řadu nalezišť (o poměrně velké rozloze) a díky fotografické dokumentaci zůstal jejich tehdejší stav zaznamenán. Sběr z této cesty byl natolik bohatý, že se lovec kaktusů nejprve ani nestihl věnovat všem exemplářům pro další pěstění.

V dopise pro zájemce o nalezené rostliny vylíčil:

„... vezu teď 3000kg ve 150 bednách. Našel jsem 82 druhy semen nových a vymřelých druhů. Měl jsem nyní nesmírně vzácný úspěch.“⁶⁸

Takto zakončil A. V. Frič svou cestovatelskou činnost, z níž obohatil Evropu o etnografické, botanické i jiné poznatky a cenné artefakty...

---

⁶⁶ Crkal, K. *Lovec kaktusů*. Praha: Academia, 1983. s. 264.

⁶⁷ Crkal, K. *Lovec kaktusů*. Praha: Academia, 1983. s. 239.

⁶⁸ Crkal, K. *Lovec kaktusů*. Praha: Academia, 1983. s. 284.

3 Čerwuiš – Indián kmene Čamakoků v Praze

Text této diplomové práce se zaměřuje na působení A. V. Friče mezi Indiány a na řadu poznatků, které o nich získal. Významnou událostí jeho života byla třetí zaoceánská výprava, během níž poznal Čerwuiše, syna náčelníka Čamakoků. Již bylo vylíčeno, za jakých okolností se jejich cesty spojily. Tato kapitola pojednává o téměř roční době, kterou strávil jihoamerický Indián v srdci Evropy. Jde o pozoruhodnou událost, která se zapsala do dobového povědomí a která je zajímavá i z antropologického či etnografického hlediska. Jak se Čerwuiš v Praze cítil a jak vnímal prostředí, které bylo tak vzdálené tomu, na co byl zvyklý ve své domovině?

Na úvod je třeba zmínit, že Fričovým původním záměrem nebylo vzít jej s sebou do Čech. Když hledal lék na nemoc Čamakoků, doufal, že pomoc nalezne v Argentině. Teprve když zde nepořídil a jeho evropské závazky jej volaly zpět domů, nemohl jinak, než se při návratu nalodit s Čerwuišem.

I když popisuji tuto událost jako poměrně nevšední, nebyl Alberto jediný, kdo si s sebou do vlasti přivezl společníka z exotické země. Před ním např. E. Holub dopravil do Čech africkou holčičku Bellu.⁶⁹ Přístupy obou cestovatelů, Holuba a Friče, se však poněkud lišily.

Ač byl Holub k děvčeti laskavý, přeci jen na ni pohlížel značně etnocentricky. Dal dítě na převýchovu (aby se později uplatnilo jako pomocná síla) a snažil se mu vštípit evropské zásady. (Obdobný případ, kdy jiný cestovatel, Antonín Stecker, chtěl asimilovat afrického chlapce Tiksu, mimochodem skončil tragicky. Hoch neunesl vytržení z rodného prostředí a podmínky v soukromém vzdělávacím ústavu – spáchal sebevraždu.⁷⁰)

Fričův přístup byl v mnohém benevolentnější. Jeho snahou bylo spíše Čerwuiše seznámit se zvyky své země a vysvětlit mu fungování fenoménů, které neznal. „Převýchova“/ „kultivace“ zasahovala jen tam, kde bylo učení nutné k pobytu v české společnosti. Pochopitelně vliv na míru socializace – zasvěcování do evropských zvyklostí - měl i fakt, že se Čerwuiš měl navrátit domů do Ameriky. Přesto se domnívám, že i kdyby se Frič rozhodl jej udržet v Čechách trvale, neuchýlil by

---

⁶⁹ Rozhoň, V. *Čeští cestovatelé a obraz zámoří v české společnosti*. Praha: Kontakt, 2005, s. 192.

⁷⁰ Rozhoň, V. *Čeští cestovatelé a obraz zámoří v české společnosti*. Praha: Kontakt, 2005, s. 193.

se k jeho násilné asimilaci. Znal život jihoamerických Indiánů a cenil si jejich zvyků, zásad a víry (byť na některé – z jeho pohledu škodlivé – pověry neváhal domorodce upozorňovat). Jak bude dále možné v práci vyčíst, i když Čerwuiše seznamoval se svou kulturou, mnohdy jej přepadaly obavy, jestli se u Indiána nedopouští změn, které jeho život nenávratně poznamenají. Nyní však již k samotnému Čerwuišově příběhu...

3.1 Cesta do Evropy

Pouť z Argentiny na rakouské lodi Sofia Hohenburg probíhala poměrně dobře. Kapitán parníku projevil pochopení, a i když Čerwuiš neměl povolený přístup do všech částí lodi, mohl sdílet samostatnou kajutu s Fričem. (K jejich pohodě přispělo i to, že zbývající tři obyvatelé kajuty po pár dnech dobrovolně požádali o přeložení. Sdílení pokoje s Indiánem, který měl navíc rituál s Albertem každé ráno cvičit bojové techniky, na ně bylo příliš.)

Po vylodění v Evropě přebývali oba muži u Fričovy sestry ve Vídni. Cestovatel se zde měl účastnit Kongresu amerikanistů. Indiána s sebou na něj vzít nechtěl, ale ten tropil při jejich odloučení takový hluk, že se Frič uvolil jej přivést s sebou. Samozřejmě tím podpořil svou pověst neukázněného výstředníka, kterou mu už dříve akademická půda přiřkla za otevřené a tehdy kontroverzní názory. Čerwuišova přítomnost a jeho chování během kongresu, kde se Alberto snažil sněm informovat o krutém zacházení kolonistů s domorodými kmeny (viz předchozí kapitola), nepřispěly Fričovi příliš k získání veřejných sympatií.

Mimo jiné došlo k nedorozumění, když Čerwuiš očekával po seznámení se s vídeňským starostou, kterého mu Frič představil jako náčelníka, výměnu darů (neboť tak to bylo běžné u setkání dvou náčelníků indiánských kmenů). Když se daru nedočkal, pokusil se starostovi uzmout zlatý řetěz z jeho krku. Konfliktu se snažila zabránit bavorská princezna Terezie, Fričova známá, která uměla španělsky a portugalsky, a rovněž už měla jednu zkušenost s divokými Jihoameričany:

„...věřila, že svou autoritou vyřeší spor o zlatý řetěz, a dobrácky Indiána oslovila. Chtěla se blýsknout svými jazykovými znalostmi i uměním jednat s divochy. Ale Čerwuiš tomu nerozuměl.

„Alberto,“ křikl na mě podrážděně, „co mi chce ta mathe (babka)?“

„Takhle nemluv!“ vyjel jsem na něho ostře. „To je sestra náčelníka Bavorů!“

„Ompa (dobrá)! Tak co mi chce moje kol (babička)?“

„Ani takhle nesmíš mluvit!“

„Ale ona mi říkala: „Jak se máš, můj synu?“ Aby byla mojí matkou, na to je moc stará. Jak jí mám tedy říkat?“

„Říkej jí alteza real, královská výsosti. Tak se tady říká sestrám a bratrům náčelníkům velkých kmenů,“ poradil jsem mu.

„Ompa. Ty,“ obrátil se k princezně, „jsi královská výsost a já“, ukázal na sebe pyšně, „jsem velkokníže. Podejme si ruce. Ti ostatní zde jsou většinou otroci.“

Překládal jsem hlasitě a kolem nás se vytvořil užaslý půlkruh. Čerwuiš však v bodrém rozhovoru se sobě rovnou náčelnickou dcerkou nerušeně pokračoval:

„Jak se daří tvé rodině?“

„Nemám žádnou rodinu, můj synku,“ odpověděla dobrosrdečně ta laskavá dáma. Bylo mi jasné, že se schyluje ke katastrofě, ale nezbývalo, než tlumočit dál:

„Ty nemáš děti?“

„Nemám, chlapče.“

„A muže, máš?“

„Ani toho nemám.“

„A mělas vůbec nějakého milence?“

Chudák stará vyděšená dáma váhavě odpověděla i na tuto otázku záporně. Čerwuiš se příšerně zašklebil, ukazováčkem si stáhl spodní víčko a s největším opovržením procedil skrz zuby:

„Fáhry kušia.“

Zakroutil jsem mu bolestivě ruku za záda, ukončil rozhovor a zároveň se zmocnil zlatého řetězu, abych ho mohl vrátit starostovi. Princezna byla dobrák od kosti. Čerwuišovi to mezinárodně srozumitelné gesto odpustila, zachovala dekórum a odvrátila skandál. Ovšem hned druhý den byla i s dvorní ekvipáží v domku mé sestry, aby se dozvěděla, co ji to vlastně Čerwuiš řekl. ...A tak jsem staré dámě ve vší diskrétnosti musel vysvětlit, že fáhry je v čamakokštině panna a kušia že znamená lhaní.

*Čerwuiš si prostě neuměl představit, že by žena takového věku nikdy nepoznala lásku.*⁷¹

3.2 Čerwuišův pobyt v českém prostředí

Když se oba muži pak dostali do Prahy, nečekalo Friče příliš vlídné přijetí. Tou dobou vrcholila jeho vzájemná nevraživost s Vrázem (viz předchozí kapitoly) a různé pomluvy a intriky jej hanobily nejen ve vědecké společnosti. To, že si s sebou přivezl svého exotického přítele, bylo pochopitelně chápáno jako velmi kontroverzní akt.

Než si Pražané na Indiána zvykli, zavdal jim svých chováním hned několikrát příležitost k různým smyšlenkám a také k rozporným emocím – někteří lidé na něj reagovali vysloveně nevraživě, jiní s ním pocítili soucit: málokdy však vycházely tyto pohnutky ze znalosti okolností a zakládaly se na pouhých (nezřídka mylných) dojmech. Nelze se tomu podívat, vzhledem k tomu, že povědomí o povaze cizokrajných národů si společnost utvářela na základě poznatků cestovatelů a jinak neměla možnost vycházet z hlubších zkušeností. Dlužno ovšem dodat, že Frič nepovažoval tento stav za omluvu pro omezenost a předsudečnost.

Jedna z prvních situací, kdy se pražské obyvatelstvo seznámilo s Čerwuišem, byla, když se vzdálil od Fričova obydlí v Náplavní ulici a toulal se na vlastní pěst městem. (Nesl těžce odloučení od domova a zpíval svůj žal tak vytrvale, až jej Alberto vystrkal z bytu. Po chvíli zjistil, že Čerwuiš nezůstal v blízkosti, ale utekl do dál do centra). Když jej pak Frič našel, seděl nešťastný Indián na chodníku a plakal. Lidé mu házeli drobné peníze. Cesta domů se neobešla bez handrkování a mnozí se domnívali, že Čerwuiš u Friče nesmírně strádá a je u něj držen násilím...

Že u cestovatele zřejmě bídou netrpí, poznala ale společnost záhy. Čerwuiš se poučil o tom, kdo je považován za žebráka – a jako hrdý syn náčelníka se pak už „nesnížil“ k chování, které by o něm ten dojem vyvolávalo. Projevil také svou blahosklonnost, když začal opravdové žebráky štědře obdarovávat. Dokonce tak, že Frič musel zakročit a určit Indiánovi, neznalému ceny českých peněz, limit, aby je úplně neožebračil.

Brzy byla Čerwuišovi známá čtvrt' malá a chtěl více poznávat místo, ve kterém se ocitl. Frič mu příliš nebránil – nemohl jej ostatně mít na očích celý den a musel se věnovat i jiné práci. Indián si už na řadu věcí zvykl a vstoupil do povědomí místních, takže mu

---

⁷¹ Rozhoň, V. *Čeští cestovatelé a obraz zámoří v české společnosti*. Praha: Kontakt, 2005, s. 195-6.

bylo dovoleno chodit po Praze i bez Alberta. Jak se dalo předpokládat, i když obvykle žádné potíže nezpůsobil, přeci jen se nevědomky do několika sporů dostal.

Stalo se, že jednoho dne, když Frič pracoval doma s vědomím, že Čerwuiš je na procházce na nábřeží, vyburcoval cestovatele strážník, ať se neprodleně vydá s ním na strážnici. Tam narazil na zadrženého Indiána obviněného, že napadl několik strážníků. Ukázalo se, že jednoho Čerwuiš považoval kvůli služebnímu klobouku s peřím za čaroděje (tak se totiž u Čamakoků šamani aj. zdobí.) Spor ale vznikl pro něco jiného, jak Indián posléze Fričovi objasňoval:

„Šel jsem po břehu. Bylo krásně. Přišel jsem k hlavě hory. Byla v ní veliká díra.⁷² Chtěl jsem se do ní podívat. Před dírou stál žebrák. Dal jsem mu jeden černý kámen.⁷³ Šel jsem do díry, ale dostal jsem strach, že na mě hora spadne, a tak jsem se obrátil a šel zpátky. Ten žebrák zase ode mě chtěl černý kámen. Řekl jsem mu, že mi Alberto zakázal dávat žebrákům víc než jeden kámen denně. Řekl jsem mu, ať si zítra přijde k nám. Nerozuměl, co je zítra a zavolal čaroděje. Ten mě vyzval na zápas. Myslel, že když je vyšší než já, že má i víc síly. Cloumal se mnou, a tak jsem ho musel nadzvednout ze země. Kdybych s ním praštil o zem, mohl bych mu ublížit. Nikde tam nebyla tráva, jen samý kámen. Nemohl jsem ho zmrzačit na celý život jen proto, že je blázen a nepoznal mou sílu. Jediné místo, kde nebylo tvrdé kamení, byla voda. Hodil jsem ho tam. Lidé křičeli, přišli jiní čarodějové a všichni mě vyzývali na zápas. Ale ne jeden po druhém, jak to má být. Chtěli zápasit všichni najednou. Blázni! Ty už jsem neházel do vody. Ať si natlučou o kamení, když je jich tolik na jednoho! Ale přišli ještě jiní a roztrhli mi košili. Když jsem se podíval na tu škodu, chytili mě jako mravenci stonožku a odvedli sem. Zpíval jsem smutek, protože jsem myslel, že nenajdeš na tvrdém kameni stopu. Teď zpívám vítězný zpěv válečný!“⁷⁴

Po Albertově překladu a po vysvětlení podstaty případu komisaři byl Čerwuiš raději propuštěn. (Zčásti to bylo i proto, že tropil strašlivý rámus a navíc se neustále dožadoval jídla.) Svůj konflikt se strážníkem potom předkládal po návratu Čamakokům jako heroický čin – na památku si ostatně vymínil na strážnici jeden z opeřených klobouků jako trofej.

---

⁷² Myšleno podchod, který vedl z jedné městské části do druhé a kde stál také výběrčí mýtného.

⁷³ Tak nazýval Čerwuiš peníze – černé a bílé kameny.

⁷⁴ Frič, A. V. *Čerwuiš aneb Z Pacheka do Pacheka oklikou přes střední Evropu*. 3. vyd., Praha: Titanic, 2011, s. 53.

Jinak si Čerwuiš (Fričovými známými zvaný Červíček) zvykal na české poměry poměrně dobře. Do společnosti vyrazili s Albertem zejména v doprovodu herce Rudolfa Kafky, který si Indiána oblíbil a rád jej seznamoval s novými a novými věcmi. Okruh lidí, se kterými se Frič tou dobou stýkal, byl nicméně (mimo skupinku dobrých přátel) úzce vymezený. O cestovatelovu pozornost stáli lidé nejen ze seriózních důvodů, ale vyhledávali jej také různí žadatelé o příspěvky (kteří se domnívali, že je Frič při penězích), lovci senzací a bulvárních článků atp. Proto ve svém bytě přijímal Frič hosty pouze v návštěvní den a určené hodiny – s tím, že Čerwuiš neváhal na jeho příkaz vyhodit dotěrné osoby. On sám měl ostatně časem velmi dobrý odhad, proč k nim jaký dotyčný na návštěvu přišel...

U jedné takové příležitosti však ani Alberto netušil, že původně banální a poněkud nepříjemná záležitost bude mít velmi významný důsledek pro jeho indiánského společníka. Dostavil se k nim do bytu jakýsi biolog, který Friče požádal, zda by nemohl ze vzorku jeho a Červíčkovy stolice zkoumat parazity aj. biologické úkazy, jež se dostaly do jejich střev při pobytu v exotickém prostředí. Oba mu s jistou nevolí vyhověli – a nález měl úspěch. (V danou chvíli nedoceněný, protože Frič popuzeně zareagoval na biologův návrh, aby pojmenoval parazita na počest po něm a vyhodil jej na ulici – teprve později poznal, co vědcova zvědavost zapříčinila.) Čerwuiš se po požití projímadla zázračně uzdravil. A tak byl vyřešen problém, kvůli kterému jihoamerický domorodec do Evropy přijel a na nějž dlouho nemohli ani Frič, ani zdejší odborníci najít odpověď. (Že pak Alberto přivezl „lék“ Čamakokům do Paraguaye a rovněž se uzdravili, už víme z předchozí kapitoly.)

Z dalších kuriózních setkání lze třeba dále jmenovat i návštěvu umělců, kteří stáli o Čerwuišovo zachycení (Frič mimochodem tou dobou také několikrát stál modelem). Vzniklo navíc mnoho fotografických dokumentací, na nichž můžeme například vidět Červíčka obklopeného štamgasty v hospodě, při návštěvách, svátečně v jeho domorodém úboru atp. Obvykle na snímcích působí poněkud otažitě, ale jinak poměrně sžitě s okolními lidmi – Frič dbal na to, aby společnost, ve které se pohybovali, byla k jeho svěřenci vstřícná: na což, pokud nešlo o hranost, obvykle Čerwuiš reagoval se stejnou otevřeností. (Respektive, snadno navázal přátelství s muži – k českým ženám cítil Čerwuiš značnou nedůvěru a do určité míry i odpor. Bylo to dáno jejich stylem: například klobouky s peřím na Indiána působily pohoršlivě, protože výsada zdobit se peřím u jeho kmene náležela jen čarodějům a výše postaveným mužům

– ženám v žádném případě. Dalším rysem, který na něj působil odpudivě, byla tendence dam používat voňavky a parfěmy. Domníval se, že tak činí proto, že zakrývají zápach. A konečně posledním důvodem byla zřejmě i jistá žárlivost: mladé slečny a ženy o Friče nezdědka projevovaly zájem a imponovala jim jeho dobrodružná povaha – Čerwuiš, který byl na cestovatele zcela odkázaný, pokud se chtěl vrátit domů do Ameriky, se snad bál, aby některá z nich neokouzila Alberta natolik, že by se nadobro usadil v Čechách. Postupem času mu Frič řadu domněnek i obav rozptýlil, takže se Indián dokázal v dámské společnosti chovat uctivě, nicméně značná rezervovanost mu zůstala.)⁷⁵

Jak Červíček více a více pronikal do českého prostředí, dokázal si nejen přivyknout na technické rozměry tehdejší doby, ale poznával i sociální klima s jeho normami a tendencemi. Svým způsobem se stal indiánským etnografem v exotické zemi a Fričovi (i dalším okolním lidem) poskytoval velmi upřímný pohled na celou škálu společenských pokřivení... Stalo se třeba, že za Albertem přišel po jedné návštěvě jeho hosta s tím, že nerozumí pojmu „přítel“ (čamakoksky „patta“)⁷⁶:

„Včera tady byl ten kulatý. Není tvůj „patta“, to jsem viděl v jeho tváři. Přišel, protože tě chtěl ošidit, jeho úmysl nebyl dobrý. Nevaroval jsem tě, protože jsem na tobě viděl, že to také víš. Lhal ti a při tom stále říkal: „Je to pravta, je to pravta.“ Ty jsi věděl, že lže, a řekl jsi mu: „Je to pravta“. Z toho jsem poznal, že „pravta“ znamená něco jako „kušía“ (lež), Také jsem slyšel, že jsi mu řekl „pšíteli“, když jsi poznal, že tě chce napálit. I on ti říkal „pšíteli“, a v jeho očích byla nenávisť. Já chci říct donu Eduardovi⁷⁷, že je můj „patta“, a ty mi radíš, abych mu řekl ošklivé slovo „pšíteli“. Chci říct donu Eduardovi, že ho mám rád, a ty chceš, abych ho urazil...“⁷⁸

Frič k tomu ve svých zápiscích dodal toto:

---

⁷⁵ Frič, A. V. *Čerwuiš aneb Z Pacheka do Pacheka oklikou přes střední Evropu*. 3. vyd., Praha: Titanic, 2011, s. 68-77.

⁷⁶ Poznámka: Čerwuiš časem začal rozumět řadě českých výrazů a později i sám lámaně česky mluvil. Ne vždy ale viděl souvislost s pojmem, který používal ve svém rodném jazyce a tím, jakou skutečnost popisoval zdejší, v zásadě synonymní, termín. Máta ho nejednoznačnost a ústní klíčky, lži... - viz následující text.

⁷⁷ E. Klaboch, již zmiňovaný v předchozích kapitolách. Čerwuiš se s ním vídal během návštěv u něj v Košících.

⁷⁸ Frič, A. V. *Čerwuiš aneb Z Pacheka do Pacheka oklikou přes střední Evropu*. 3. vyd., Praha: Titanic, 2011, s. 132.

„Chtěl jsem původně Čerwuiše jen pozorovat v civilizovaných podmínkách, byl jsem zvědavý, jaký si udělá úsudek tváří v tvář novým faktům. Nechtěl jsem ho poučovat, ani ovlivňovat vlastními názory. Avšak stalo se, že učitel se pozvolna měnil v žáka. Čerwuiš viděl to, co já už dávno ne: přetvářku, pokrytectví, falešnou morálku, společenské předsudky. Jak jsem se tenkrát styděl za to, že naše slova jsou prázdná, a ačkoliv krásně znějí, nic neznamenaají...“⁷⁹

Tyto vážné úvahy se bohužel Albertovi i Červíčkově spíše potvrzovaly, než aby šlo o ojedinělou zkušenost. Během přednáškového turné, kterým si vedle dalších prací (zejm. publikačních) Frič vydělával na návrat do Jižní Ameriky, se nejednou přihodily různé intriky a podvody. Cestovatel uvedl ve svých pamětech např. falsifikát jeho telegramu, který měl za následek odvolání jedné z besed – což zjistil, až když s Čerwuišem dorazil na místo. Zmínil se o dámě, která nůžkami přestříhla kabel jeho projektoru... atp.⁸⁰ Samostatným případem bylo i údajné konkurenční škození ze strany E. St. Vráze. (Dále tuto pasáž nerozvádím – o Fričově konfliktu s Vrázem bylo již pojednáno v první kapitole této práce a k řadě dalších intrik není třeba více dodávat: A. V. Frič byl zkrátka vnímán kontroverzně a pochopitelně nevzbuzoval svou přímostí a vyhraněností vždy sympatie.)

I přes nepříjemnosti a také někdy vrtkavý zájem veřejnosti však obvykle Alberto dokázal svými přednáškami zaujmout (nejen díky bohaté fotografické dokumentaci a autentickým exponátům). Čerwuiše s sebou brával, ale nečinil z něj hlavní bod programu. Výjimkou byla Červíčkova vlastní prezentace, kterou zařídil na Žofině žurnalistický spolek (o propagaci se však tento spolek staral bídne, jak jízlivě kvitoval Frič, souhlasící s akcí jen značně neochotně). Indián si od Alberta zapůjčil některé rekvizity a publiku v mateřtině vyložil válečné boje Čamakoků. Frič jeho vystoupení popsal:

„Je věru obtížné a fyzicky namáhavé být přednášečem u Indiánů. Když chtěl znázornit zápas s imaginárním nepřítelem, musel provádět pohyby obou protivníků, když naznačoval, jak se vyvlékl z objetí, chytil protivníka za krk a praštil s ním o zem, musel škrtnout sám sebe a porazit se. Na začátku si navázal na krk půl tuctu barevných šátků

---

⁷⁹ Frič, A. V. *Čerwuiš aneb Z Pacheka do Pacheka oklikou přes střední Evropu*. 3. vyd., Praha: Titanic, 2011, s. 133.

⁸⁰ Frič, A. V. *Čerwuiš aneb Z Pacheka do Pacheka oklikou přes střední Evropu*. 3. vyd., Praha: Titanic, 2011, s. 120.

a těmi ted' označoval své jakoby ukořistěné zajatce a chlubil se, že mu po přepadení zbyly na krku pouze dva a že tedy získal čtyři válečné otroky.

Když vyčerpaný a vysílený zakončil svou řeč, lily z něj potoky potu. Posluchači ho odměnili bouřlivým potleskem. Jak kontrastoval s nábožným tichem a napětím, s nímž sledovali jeho vyprávění! Vyzval jsem obecenstvo, aby se zeptali, jestli něčemu nerozuměli. Žádné vysvětlení však nebylo potřeba a večer jsem ukončil vyprávěním o dalších zajímavostech ze života volných lidí.“⁸¹

Čím více se blížil konec sezony, a Frič byl s Čerwuišem v Praze už téměř rok, tím chtěli oba urychleněji cestovat zase zpět do Jižní Ameriky. Cestovatele téměř překvapilo, jak přesně dokázal Indián měřit čas: stejně jako ostatní Čamakokové si všímal Měsíce (pro odhad počtu uběhlých dní od úplňku do úplňku) a aniž by si zaznamenával nějaký kalendář, jeho paměť byla spolehlivá. Sám si spočetl, jak dlouho byl pryč z Paraguaye. Konečně se podařilo Albertovi dost vydělat (mj. i díky čestnému přijetí na akademii v Petrohradu, která odkoupila část jeho sbírek) a návrat do Ameriky se mohl uskutečnit.

Čerwuišovi bylo slíbeno, že cestou se oba muži zastaví v Benátkách a navštíví na ostrově Murano proslulou sklárnu. Zatím nebyla příležitost se zmínit o Červíčkově vášnivém sběratelství – korálky, mince, knoflíky aj. pro něj představovaly velikou cennost. U jeho kmene (i u většiny dalších domorodců) sloužily jako ozdoba náhrdelníků i oděvu a využívaly se k směnnému obchodu. Alberto se bavil Čerwuišovým počínáním v Praze, kde důvtipného Indiána napadlo opatřit si nůžky a nenápadně odstříhávat pánům knoflíky ze zadní části fraku. Než odjeli z Čech, měl již pěkné „jmění“.

Zážitky z cesty byly pestré – Čerwuiš poznával i jiné prostředí a v Benátkách se mu poměrně líbilo (nejzajímavější mu přišly gondoly a zpěv převozníků). Nejvíc jej ale pochopitelně uchvátila zmíněná muranská sklárna, odkud odjeli s bohatým nákladem. Jak poté přeplouvali oceán a blížili se k břehům Ameriky, ještě více se zesílila Indiánova očekávání. Plánoval, jak naloží s korálky a jak bude informovat ostatní Čamakoky o tom, co v Evropě viděl. A o to více se o něj začínal Frič bát...

---

⁸¹ Rozhoň, V. *Čeští cestovatelé a obraz zámoří v české společnosti*. Praha: Kontakt, 2005, s. 110.

3.2 Zpátky doma v Pachecu

Když dorazili do vnitrozemí, museli se ještě nějakou dobu zdržet ve městech – cestovatel měl řadu různých pochůzek a zařizování. Čerwuiš se zatím bavil, jak se dalo. Že si s sebou do rodného kontinentu ale přivezl i řadu cizích zvyků, které pochytil v Evropě, už ale bylo více než patrné.

Jednou, zatímco Frič odpočíval v hotelu, přivlekl jeho svěřenec před vchod několik Indiánů tamního kmene. Nechal je seskupit, a pak pořídil jejich snímek. (Ještě za ně umístil na stěnu reklamní plakát, který si převezl z Čech – zřejmě chtěl dotyčnému obchodníkovi, který mu jej dal, udělat radost, že jeho jméno se dostalo až do takových končin).

V Asunciónu si oba nechali vystavovat průvodní dokumenty. Frič zjistil, že se Čerwuiš zapsal jako Mendoza. Také si ostříhal vlasy a nechal si narůst obočí (které jinak nosil vyholené). Prý, aby bylo jasné, že se vrací z dálky a také chtěl upozornit na to, že je „cristiano“ - křesťan (v pevnosti Pacheco se nachomýtl k působení misie – ta mu dala při křtu jméno Mendoza). Alberto se mu snažil otevřít oči tím, že navštívili osadu takových „cristianos“ – zcivilizovaných Indiánů kmene Toba. Ve vesnici to vypadalo uboze: její obyvatelé byli zanedbaní, opilí a mezi sebou nesnášenliví.

„Tak co, señore Mendozo?“ poklepal jsem mu na rameno. „Už vidíš výhody toho, když se z indiána stane „cristiano“?“

Čerwuiš byl zmaten: „Cožpak se ale mohu vrátit z civilizace a nebýt „cristiano“? Říkám ti, Alberto, nikdo by mi nevěřil, že jsem byl tak daleko jako obyčejný Čamakok.“⁸²

Jak Frič nerad pozoroval, získal Červíček odstup od svého domorodého původu a spatřoval i ostatní Indiány v jiném světle. Když se setkali s příslušníky kmene Čiriguánů, projevil znechucení nad tím, že jsou po dlouhém cestování špinaví a vyhublí.

Alberto se pak znovu neubráníl úvahám:

„Chudák Čerwuiš. Jaké bude asi jeho setkání s krajany? Čiriguánové jsou svým usedlým zemědělským způsobem života na vyšší úrovni než stěhovaví Čamakokové, a přesto ho pohoršili.“

---

⁸² Frič, A. V. *Čerwuiš aneb Z Pacheka do Pacheka oklikou přes střední Evropu*. 3. vyd., Praha: Titanic, 2011, s. 187.

Svěsil hlavu a zamyslel se. Kde asi bloudila jeho duše? Ve velkém sále na plesu na Žofíně, plném světél a nádherných večerních toalet, ve vídeňské radnici, kde se setkal s princí, knížaty a diplomaty v uniformách s nablýskanými řády, kříži a hvězdami? Nebo myslel na společné úterky a pátky v našem pražském wigwamu, kde z bublajícího samovaru naléval kroužku přátel sladký čaj a nám dvěma hořké maté? Vzpomínal snad na česká městečka, dřímající za velebného ticha pod bělostnou sněhovou pokrývkou?‘‘⁸³

Frič si uvědomoval, že po odjezdu z domoviny a poznání nových krajů se po návratu díváme na rodné poměry jinak – sám si vybavoval své pocity, když se z Ameriky vracel zpět do Prahy. Zatímco Čerwuiš se doma zaměřil na despekt k materiální bídě, Alberta znechucovala v Čechách bída morální.⁸⁴ Doufal v to, že až zavítají mezi Čamakoky, rozpomene se Indián na původní život a znovu se začlení do kmene.

Setkání s kmenem pak Čerwuiše poněkud zarazilo. Jeho pobyt za oceánem nikdo nepovažoval za příliš exkluzivní. Chtěl o něm sám obsáhle vyprávět, ale náčelník jeho prosazování zarazil tím, že se ho nikdo na nic neptal. Domorodci byli udiveni, že za celý rok pryč neviděl Čerwuiš v Evropě jedinou válku. Jeho slova, že v Čechách se nebojuje zbraněmi, ale papírem (odkaz na žurnalistické strefování se do Friče) byla brána jako absurdní výmysl. S velikým uspokojením a s vřelostí byl ale přijímán fakt, že se Čerwuiš vrací z cest zdravý, dobře živený. Byla to známka toho, že se uzdravil a přináší lék i ostatním. V tomto ohledu bylo skutečně setkání velmi šťastné.

Fričovi nezbývalo, než se po nějaké době s Čamakoky i s Čerwuišem opět rozloučit. O tom, jaké byly další Červíčkovy osudy, se dozvěděl až později, z vyprávění známého v Asunciónu. Nebyly to bohužel dobré zprávy – bylo mu vylíčeno, že po Indiánově výkladu o výtobytečích civilizace byl označen za největšího lháře a vyloučen z kmene.

Ani ve městě se mu lépe nevedlo, jak se cestovatel doslechl o mnoho později, r. 1927. Známy z Pacheca se zmínil o tom, že na Čerwuiše narazil. Frič si rozhovor poznamenal:

---

⁸³ Frič, A. V. *Čerwuiš aneb Z Pacheka do Pacheka oklikou přes střední Evropu*. 3. vyd., Praha: Titanic, 2011, s. 202.

⁸⁴ Frič, A. V. *Čerwuiš aneb Z Pacheka do Pacheka oklikou přes střední Evropu*. 3. vyd., Praha: Titanic, 2011, s. 202.

„Vypravoval, že to byl jediný divoch, který si kdy uměl spočítat výplatu a kladl v dřevorubnách nesmyslné požadavky na mzdu a pracovní podmínky svoje i ostatních.

Ještě štěstí, že to byl nějaký blázen, neměl to v hlavě v pořádku a Indiáni ho sami zavrhli. Představte si, že jim třeba tvrdil, že až bude zima, přejde řeku, neutopí se a ukáže jim na hladině, jak umí dělat volskou žábu. Tak si počkali na jedno chladnější ráno, chytili ho a hodili do Paraguaye. To vám byla švanda, jak byl vyděšený, div se neutopil, vzala ho z té ledové vody křeč! No, prostě ho párkrát ztloukli a nakonec vyhnali. Dělal pak nějaký čas tlumočnicka v pevnosti a posílali jsme ho také k rudochům sem tam na výzvědy. Nedal si pokoj a zase si vymýšlel, seřezali ho vždycky, co se do něj vešlo...

Dál už jsem neposlouchal. Hodil jsem na stůl bankovku a šel nahoru na pokoj. Ještě by někdo mohl vidět, že mám v očích slzy.“⁸⁵

Další zprávy o Červíčkovi už jsou neznámé. Údajně zemřel r. 1967 a s Fričem se již nikdy nesetkali. Indiáni museli dát časem jeho zprávám o možnostech civilizace za pravdu – jak se města rozrůstala a kultura osadníků se šířila, dlouho nezůstaly neznámé ani stroje, o kterých se Čerwuiš ostatním Čamakokům zmiňoval – vlaky, letadly, elektrická zařízení... Jestli se ale dočkal znovupřijetí a očištění v pohledu svých původních soukmenovců, zůstává nezodpovězenou otázkou.

V Čechách nebyl Indiánův pobyt zapomenutý – kromě Fričových zápisů se dočkal i připomenutí v povídce Jaroslava Haška „Indián a pražská policie“ (1913), později v komiksech časopisu ABC, v samostatných knihách z Fričových vzpomínek „Červíček, aneb Indiánský lovec objevuje Evropu“ (1993) a citovaný „Čerwuiš“ (2000), a v poslední době v komiksu Lucie Lomové – „Divoši“ (2011).

---

⁸⁵Frič, A. V. *Čerwuiš aneb Z Pacheka do Pacheka oklikou přes střední Evropu*. 3. vyd., Praha: Titanic, 2011, s. 225.

4 Fričův život v Čechách, jeho činnost a odkaz

4.1 Botanická práce

Po návratu z cest zpátky do Čech čekalo na A. V. Friče značné množství práce. Jelikož jeho předešlé výpravy za oceán vynesly bohaté zisky v podobě různých druhů kaktusů a jejich semen, bylo třeba se postarat o tyto exempláře a také je připravit pro prodej či výměnu s dalšími kaktusáři a botanickými obchodníky. Fričova vila Božíňka tak začala (nejen obrazně) vzkvétat: na jejích pozemcích vznikly rozsáhlé záhony, paňníky a několik skleníků, kde Frič rouboval, množil a řízkoval dovezené odrůdy a tříbil jejich druhy.

Pochopitelně byla oživena řada jeho předešlých botanických kontaktů a nejen čeští, ale i zahraniční přírodovědci pestrou Fričovu zahradu navštěvovali. Na majitelovo pozvání přijel např. významný německý kaktusář Ernst Schelle, který obsáhle vylíčil pozemky Božíňky takto:

„Procházíme-li dvojíými podélnými skleníky, vystavenými na svazích hory, s jejich vytápěcím a větracím zařízením, které leží mezi tím a je účelně spojeno s oběma skleníky, kde jsou umístěna pařeniště s vysázeným materiálem, když obdivujeme všechna studená pařeniště, která jsou k sobě přitulena a zahřívána elektrickým vedením a zbylé volné záhony hustě osázeny kaktusy, když pak prozkoumáváme dvoupatrová skleníková zařízení, která jsou přistavěna k obytnému a obchodnímu domu a která jsou zaplněna hlavně výsadbovým, přesadbovým a ostatním pokusným materiálem a podobně, potom hledáme téměř zmatení mnohostranností ohromného sortimentu kaktusů bezděčně Ariadninu nit z tohoto labyrintu.“⁸⁶

Na základě tohoto popisu si lze představit, že šlo skutečně o rozsáhlé prostory, jejichž zbudování, kompozice a údržba rozhodně nebyly snadnou záležitostí. I na dobových fotografiích můžeme užasnout nad promyšleností celého systému zahrady a její reprezentativností. Frič vytvořil ambiciózní projekt, jehož věhlas byl skutečně zasloužený.

Jak se však dá předpokládat, o rozmanitost kaktusářských sbírek neprojevíli vždy zájem jen seriózní botanici či sběratelé: lákala i pozornost lidí, o jejichž přítomnost Alberto

---

⁸⁶ Crkal, K. *Lovec kaktusů*. Praha: Academia, 1983. s. 290.

rozhodně nestál. Právě proto nejspíše zavěsil u svého vchodu sarkastický nápis „psům a kaktusářům vstup zakázán“ a preventivně chránil svůj pozemek proti zlodějům. Zřejmě se několikrát přihodilo, že si z jeho záhonů odnesl nějakou rostlinu nevídaný návštěvník či jej potkala nepříjemnost v podobě konkurenčního boje. Jen těžko se dá odhadnout, nakolik jsou pověsti o Fričově nepřístupnosti založené na jeho oprávněných obavách, nebo jsou zveličené záštiplným vyjádřením těch, kteří k němu byli v opozici.

Jestliže se zmiňuji o opozici a konkurentech, je třeba uvést příčiny daných sporů. V jejich pozadí stál především Fričův rozchod s botanickým systémem, který vnesl do odvětví kaktusářství již dříve zmíněný profesor Karl Schumann - člen berlínského musea a jeden z nejvýznamnějších kaktusářských odborníků na sklonku devatenáctého století. Jeho taxonomie byla po dlouhou dobu jediným zažitým a užívaným základem, podle kterého se jednotlivé exempláře rostlin určovaly (i některé z Fričových objevů nesou v názvu odkaz na tuto taxonomii – např. *Malacocarpus arechavaletai Frič et K. Schumann*, *Notocactus grossei (Schumann) Frič* aj.). Důvod je logický: v některých případech narazil Frič při svých cestách na kaktusy již známé, spadající do tříd, jež Schumann popsal. Pak ale narazil i na exempláře, které v Schumannově systému známé nebyly – a přece bylo jasné, že patří mezi čeledě již objevené třídy. Objevitelské jméno pak přináleželo Fričovi, zařazení do taxonomie odkazovalo na Schumanna.

S ohledem na Albertovy botanické úspěchy a řadu nových nálezů se však nelze divit, že mu po čase začal být Schumannův systém jaksi „malý“. Jednak nepokrýval zdaleka všechny zástupce kaktusových čeledí a rodů, jednak v něm (podle Friče) byly i značné nepřesnosti. Konkrétně z jeho zápisků z r. 1920, zmiňujících nově nalezené rostliny:

„Tyto, jakož i další nový druh Malacocarpus beltranii Frič, zároveň s těmi, o nichž jsem se dříve zmínil, poráží úplně teorii prof. Schumanna, který zrušil samostatný rod Malacocarpus a zařadil ho k rodu Echinocactus. Schumann byl přesvědčen, že existují pouze tři druhy tohoto rodu, a sice Echinocactus sellowii, E. corynodes, E. erinaceus, a přiřčlenil je zároveň s diskokaktusem na začátek echinokaktů, daleko od ostatních s nimi příbuzných rostlin jihoamerických, vloživ mezi ně echinokakty mexické. Tímto „zjednodušením“ zavinil množství chyb a nedorozumění, které bude těžko napravovati. Nyní objevením nových těchto druhů podaří se nám snad zavést pořádek ve vědeckém

*rozdělení tím, že bude mnou uznáný Malacocarpus ustaven jako samostatný rod. (...)*⁸⁷

Vlastní úsilí o vytvoření nového systému klasifikace kaktusů vyvrcholilo nicméně až v letech třicátých, kdy Frič dohromady s K. Schellem vypracoval návrh takového rozvržení. Ze značné části se inspiroval i dílem botaniků Brittona a Roseho (jejichž zásady jsou vesměs v botanice platné dodnes). Oproti oběma vědcům však postupoval poněkud důsledněji: jeho kategorizace byla na základě neměnných znaků a postihovala i ty druhy, které nebyly v tehdejších botanických kruzích až tak známé (z tohoto důvodu byly dané exempláře mnohdy zařazovány čistě nahodile i mezi nesouvisející odrůdy). Nový systém, který Frič uveřejnil, svými zásadami pokrýval spektrum kaktusů velmi detailně. (V této práci se věnuji Fričovým botanickým zájmům a objevům spíše okrajově, proto neuvádím podrobnější informace o zmíněném systému. Je však k dohledání např. v monografii K. Crkala: „Lovec kaktusů“, s. 290-291.)

Frič rovněž doplnil či upravil tehdejší převládající teorie. (Z poznámek k zásadám systematizace kaktusových druhů: „*Považoval jsem za nutné opravit některé nesprávné rodové názvy díla Brittona a Roseho, které považují všechny jim neznámé druhy za synonyma.*“⁸⁸) Byl si nicméně vědom toho, že i on se může ve svém členění mýlit a neváhal čtenáře své práce pobídnout k případné diskuzi a zpětné vazbě („*Budu vděčen každému, kdo mě upozorní na chyby mé práce.*“⁸⁹).

Když byla jeho brožura, obsahující nejen výše nastíněné teorie, ale dokumentační fotografie rozličných druhů kaktusů, rozeslána tehdejším odborníkům, nejprve nevyvolala takřka žádný zájem. Fričovi se nedostalo většího ohlasu či reakcí, a pokud ano, pouze poněkud laxně ocenily pečlivost práce, podnětnost některých myšlenek a pochválily technické zázemí jeho teorií (myšleno kaktusářské sbírky, četnost fotografií i zevrubnost herbáře). Očekávání změn ve vědeckém paradigmatu však vyznívalo do ztracena a k hlubšímu reflektování Fričova návrhu se nikdo neodhodlal. Je dost možné, že k polemice neměla řada vědců potřebné znalosti z praxe, a proto se do ní nechtěla pouštět. Vedle toho je poměrně pravděpodobné, že nikdo další mimo Friče

---

⁸⁷ Crkal, K. *Lovec kaktusů*. Praha: Academia, 1983. s. 86.

⁸⁸ Crkal, K. *Lovec kaktusů*. Praha: Academia, 1983. s. 291.

⁸⁹ Crkal, K. *Lovec kaktusů*. Praha: Academia, 1983. s. 292.

nepocíťoval nutnost opouštět zažitý Schumannův systém – pro evropské povědomí o jihoamerických (a mexických) kaktusech se zdál dostačující...

Bouřlivější ohlas vyvolalo až znovuvydání Fričovy práce, tentokrát v komplexnější brožuře, tzv. „Verzeichnis“⁹⁰ (1935). (O edici se postaral Albertův blízký spolupracovník Ing. K. Kreuzinger.) Dobové ovzduší už do jisté míry poznamenávaly nacionalistické tendence a v Německu proto nepadl Albertův počín na příliš úrodnou půdu. Zčásti byla jeho práce ignorována a mnozí botanici přepisovali Fričem stanovená jména kaktusů (navzdory tomu, že Frič na ně měl jako objevitel právo) na názvy odvozené z schumannského systému, zčásti se tehdejší autority kriticky vymezovaly proti této snaze vnést do klasifikace kaktusů nový řád.

Patrně nejostřejší kritikou Fričovy práce – a také jejího samotného autora - bylo vyjádření rakouského botanika, prof. F. Buxbauma. V několikastránkovém pojednání nazval svého českého kolegu „Vogelfrei“ – což je v přeneseném významu „nebezpečný porušovač práva“.^{91,92}

Na zneuznání reagoval Frič dalším krátkým spiskem, kde zdůvodňoval svá stanoviska a probíral jednotlivé body kritiky, jíž obdržel. (Práci nazval „Ablehnung“ – čili „Odmítnutí odmítnutí“.) Je ale dost dobře možné, že si uvědomoval jen malý dosah své obhajoby a spis vydal spíše s komerčním záměrem: součástí textu byl i seznam rostlin, které měl k dispozici pro export. Vzhledem k tomu, že s koncem třicátých let jeho obchody s německy mluvícími zeměmi ustávaly a v Československu poptávka po kaktusech rovněž klesala, tenčila se jeho možnost rostliny prodávat. (Abych uvedla na pravou míru předcházející zmínku: obecně poptávka po těchto rostlinách byla – týkala se však spíše levných kaktusů ze vzniklých pěstitelských podniků, které produkovaly ve velkém. Fričovy exempláře byly v porovnání s tím drahé a kromě specialistů málokdo docenil jejich vzácnost. A jelikož obchody s odborníky - převážně

---

⁹⁰ Celý název brožury byl „Verzeichnis amerikanischer und anderer Sukkulanten mit Revision der Systematik der Kakteen“.

⁹¹ Crkal, K. *Lovec kaktusů*. Praha: Academia, 1983. s. 330.

⁹² „Vogelfrei“ je zároveň překládáno i jako „psanec“ a odkazuje k staršímu označení, „Wolfsfrei“, jež se užívalo pro divoká či zběhlá zvířata, která ohrožovala lidskou společnost. Mohla být beztrzně lovena a hubena. Pokud byl stejným výrazem označen člověk, znamenalo to pro něj ztrátu práv – na majetek, svobodu, často i na život. Poněkud mírnější „Vogelfrei“ takovou konotaci nemá, nicméně jeho význam je i tak značně hanlivý a naznačující... Není divu, že Frič pocíťoval Buxbaumova slova jako hrubou urážku – ač si byl jinak vědom, že je pro vědecké kolegy od konání Vídeňského kongresu nespořádaný „enfant terrible“.

z Německa a Rakouska - začaly váznout, není divu, že se Frič snažil ještě naposledy výrazněji zaujmout trh.)

Když bylo zřejmé, že ani jeho teorie, ani nabídka rostlin nedozná větší pozornosti, uchýlil se Alberto k tomu, co jej už po delší dobu vědecky inspirovalo a zajímalo. Zaměřil se na kaktusy z hlediska genetiky a šlechtění. Dříve se zabýval Frič spíše podmínkami výskytu a pěstování, teoretickým popisem a tříděním druhů: praktické pokusy s rostlinami byly novou etapou v jeho práci. Tento krok předznamenal obecně jeho další pokusy s dalšími druhy rostlin (jak bude popsáno dále v této kapitole).

Fričova pěstitelská a šlechtitelská činnost se jeví jako čistě vědecký, botanický počín. Je však třeba zmínit, že podnět pro tuto práci dalo Albertovi spíše společenské hledisko.

V první řadě se snažil vycházet z toho, co se dozvěděl v Jižní Americe od domorodých kmenů. Seznámil se tam se zásadami přírodní medicíny a mnohé z nich chtěl uplatňovat i v domácím prostředí. Stejně tak chtěl na základě inspirace životem Indiánů vnést inovace i do zemědělství: zajímal se o nenáročné plodiny, které by mohly být prospěšné jeho krajanům a přinést jim zdroj obživy a tělesného zdraví. Tento druhý aspekt, účelnost a praktická využitelnost výsledků jeho šlechtění rostlin, se mu stal výrazným zřetelem hlavně v období druhé světové války.

4.2 Válečná léta, Fričovy botanicko-genetické výzkumy

Válečné období v této části práce nevymezují přesně dle oficiálního data – zahrnují do něj i některé události let 1935-1938, které už však svou povahou jasně předznamenávají blížící se konflikt. Ostatně, A. V. Frič se potkal s náznaky počínající nacionalistické nesnášenlivosti nejen skrze vědecké spory, ale mnohem dříve i ve věci vznikajících společenských tabu.

Na mysli mám např. příhodu z r. 1935, kdy se v reakci na pojmenování dvou objevených kaktusů, jimž dal Frič jména po Albertu Einsteinovi⁹³ a Adolfu Hitlerovi, dostavili k němu na Božíňku zástupci německé politické sekty. Fričův syn Ivan na tuto návštěvu vzpomínal takto:

---

⁹³ Zmínka o tomto aktu byla již ve druhé kapitole této práce, její páté části – společně s citací Fričova výmluvného věnování.

„Před Božínkou zastavil nablýskaný mercedes a z něho vystoupili dva muži v neméně pěkných uniformách. Jeden z nich měl po boku zavěšený mečik, zřejmě nějaká velká šarže.

Při vstupu do skleníku pozdravili A. V. Friče se zdviženou pravicí a zajímali se o rebucii adolf hitler. Při vyslovení jména vůdce opět pozdvihli pravice. Frič si je dlouze prohlížel a pak jen mimochodem vytáhl ruku z usmolené zahradnické zástěry, kterou byl opásán, aby se přesvědčil, zda v jeho pistoli jsou náboje na patřičném místě. Pak pistoli zase zastrčil za opasek.

„Tak pánové by se rádi podívali na rebucii hitler? Tak to je pěkněj souchor, pánové. Podívejte se, tady ho mám, nekvete to, jen to krní. To není nijak zajímavá rostlina, asi mně co nejdřív chcípne. Ale jestli chcete vidět, co stojí za podívání, tak to je rebucie einsteinii. Podívejte se, jak pěkně kvete a jak se má k světu, to je docela něco jiného.“

Pánům ztvrdnul výraz ve tvářích a odporoučeli se. Teprve později se ukázalo, že ten s mečíkem byl von Gregori z Německého vyslanectví, a ten druhý vrah německého emigranta Formise, Naujocks...“⁹⁴

Zda Frič očekával (vzhledem ke své informovanosti ze strany německých kolegů, společenské angažovanosti a zmíněným událostem), že s Evropou v brzké době oťrese tak mohutný mezinárodní konflikt, který vyústí ve světovou válku, nelze říci. Je nicméně patrné, že si byl vědom jisté společenské krize a na ni zaměřoval svou pozornost skrze své bádání.

Než se ale přímo dostaneme k Albertově práci během války, zmíním nejprve, jaká byla jeho reakce na ni a jak prožíval novou situaci.

Předně je možno uvést, že Frič nezapřel rodinnou povahu – stejně jako další muži jeho klanu (zmíněný strýc „revolučka“, Josef Václav Frič, a strýc dobrodruh, revolucionář Max Švagrovský), se rozhodl nepodléhat panujícímu režimu a vyslovil nesouhlas s válečným převratem. Uvědomil si ale, že nápadná angažovanost by patrně nebyla moudrá, a proto se uchýlil do izolace na Božínce, kde mohl pokračovat ve svých botanických pokusech. Dle dobových záznamů na protest vůbec nevycházel za hranice

---

⁹⁴ Crkal, K. *Lovec kaktusů*. Praha: Academia, 1983. s. 334.

svého pozemku – a také si nechal růst plnovous, který nehodlal oholit dřívě, než okupantská vojska opustí zemi.⁹⁵

Rovněž, v reakci na změnu veřejných nápisů (tehdejší opatření nařizovala uvádět česko-německé nápisy) provedl stejný počin i u sebe doma. Jeho koza měla nad chlívkem nápis „Ziege - koza“, stejně dvojjazyčně označil Frič svůj holubník a zahrady, a jak uvádí různé zkazky, nerozpakoval se podobně upozornit i na hnojiště či nalezenou psí hromádku.

(Nabízí se myšlenka, jestli byl Fričův postoj nacisty považován za výstřední akt jinak vcelku neškodného pražského provokatéra a podivína⁹⁶, nebo zda jim byly Fričovy svéráznosti skutečným trnem v oku, ale tolerovali je kvůli očekávání výsledků jeho práce. Jak bude dále uvedeno, Albertovy výzkumy pro ně přeci jen měly jistou zajímavost.)

Fričova finanční situace se s postupem války zhoršovala. O kaktusy pochopitelně příliš zájem nebyl, a proto i udržování sbírek pramenilo spíše z lásky k nim a vlastního zájmu, než z obchodních důvodů. Značné části exemplářů se musel Frič vzdát a rozdat je, neboť na vytápění skleníků a další podobná opatření nebyly prostředky. Podobně to bylo i s etnografickými sbírkami a odbornou literaturou – zajistila kaktusáři část příjmů pro botanické zájmy, anebo obojí rozdal mezi zájemce.

Z příležitostných prací, které poskytly Fričovi a jeho rodině alespoň nějaké finance, můžeme jmenovat přispívání do odborných i jiných časopisů a vytváření herbářů. (Jednu takovou zakázku, vytvoření herbáře kaktusů, mu zadal přítel, zahradní architekt J. Vaněk. Jinak ale, podle Fričových vzpomínek, se od něj známí spíše odvraceli.)⁹⁷

Na vině přerušení některých kontaktů nestála pochopitelně jen krize finanční, ale rovněž je jasné, že do Fričovy spolupráce s některými odborníky zasáhla i situace politická. Např. již zmiňovaný Ing. Kreuzinger měl gestapem zakazovaný jakýkoliv kontakt se svým pražským kolegou. (Což ovšem ale Frič zprvu nevěděl – a domníval se,

---

⁹⁵ Crkal, K. *Lovec kaktusů*. Praha: Academia, 1983. s. 335.

⁹⁶ Ostatně, když se Fričův pozdější spolupracovník Kreuzinger před válkou o Albertovi poprvé dozvěděl, bylo mu řečeno, že dotyčný botanik je „poloviční blázen, ztřeštěnec, hrubián, vyhazuje všechny návštěvníky, kromě toho je český šovinista“. (Crkal, K. *Lovec kaktusů*. Praha: Academia, 1983. s. 337, poznámka pod čarou).

⁹⁷ Crkal, K. *Lovec kaktusů*. Praha: Academia, 1983. s. 336.

že v Kreuzingerově mlčení není něco jiného. Když však opakovaně neodpovídal na jeho dopisy, ukončil jednou provždy i svůj kontakt.)

Víceméně jediné styky s původními německými známými měl Frič s inženýry Kochem, Buiningem a Sieperdem, se kterými si skrze dopisy vyměňoval potřebné vědecké informace. V souvislosti s jejich spoluprací je třeba se ale vrátit o nějaký čas zpět, do doby těsně před válkou a osvětlit, čeho se týkal obsah jejich korespondence.

Ještě než začala okupace, věnoval se A. V. Frič křížení kaktusů a zemědělských rostlin – tehdy zejména těch, jež produkují kaučuk. Z úryvku dopisu z r. 1938, kterým se snažil navázat spoluprací s Obchodním zastupitelstvem SSSR v Praze:

„Před 35 lety jsem v Brazílii sbíral kaučuk Mangaba. V roce 1923 jsem z Mexika dovezl velmi malou jednoletou euforbii, která dává kaučuk podstatně lepší jakosti než Havea a mangaiba. (...) Za 15 let, kdy jsem s touto rostlinou pracoval, docílil jsem, že dosáhla výšky 25 cm. Mimoto může být vysévána hustě, a může být sekána třikrát ročně. (...)

Úspěšnými pokusy ozařováním pomocí UV a radiem se mi podařilo vytvořit 1) rodové křížence, 2) polyandrické hybridy, 3) přikřížit jednotlivé vlastnosti, 4) bez křížení jen ozařováním stupňovat nebo měnit jednotlivé vlastnosti.

Chtěl bych aplikovat tyto svoje zkušenosti na kaučukodárné rostliny, a to stupňovat jejich vlastnosti a křížit se zdejšími divoce rostoucími rostlinami.

Semena, která byla oficiálně dodána z SSSR a která byla přidělena státním institucím, jak jsem slyšel, nevyklíčila. Proto nabízím výměnu a vzájemnou výměnu zkušeností. Mohu dodat 1-2 tisíce zrněk mé euforbie a chtěl bych za to dostat stejný počet rozličných druhů kaučukodárných rostlin...“⁹⁸

Z údajů, které můžeme vyčíst, je patrné, že byl Frič ve výzkumu kaučuku poměrně daleko před ostatními odborníky a výsledky jeho práce mohly být dobře využity. Nevyšel však jeho kontrakt se SSSR, ani s firmou Baťa, které rovněž nabízel spoluprací. Sešlo i z plánovaného obchodu s Kooperativou, a tak tento výzkum dále nepokračoval. Frič se jím ale zviditelnil a potvrdil svůj status botanika, jehož znalosti mohou být dobře uplatnitelné i při experimentech s užitkovými rostlinami. Následovala pak přímá zakázka od ministerstva zemědělství, které mu uložilo, aby se zabýval pěstováním sóji v tuzemských podmínkách.

---

⁹⁸ Crkal, K. *Lovec kaktusů*. Praha: Academia, 1983. s. 332.

Tento úkol se Fričovi splnit podařilo. Výsledky jeho práce ministerstvo zaujaly, avšak nakonec zůstalo bez jejich využití. Do Evropy přišla válka, a ač by možná právě během krize mohl být Fričův objev nápomocný v zemědělství a zajistit alternativní zdroj potravin, ze strany české veřejnosti o jeho práci nebyl zájem. Němečtí odborníci, se kterými si ale Alberto dopisoval, byli ohledně jeho výzkumu zvědavější. Vracíme se tak zpět ke zmíněné korespondenci s inženýry Kochem, Buiningem a Sieperdem.

Přes tyto pány se na Friče obrátil prof. G. Sessous z Říšského pracovního společenství pro pěstování rostlin a žádal českého botanika o výměnu informací. Ten mu nakonec poskytl obsáhlý popis, jenž obsahoval průběh a výsledky pokusu, ale důsledně se nezmiňoval o metodě. Tu si Frič s ohledem na dobové poměry ponechal pro sebe a nehodlal ji uveřejnit.

„Nejsem naladěn, abychom si soukromě – pokud je to k užitku lidstva – soukromě jako student a experimentátor s vědcem vyměňovali myšlenky o mé metodě. Děkuji Vám za Vaši milou nabídku, že mně uveřejněním v německých časopisech zajistíte prioritu. Mně je priorita zcela lhostejná. Hlavní věcí je, že bylo objeveno něco, co může přinést lidstvu užitek, Kdo práci vykonal, je lhostejné. Pro všechny případy jsem sepsal svoje zkušenosti a poslal je Smithsonianu ústavu s prosbou, jestliže se mi něco stane, aby je otevřeli a dále zpracovali. Také několik ruských akademiků obdrželo opisy. Zde jsem uveřejnil svá pravidla v časopise Gartenlaube, a tím je o prioritu dost postaráno. Tam to nečetl nikdo, kdo tomu nerozumí, kdyby se však někdo chtěl chlubit cizím perím, bude to odhaleno...“⁹⁹

Jistá část výzkumu tedy vešla do povědomí zájemců, nicméně podrobnosti a návod pro využití chtěl Frič ponechat hlavně pro své krajany. Toho, že by byl jeho výzkum zneužit nacisty, se značně obával. Později ji uchovával u sebe na Božínce už jen v malém množství, předurčené k tomu, aby z něho mohl teprve po válce vypěstovat větší množství plodiny.

Že se o Fričovu práci začaly zajímat říšské instituce, dokládá i návštěva gestapa, která se na Božínce zastavila v únoru 1943. Podle svědectví Albertova syna Ivana probíhala takto: (A. V. Frič odpovídá na otázky příslušníků gestapa.)

„Proč jste se nedostavil na naše předvolání?“

---

⁹⁹ Crkal, K. *Lovec kaktusů*. Praha: Academia, 1983. s. 339.

„Je zvykem, že když někdo od někoho něco chce, tak že si za ním zajde. Já jsem od Vás nic nechtěl, tak jsem nešel. A kromě toho nejsem zvyklý, aby mě někdo tloukl a urážel. Vždy se bráním a utržené rány vracím. Až budu od vás něco chtít, tak si za Vámi dojdu.“

„To snad jsou trochu přehnané informace o nás.“

„Ať jsou přehnané nebo ne, беру je v úvahu a máte možnost můj názor poopravit.“

„Jak se vám líbí zřízení, které tu je?“

„Nelíbí. Vám by se asi také nelíbilo, kdyby byl obsazený Berlín Čechama a kdybychom vám zavřeli vysoké školy a dávali jídlo na přiděl...“

Do této velice husté atmosféry vstoupila matka s omluvou, aby pánové prominuli, že je nemůže, jak je u nás zvykem, pohostiti, vzhledem k přidělovému hospodářství.

Tomu chytřejšímu (členovi gestapa) dalo dost práce, aby pohledy udržel v klidu svého pistolníka, kterému se velice chvěla ruka.

Pak se dlouze debatovalo o pracích A. V. Friče. Tam jim dlouze vysvětloval, jak k nim došel, jak velice se liší od německého myšlení a proč tedy byl nakonec prohlášen za vogelfrei. Po této debatě byl vyzván, zda by jim tyto materiály dal k prostudování.

„Samozřejmě, nemám naprosto zájem, abyste mně tu všechno prohrabávali a udělali mi ještě větší svinčik, než tu mám.“

V době, kdy se otec odebral do své pracovny, aby vyhledal požadované materiály, to střelec již nevydržel a vrhnul se k oknu, kde ležela pistole. Teprve když ji vzal do ruky, poznal, že je to gumová stříkácí pistole, hračka od Bati za jednu Kč. Výraz jeho tváře byl za všechny prachy. Matka zase velice líbezně podotkla:

„To je, pánové, hračka mého syna, ještě když byl malej chlapeček.“

Otec obohatil gestapákovu aktovku o spoustu publikací a článků a trapné ticho bylo přerušováno jen listováním gestapáka ve spisech. Teprve po několika minutách přednesl otázku, která vlastně byla tím hlavním důvodem jejich návštěvy. A sice, zda by byl

ochoten dát Velkoněmecké říši k dispozici své poslední pokusy. Kaučuk, mandelinku¹⁰⁰ a soju.

„Ale samozřejmě, pánové, ale mám určité podmínky. O těch podmínkách je velice přesně informován Váš ministr pro výživu a zemědělství, pan Darré.“

„A jaké jsou to podmínky?“

„Je to otevření vysokých škol a propuštění všech rukojmí, zeptejte se na to vašeho ministra, již dlouho si o těchto otázkách korespondujeme a jak se zdá, uvažuje o nich.“

Tím byla návštěva u konce a následovalo již jen několik všeobecných poznámek a vět, ze kterých bylo patrné, že otec byl výjimkou v jednání s gestapáky. Při odchodu neopomněl otec zdůraznit svoji loajálnost a zavedl gestapáky k chlívku naší kozy, kde byl emailový dvojjazyčný smaltovaný nápis „Ziege-Koza“. Omlouval se, že ve smaltovně mu nechtějí něco podobného udělat na hnůj.

(...)

Gestapo se později proti očekávání neukázalo. Když o tom po letech přemýšlím, zdá se to neuvěřitelné, ale bylo to asi proto, že se otec zmínil o Darrém a na dva řadové gestapáky to byla přeci jen příliš velká šarže, aby se ho šli zeptat.¹⁰¹

O tom, že by na Friče mohlo gestapo vytáhnout celou řadu kompromitujících informací, nemůže být jinak ani sporu – ať už se jednalo o korespondenci s německými botaniky (která nebyla prosta Albertových ostrých kritik Říše), nebo o počiny s provokativním pojmenováním kaktusů (o *Rebucii einsteinii* versus *Rebucii adolf hitler* už byla zmínka na začátku této kapitoly, ale vedle nich Frič neopomněl zahrnout do své terminologie ani invazivní rody *Gangsteria* a *Gestapia*). Ke štěstí celé jeho rodiny však už skutečně nedošlo k dalšímu incidentu.

A. V. Frič pokračoval tedy dále ve své práci. Svůj zájem na zemědělské rostliny přesunul už zcela, neboť už na počátku války přišel o většinu svých kaktusů. Udeřil silný mráz a nebylo dost paliva na to, aby se dala udržet potřebná teplota ve sklenících. Tehdy uhynulo (podle známých údajů) na 30 000 exemplářů sukulentních rostlin.

---

¹⁰⁰ V obraně proti tomuto žravému broukovi šlechtil Frič druh brambor, jehož nať byla jedovatá, zatímco hlíza samotná byla zdraví neškodná. (Crkal, K. *Lovec kaktusů*. Praha: Academia, 1983. s. 353).

¹⁰¹ Crkal, K. *Lovec kaktusů*. Praha: Academia, 1983. s. 344.

Zachráněny byly jen ty kousky, které byly přeneseny do domu – a většinou šlo o pokusné hybridy a semenáčky. Sbíрка jako taková už nikdy nebyla obnovena.

Na poli zemědělských pokusů se nicméně Fričovi značně dařilo. Po experimentech se sójou a kaučukem se Alberto pustil do šlechtění nových odrůd užitkových plodin. Vznikaly tak například různé druhy rajčat – s nezvyklými ovocnými chutěmi (třeba druh *Duraznillo – Broskvička* měl šťavnaté plody s chutí slívy), ale i s novými vlastnostmi, které se mohly projevit v odolnosti proti klimatickým podmínkám či škůdcům. Velice zajímavým výpěstkem byla rovněž rostlina, která plodila nad zemí rajčata a v hlíně brambory. Znamé jsou i kříženci kapusty a kedlubnu, jahod s malinou, nebo nové odrůdy hrachu.¹⁰²

Obecně se Frič snažil vyvíjet takové rostliny, které by byly snadné k pěstění a vedle toho odolaly nepříznivým podmínkám: takže by pak z nich vzešlo značné množství plodů a nasýtilo obyvatelstvo, během války odkázané jen na skrovné přídělky.

I jinými pokusy se snažil A. V. Frič přispět k tehdejšímu standardu. Během svých pobytů u Indiánů (a také při zkoumání narkotických účinků kaktusů, jemuž dokonce věnoval celou knihu) se přiblížil přírodní medicíně, z níž chtěl přenést řadu zásad i do evropské léčby.

Zpočátku se jeho experimenty týkaly požívání destilované vody – o níž se domníval, že při pití značného množství odplaví škodlivé usazeniny a písku v těle. Později těchto pokusů zanechal s tím, že se jimi bude zabývat až v pokročilejších letech svého stáří. Jeho zájem se proto přesunul hlavně na medicínské využití soli. (Znal metody Indiánů, kteří takto léčili různé otravy, a také si je osvěžil při vykopávkách, jež kdysi prováděl na mušlových kopcích u San Antonia, když našel misky k shromažďování slz: prostředku, jemuž Indiáni přikládali léčebnou sílu.)

Podrobnější výzkumy na poli přírodní medicíny však již Frič dokončit nestihl. V listopadu r. 1944 se nešťastně škrábl o hřebík u své králíkárně. Při prvních příznacích si sám určil diagnózu nemoci, kterou se tak nakazil – tetanus, proti němuž neznala lékařská věda tehdy očkování, ani lék. Když byl převezen do nemocnice, ještě se snažil skrze průběh své nemoci odvodit možné metody, které by mu mohly pomoci. Příznaky totiž byly podobné jako u otravy „kurare“ (z jedových šípů jihoamerických Indiánů),

---

¹⁰² Crkal, K. *Lovec kaktusů*. Praha: Academia, 1983. s. 350.

na níž se zřejmě uplatňovala právě léčba solí. Lékaři však podobný experiment odmítli. A. V. Frič zemřel 4. 12. 1944 ve věku 62 let.

Draga Fričová zůstala se synem Ivanem sama mezi Albertovými četnými projekty, rostlinnými exempláři a neutříděnými zápisky. Vzhledem k tomu, že smrt zastihla Friče nepřipraveného, jeho výsledky a postupy botanických výzkumů zůstaly z velké části roztržštěné. Jeho nechuť k tomu vést si podrobné záznamy a spoléhání se na vlastní paměť tak de facto pohřbily mnohé z jeho zajímavých objevů.

Sbírkky rostlin a hybridních výpěstků bez odborné péče také nemohly dobře fungovat, a i přes snahu paní Fričové, umístit tyto artefakty mezi zkušené botaniky, nebo potenciální zájemce, se nakonec i tato část pozůstalosti A. V. Friče rozpadla. Výsledky jeho práce tak dlouho zůstaly nedoceny, neboť na ně veřejnost zapomněla...

Dovolím si na závěr této kapitoly uvést stejný citát, jaký nalezneme i na konci již zmiňované publikace „Lovec kaktusů“, od Karla Crkala - monografie, která vyšla takřka třicet let po Fričově smrti a opět společnosti připomněla jeho osobnost a odkaz. Autor výroku z r. 1951 je ing. Fr. Pažout, jenž medailonek o Albertovi uveřejnil v Kaktusářských listech.

„Již za života našeho nejvýznamnějšího sběratele a výzkumníka kaktusů A. V. Friče ozývaly se hlasy volající po zhodnocení jeho vědeckého i milovnického přínosu pro světové i naše kaktusářství a po záchraně rostlin spjatých navždy s jeho jménem. Vyhovět tomuto nesporně oprávněnému volání by však znamenalo napsati na podkladě dlouhého a podrobného studia široké dílo, jež by obsáhlo výsledky velké a mnohostranné práce, kterou A. V. Frič vykonal. Fričův význam by si toho jistě zasloužil a lze si jen přát, aby se takového díla kaktusáři celého světa jednou dočkali.

Zatím však uběhla od Fričovy smrti řádka let, jeho sbírka zanikla, jeho rostliny se stávají vzácnějšími, vzpomínky těch, kdož ho znali, pomalu blednou a jeho knížky, knížečky i články a pojednání zapadají v antikvariátech a ve sběrech papíru. Marně jsem opětovně poukazoval, že by bylo hanbou našeho tak vyspělého kaktusářství, kdyby jen cizina pokračovala ve vědeckém zpracování jeho literární i rostlinné pozůstalosti, marně jsem dokazoval, jak cennou sbírku by vytvořil kaktusář, který by speciálně sestavil „fričovské“ kaktusy. Až na několik málo popisů rostlin, uveřejněných v našem časopise a komentovaných ve Švýcarsku a v Nizozemí, je zatím ticho. Je proto nejvyšš

*na čase alespoň vděčně vzpomenout Friče člověka i kaktusáře a stručně shrnout přehled jeho kaktusářské práce dříve, než upadne v zapomenutí.*¹⁰³

Na dostatečné ocenění Fričovy antropologické práce – např. reprezentativní sestavení slovníků indiánských jazyků, seznámení české veřejnosti s řadou etnografických zajímavostí a publikace odborné i dobrodružné literatury o jihoamerických domorodcích – bylo nutno počkat ještě o něco déle. Možná proto, že Náprstkovo museum, ač obdrželo od A. V. Friče četné exponáty, nakonec vystavilo pouze část a většina unikátních artefaktů indiánských kultur je rozptýlena mezi světová musea. Kniha „Indiáni Jižní Ameriky“, kterou sestavoval poslední rok před úmrtím, byla po edici v r. 1943 vydána až na sklonku padesátých let, poté v r. 1977 – a mimo ni byla svědectvím o Fričových antropologických či etnografických poznatcích pouze dobrodružná literatura, kterou napsal ve vzpomínce na své cesty. (Oproti četným botanickým článkům, které uveřejňoval, zůstala tato část jeho zájmu na poli vědy spíše ojedinělým dílem.)

Osudy A. V. Friče, dosah jeho práce, i pozoruhodnosti, které s ním byly spojené, však v nynější době znovu přitahují pozornost veřejnosti. Jeho díla jsou nově vydávána a díky snaze Fričových dědiců opět vyvstává jeho bohatý odkaz...

---

¹⁰³ Crkal, K. *Lovec kaktusů*. Praha: Academia, 1983. s. 358-9.

Závěr

V závěru této práce již nebudu příliš odkazovat k Fričovým úspěchům a výsledkům jeho práce. Ráda bych spíše připomněla jeho osobnost, svébytnou povahu a klíčové události života tohoto pozoruhodného muže.

Zdá se hořce ironické, že proslulý lovec jaguárů a dravých kajmanů, který nepodlehł četným nástrahám jihoamerické džungle, nakonec zemřel na pouhé škrábnutí hřebíkem. O konci jeho bytí tak rozhodl ne nějaký dobrodružný, nebezpečný čin, ale výkon drobné práce, každodenní činnosti. A přece je možné i v této hříčce osudu spatřit význam, který odkazuje k tomu, že nejde o paradoxní událost, nýbrž do určité míry o potvrzení Fričovy celoživotní cesty.

Když v r. 1942 začínal psát svou knihu „Indiáni Jižní Ameriky“, věnoval ji svým domorodým přátelům, „kteří vymřeli, jak čest a zákony kázaly jim.“ Fričovým osobním zákonem bylo po celý jeho život hájit utlačované, vyjadřovat se k nespravedlnostem, a v neposlední řadě podnikat kroky pro to, aby přinesl společnosti to nejlepší, čeho byl schopen. V zmiňované publikaci dále píše:

„Skládám mozaiku svých vzpomínek; bude neúplná, jako jsou neúplné trosky mých negativů. Mnohé bude ještě třeba dopsat pro další díly knihy – o výchově dětí, o „náboženství“, o kouzelnících, o tancích duchů, z nichž vznikl náš karneval, o náboženské hře „osiuta“, z níž se vyvinul lawn-tenis, o lékařství, o fakirech i o smrti a o životě ve Věčných lovištích. Stihnu to?“

Člověk si stále myslí, že život je velmi dlouhý, že bude mít ještě dost času tak mnohé vykonat. Snad to všechno ještě napíšu, než bude zlomen můj luk a tak uvolněna jeho duše, aby s ní má duše mohla nalovit duše pštrosů a pohostit duše svých bývalých hostitelů...“¹⁰⁴

V jeho slovech můžeme vnímat odhodlání tvořit a pracovat – a zabývat se tím, co považoval za svůj užitečný úkol pro společnost. Jeho ctí a zákonem nebyly pouze dobrodružné výpravy, jako spíš osvětová a tvůrčí činnost, kterou naplňoval skrze každodenní rutinu. Snad právě proto, v souvislosti s mottem, kterým poctil své milované přátele, částečně dopadá jeho význam i na samotnou Fričovu osobu...

---

¹⁰⁴ Frič, A. V. *Indiáni Jižní Ameriky*. Praha: Panorama, 1981. s. 12.

Nezřídka se stává, že pokud se zabýváme určitým tématem po delší čas a zevrubně se zaobíráme i dalšími jeho souvislostmi, daný motiv se nám omrzí: ztratí na původní zajímavosti, další informace se stávají zahlcujícími, nebo jsme zklamáni z dojmu, ke kterému jsme se dobrali. Jako autorka této diplomové práce mohu zmínit, že v případě textu o A. V. Fričovi se mi nic podobného nestalo. Naopak, jeho cestovatelská, botanická i antropologická činnost mě nadchla a stejně tak pociťuji sympatie i k jeho nevšední osobnosti.

Tento přítel Indiánů, dobrodruh a nadšený lovec kaktusů prokázal během svých životních etap srdatost nejen vstříc zjevným nebezpečím, ale i v otázkách společenských nepravostí. Jako jeden z mála jedinců té doby vědomě hájil status jihoamerických domorodců a snažil se vymoci jim důstojná práva. Byl s to odhodit svou vlastní prestiž a vystupovat pouze jako poctivý a přímý člověk – což se projevovalo nejen ve vědeckých přednáškách, kdy kontroverzními tématy poštvával akademickou půdu proti sobě, ale i ve vystupování, jímž poctíval každého tím, co si dle jeho mínění zasloužil (myšleno v příznivém i v nepříznivém významu slova). Ač se tak nepochybně dopustil také zbytečných sporů, odsudků a křivd, nelze Fričovi upřít zásadovost, respekt a ochotu prokazovat rovnoprávný přístup tam, kde by jiné jeho současníky zastavily společenské konvence.

(„Šel-li jsem navštívit ministra nebo prezidenta jihoamerických republik, oblékl jsem si frak. Chce-li však cestovatel pochopit člověka divočiny, musí odložit šaty, oholit brvy a obočí, stát se jedním z nich a u Kaduveů dát se malířkou kmene pomalovat.“¹⁰⁵)

Domnívám se, že odkaz A. V. Friče, který dal českému kulturnímu a vědeckému prostředí, neleží jen v hmotných artefaktech (etnografických exponátech, botanických objevech či exemplářích), ale rovněž i v síle ducha tohoto mimořádného člověka. Jeho houževnatost by se pravděpodobně tolik neotiskla v ambiciózních projektech a výsledcích, kdyby se nechal uvést ve všední život a nepodnikl cesty, po kterých toužil. Velmi dobře také naslouchal svým instinktům a svědomí, což ho uchránilo před smrtí v džungli nebo rukou nebezpečných indiánských kmenů. Když pak ve stáří ztratil možnost cestovat, nedovolil si zahálet a neúnavně tříbil svoje botanické dovednosti. Jeho činorodost a pracovitost jej přivedly k řadě nových objevů, které mohly být dále rozvíjeny a využity, pokud by o ně tehdejší doba stála.

---

¹⁰⁵ Crkal, K. *Lovec kaktusů*. Praha: Academia, 1983. s. 62.

Fakt, že po Fričově smrti vesměs upadly výsledky jeho práce v zapomnění, již byl zmíněn. Stejně jako povzbudivý dodatek, že v současnosti opět vzkvétá zájem o jeho osobu i o vědeckou činnost. Ráda bych naposledy jmenovala občanské sdružení „Checomacoco“, které do určité míry naplňuje Fričovy snahy o podporu Indiánů a představuje možnost, jak dnes aktivně humanitárně působit v tomto duchu.

S touto připomínkou končím svou práci záměrně, neboť Fričovy ohledy vždy mířily k jeho jihoamerickým přátelům: a to i v dobách, kdy již neměl možnost mezi ně zavítat. V průčelí jeho vily Božínky¹⁰⁶ byl vytesaný reliéf s tváří indiánského bojovníka – jako symbol Albertových osudových setkání a snad i jako upomínka na jeho ztraceného přítele Čerwuiše...

---

¹⁰⁶ Je třeba na závěr dodat, že zmiňovaná vila bohužel již v Praze-Košířích nestojí. O tom, jak původně vypadala a jak vyhlíží pozemek dnes, se lze dočíst např. na těchto webových stránkách:

Malé dějiny Smíchova a Košíř. *Božínka*. [online]. <http://smichov.blog.cz/> ©2006-2013 [cit. 4.5.2014]
Dostupné z: <http://smichov.blog.cz/0608/bozinka-sidlo-lovce-kaktusu>.

Seznam použitých zdrojů

Literatura:

Primární:

Crkal, K. *Lovec kaktusů*. Praha: Academia, 1983. 430 s.

Frič, A. V. *Čerwuiš aneb Z Pacheka do Pacheka oklikou přes střední Evropu*. 3. vyd., Praha: Titanic, 2011, s. 267. ISBN 978-80-86652-41-2

Frič., A. V. *Indiáni Jižní Ameriky*. 5. vyd., Praha: Panorama, 1981. 254 s.

Rozhoň, V. *Čeští cestovatelé a obraz zámoří v české společnosti*. Praha: Kontakt, 2005, 310 s. ISBN 80-86493-18-0

Sekundární:

Frič, A. V. *Dlouhý lovec*. 7. vyd., Praha: Titanic, 1995. 178 s.

Frič, A. V. *Hadí ostrov*. 3. vyd., Praha: SNDK, 1967. 25 s.

Frič, A. V. *Strýček Indián*. 2. vyd., Praha: SNDK, 1965. 174 s.

Rataj, K. *V pralesích Amazonie*. Praha: SZN, 1983. 136 s.

Ostatní zdroje:

Checomacoco. A. V. *Frič*. [online]. <http://www.checomacoco.cz/> ©2010 [cit.9.6.2014]
Dostupné z: <http://www.checomacoco.cz/checo-a-v-fric>.

Rodolfo Ferreira Fric. *Příběh indiána z českého rodu*. [online]. <http://rodolfo-ferreira-fric.blogspot.cz/>. ©2013 [cit.11.6.2014] Dostupné z: <http://rodolfo-ferreira-fric.blogspot.cz/p/testovaci-stranka-c-1.html>.

Český rozhlas Praha. *Alberto Vojtěch Frič*. [online]. <http://www.radio.cz/cz>. ©1996-2014 [cit. 10.5.2014] Dostupné z: <http://www.radio.cz/cz/static/alberto-vojtech-fric>.

Česká televize. *České stopy v rostlinné říši Jižní Ameriky*. <http://www.ceskatelevize.cz/> [online]. ©1996-2014. [cit.30.5.2014] <http://www.ceskatelevize.cz/porady/>
Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1120383693-ceske-stopy-v-rostlinne-risi-latinske-ameriky/203562262200002-karai-puku>.

Seznam příloh

Fotografie:

1. Frič v době své první cesty za oceán (r. 1902)
2. U Indiánů kmene Čamakoko
3. V Paraguayi, během následujících cest
4. Lorai, Fričova žena u Čamakoků
5. Fotografie Indiánů Čamakoko pořizená Guidem Boggianim
6. Čerwuiš po příjezdu do Čech
7. Čerwuiš pózuje ve svém tradičním oděvu
8. Naleziště kaktusů v Argentině
9. A. Einstein, po němž Frič pojmenoval druh čeledi Rebutia (*Rebutia einsteinii*)
10. Fasáda Božíanky s upomínkou na Fričovy indiánské přátele
11. Frič během 2. sv. války na Božínce s přeživšími kaktusy
12. A. V. Frič v ilustraci Zdeňka Buriana

Příloha – Fotografie z života A. V. Friče

1. Frič v době své první cesty za oceán (r. 1902)¹⁰⁷

2. U Indiánů kmene Čamakoko¹⁰⁸

3. V Paraguayi, během následujících cest¹⁰⁹

4. Lorai, Fričova žena u Čamakoků¹¹⁰

¹⁰⁷ Rodolfo Ferreira Fric. *Příběh indiána z českého rodu*. [online.] <http://rodolfo-ferreira-fric.blogspot.cz/>. ©2013 [cit. 12.6.2014] Dostupné z: <http://rodolfo-ferreira-fric.blogspot.cz/p/testovaci-stranka-c-1.html>.

¹⁰⁸ Checomacoco. *A. V. Frič*. [online.] <http://www.checomacoco.cz/> ©2010 [cit.4.6.2014] Dostupné z: <http://www.checomacoco.cz/checo-a-v-fric>.

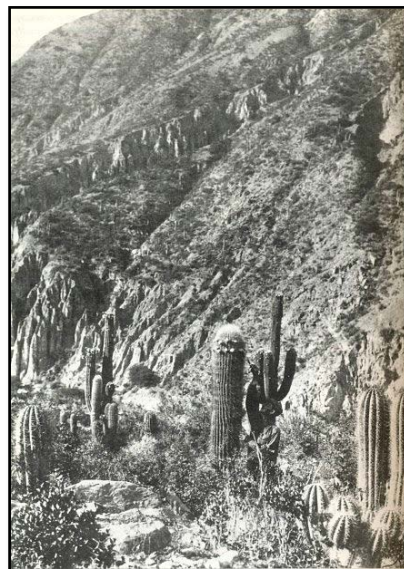
¹⁰⁹ Checomacoco. *A. V. Frič*. [online.] <http://www.checomacoco.cz/> ©2010 [cit.4.6.2014] Dostupné z: <http://www.checomacoco.cz/checo-a-v-fric>.

¹¹⁰ Rodolfo Ferreira Fric. *Příběh indiána z českého rodu*. [online.] <http://rodolfo-ferreira-fric.blogspot.cz/>. ©2013 [cit. 12.6.2014] Dostupné z: <http://rodolfo-ferreira-fric.blogspot.cz/p/testovaci-stranka-c-1.html>.

5. Fotografie Indiánů Čamakoko pořizená Guidem Boggianim¹¹¹

6. Čerwuiš po příjezdu do Čech¹¹²

7. Čerwuiš pózuje ve svém tradičním oděvu¹¹³

8. Naleziště kaktusů v Argentině¹¹⁴

¹¹¹ ARCHIVIO ICONOGRAFICO DEL VERBANO CUSIO OSSOLA. [online]. <http://archiviodelverbanocusioossola.com>. ©2013 [cit. 1.6.2014]
Dostupné z: <http://archiviodelverbanocusioossola.com/tag/pescatori/>.

¹¹² Český rozhlas Praha. *Alberto Vojtěch Frič*. [online]. <http://www.radio.cz/cz>. ©1996-2014 [cit. 10.5.2014] Dostupné z: <http://www.radio.cz/cz/static/alberto-vojtech-fric>.

¹¹³ Český rozhlas Praha. *Alberto Vojtěch Frič*. [online]. <http://www.radio.cz/cz>. ©1996-2014 [cit. 10.5.2014] Dostupné z: <http://www.radio.cz/cz/static/alberto-vojtech-fric>.

¹¹⁴ Český rozhlas Praha. *Alberto Vojtěch Frič*. [online]. <http://www.radio.cz/cz>. ©1996-2014 [cit. 9.5.2014] Dostupné z: <http://www.radio.cz/cz/static/alberto-vojtech-fric>.

9. A. Einstein, po němž Frič pojmenoval druh čeledi *Rebutia* (*Rebutia einsteinii*)¹¹⁵

10. Fasáda Božínky s upomínkou na Fričovy indiánské přátele¹¹⁶

11. Frič během 2. sv. války na Božínce s přeživšími kaktusy¹¹⁷

12. A. V. Frič v ilustraci Zdeňka Buriana¹¹⁸

---

¹¹⁵Facebook. *Bakersfield Cactus & Succulent Society*. [online]. www.facebook.com. © 2014 [cit. 9.5.2014]

Dostupné z: https://www.facebook.com/BakersfieldCactus?ref=stream&hc_location=timeline.

¹¹⁶Česká televize. *České stopy v rostlinné říši Jižní Ameriky*. [online.] <http://www.ceskatelevize.cz/>. ©1996-2014.[cit. 31.5.2014] <http://www.ceskatelevize.cz/porady/>

Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1120383693-ceske-stopy-v-rostlinne-risi-latinske-ameriky/203562262200002-karai-puku> .

¹¹⁷ Český rozhlas Praha. *Alberto Vojtěch Frič*. [online]. <http://www.radio.cz/cz>. ©1996-2014 [cit. 10.5.2014] Dostupné z: <http://www.radio.cz/cz/static/alberto-vojtech-fric>.

¹¹⁸ Malé dějiny Smíchova a Košíř. *Božínka*. [online]. <http://smichov.blog.cz/> ©2006-2013 [cit. 12.5.2014] Dostupné z: <http://smichov.blog.cz/0608/bozinka-sidlo-lovce-kaktusu>.